

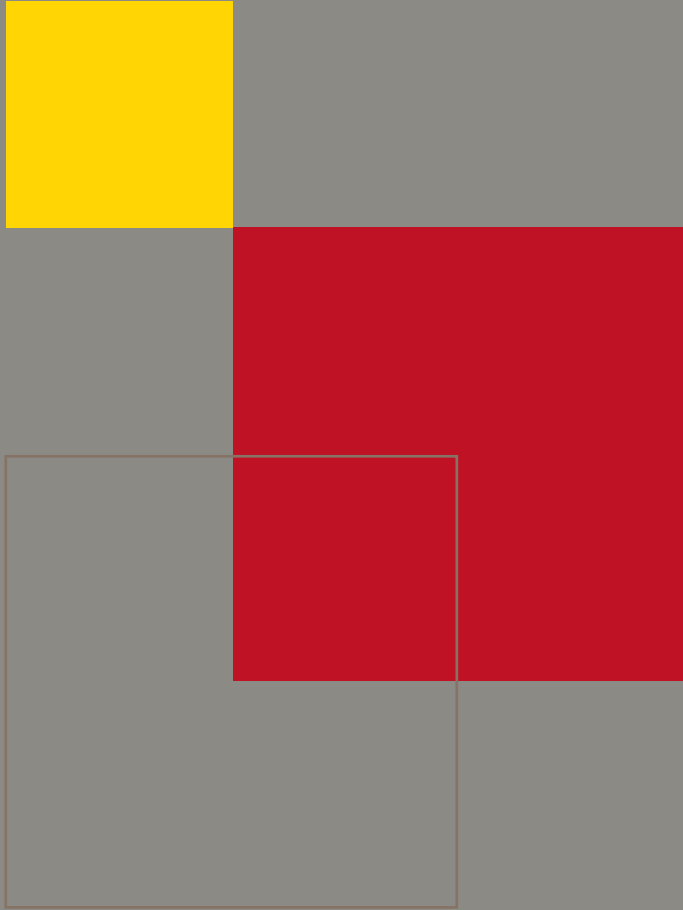
POLITIET

POLITIDIREKTORATET

Tendenser i kriminaliteten - utfordringer i Norge i 2007 - 2009

Rapport

Politidirektoratet
Januar 2007
Design: Degrafo

ISBN 978-82-92524-19-0
POD publikasjon 2007/01
Seksjon for
analyse og forebygging

Tendenser i kriminaliteten

– utfordringer i Norge i 2007 – 2009

■ Forord	4
■ Innledning	5
■ Metodiske avklaringer	5
■ Samfunnsutviklingen	6
■ Kriminalitetsutviklingen	7
□ Hvem utøver kriminalitet?	7
□ Hvor utøves kriminalitet?	7
□ Hvem er utsatt for kriminalitet?	7
■ Registrert kriminalitet	9
□ Statistisk utvikling	9
■ Tendenser i kriminaliteten – utfordringer (2007-2009)	11
□ Begrunnelse for avgrensning	11
■ Nærmere beskrivelse av de utvalgte kriminalitetsområdene	13
□ Vinningskriminalitet	13
□ Økonomisk kriminalitet, miljøkriminalitet og arbeidsmiljøkriminalitet	16
□ Organisert kriminalitet og narkotikakriminalitet	26
□ Voldskriminalitet, seksuallovbrudd og hatkriminalitet	34
■ Anbefalinger	40
□ Vinningskriminalitet	41
□ Økonomisk kriminalitet, miljøkriminalitet og arbeidsmiljøkriminalitet	41
□ Organisert kriminalitet og narkotikakriminalitet	42
□ Voldskriminalitet og seksuallovbrudd	42
■ Referanser	43

■ Forord

Politidirektoratet (POD) utgir med dette rapporten “Tendenser i kriminaliteten – utfordringer i Norge i 2007-2009”. Rapporten etterfølger Den nasjonale trusselvurderingen for perioden 2003-2006, som ble utgitt av direktoratet i 2003.

Rapporten beskriver kriminalitetsutviklingens omfang og utvikling på sentrale områder og peker på sentrale utfordringer i perioden fram til 2009. Avslutningsvis gis det konkrete anbefalinger på hvordan politiet bedre kan forebygge og bekjempe de kriminalitetsformer som er omtalt i rapporten, og hvordan politiet kan bidra til å øke befolkningens opplevelse av trygghet.

Rapporten bygger på et bredt kildemateriale der politiets registrering av anmeldt kriminalitet og etterretningsinformasjon utgjør hovedtyngden. Vurderingene og anbefalingene er utarbeidet med bakgrunn i nasjonal og internasjonal forskning, kunnskap og erfaring.

“Tendenser i kriminaliteten – utfordringer i Norge i 2007-2009” er et supplement til de formelle styringsdokumentene, og vil være nyttig når politiet skal utarbeide strategier og tiltak for å styrke innsatsen mot kriminalitet, både på sentralt og lokalt nivå. Videre skal rapporten stimulere politiet til mer kunnskapsstyrt aktivitet, bedre analyser og økt tverrfaglig og tverretatlig samarbeid.

Arbeidet med rapporten ble avsluttet ultimo desember 2006. Anmeldelsesstatistikken for 2006 var da ikke tilgjengelig. Imidlertid var det ved avslutningen av arbeidet ingen indikasjoner på endringer som vil være av betydning for de vurderinger og konklusjoner som fremgår i rapporten.

Jeg vil takke alle som har bidratt med kunnskap, erfaringer og viktige innspill i arbeidet med rapporten.

Politidirektoratet januar 2007

Ingelin Killengreen

■ Innledning

Fra 1996 til 1999 ga Kripos ut de nasjonale strategiske rapportene "Kriminalitetsbilde og trusselvurdering". Fra og med 2001 overtok POD ansvaret for utgivelse av denne type rapporter, og publiserte den første nasjonale trusselvurderingen i 2003.

Denne rapporten, som er en oppfølging av rapporten fra 2003, gir en avgrenset analyse av kriminalitetssituasjonen fram til 2006 og peker på en del utviklingstrekk som vil gi viktige utfordringer i perioden 2007-2009. Omfanget av de ulike kapitlene gjenspeiler tilgjengeligheten og kvaliteten på datamaterialet, og ikke nødvendigvis kriminalitetens

størrelse eller alvorlighet. Rapporten skal være et grunnlag for langsiktige og overordnede strategiske prioriteringer i politiet, og inneholder konkrete anbefalinger i forhold til politiets videre arbeid. Rapporten er utarbeidet av en prosjektgruppe ledet av Politidirektoratet i samarbeid med Kripos, Økokrim og Oslo politidistrikt. Den er drøftet med Riksadvokaten, som har gitt sin tilslutning til de direktiver som omhandler straffesaksbehandlingen. Politiets sikkerhetstjeneste (PST) utarbeider årlig sin egen nasjonale vurdering av rikets sikkerhet, der blant annet terrorisme inngår. Denne tematikken behandles således ikke her.

■ Metodiske avklaringer

Datagrunnlaget for denne rapporten er offisiell statistikk - hovedsakelig kriminalstatistikk fra Statistisk sentralbyrå, men også i noen grad politiets straffesaksregister, STRASAK. I tillegg benyttes det nasjonal og internasjonal etterretningsinformasjon, samt informasjon fra åpne kilder.

Datagrunnlaget som er hentet fra politiet, bygger på de årlige kriminalitetsanalysene fra politidistriktene og særorganene, i tillegg til aktuelle fordypningsanalyser. Kripos og Økokrim har videre utarbeidet spesifikk informasjon. For å få bedre forståelse for datagrunnlaget, er det i tillegg gjennomført intervjuer med relevante nøkkelpersoner ved Kripos, Økokrim og Oslo politidistrikt. Det er også gjennomført samtaler med representanter fra Politiets Utlendingsenhet, Utrykningspolitiet, samt Toll- og avgiftsdirektoratet. I tillegg har prosjektgruppen hatt samtaler med representanter fra Europol, National Criminal Intelligence Departement i Nederland, samt Rikskrim i Sverige.

Som ved all informasjonsinnhenting, finnes det også i dette datamaterialet en rekke usikkerhetsmomenter.

Statistisk sentralbyrå (SSB) utarbeider den norske offisielle kriminalstatistikken. En av statistikkseriene viser utviklingen innen anmeldte lovbrudd¹, og gir et bilde av den registrerte kriminaliteten fra år til år. Statistikken bygger på data hentet fra STRASAK. SSB grupperer statistikkgrunnlaget på en noe annen måte enn det som gjøres i JUS-rapportene i STRASAK. Dersom en sammenlikner de to statistikkene, kan det fremkomme ulikheter i tallmaterialet for hovedgrupper som er satt sammen av flere underkategorier.

Kriminalstatistikken er forbundet med omfattende mørketallsproblematikk, siden kun den kjente/anmeldte kriminaliteten blir synlig. Andre undersøkelser, som blant annet Levekårsundersøkelsen, viser at store deler av kriminaliteten aldri blir kjent for politiet. Etterretningsinformasjon fra politiet er i varierende grad klassifisert og kan derfor ha ulik kvalitet.

■ Samfunnsutviklingen

I løpet av de siste ti-årene har det skjedd både en økning og en endring i kriminalitetsbildet i Norge. Anmeldte forbrytelser mot liv, legeme og helbred er doblet siden 1993, nye former for økonomisk kriminalitet har oppstått, og den grenseoverskridende organiserte kriminaliteten er i stigende grad blitt en del av kriminalitetsbildet også i vårt land.

Forklaringene på denne utviklingen er mange og sammensatte. Blant annet har den generelle økonomiske veksten i samfunnet, og den private rikdommen, skapt nye og attraktive objekter for kriminalitet. Globalisering som i dag ofte forstås som den stadig økende flyten av varer og mennesker over landegrensene, betegner også den stadig økende strømmen av blant annet informasjon, bilder og penger. Globaliseringen slik vi opplever den i dag er særlig preget av enorme teknologiske og kommunikasjonsmessige muligheter. Utviklingen av Internett har vært et svært betydningsfullt framskritt, men det har også noen negative sider, som for eksempel spredning av barnepornografi, bedrageri, mobbing og økende bruk av kryptering blant kriminelle personer og organisasjoner for å kommunisere mer effektivt og avskjermet.

Ekspansjonen i det globale finansmarkedet har bidratt til økt risiko for økonomisk utroskap, korrupsjon, hvitvasking og andre former for økonomisk kriminalitet. I et presset arbeidsmarked har etterspørselen etter billig arbeidskraft bidratt til økonomisk utnyttelse og brudd på arbeidsmiljøbestemmelsene på bekostning av arbeidstakere fra fattige deler av Europa. I kjølvannet av import av arbeidskraft, særlig fra Øst-Europa, ser en også tendenser til mer spesialiserte former for kriminalitet.

Utviklingen av Norge som et flerkulturelt land, kombinert med økte krav til effektivitet i arbeidslivet, har bidratt til økt marginalisering av grupper som faller utenfor og ikke takler kravene til integrering og deltakelse i et samfunn preget av konkurranse i skole og arbeidsliv. Risikoen for at mange i denne gruppen utvikler antisosial atferd, og et liv preget av rus og kriminalitet, er stor. Vi ser det særlig i forhold til ungdomsgjenger med fremmedkulturell bakgrunn i Oslo, men også blant etnisk norske ungdommer.

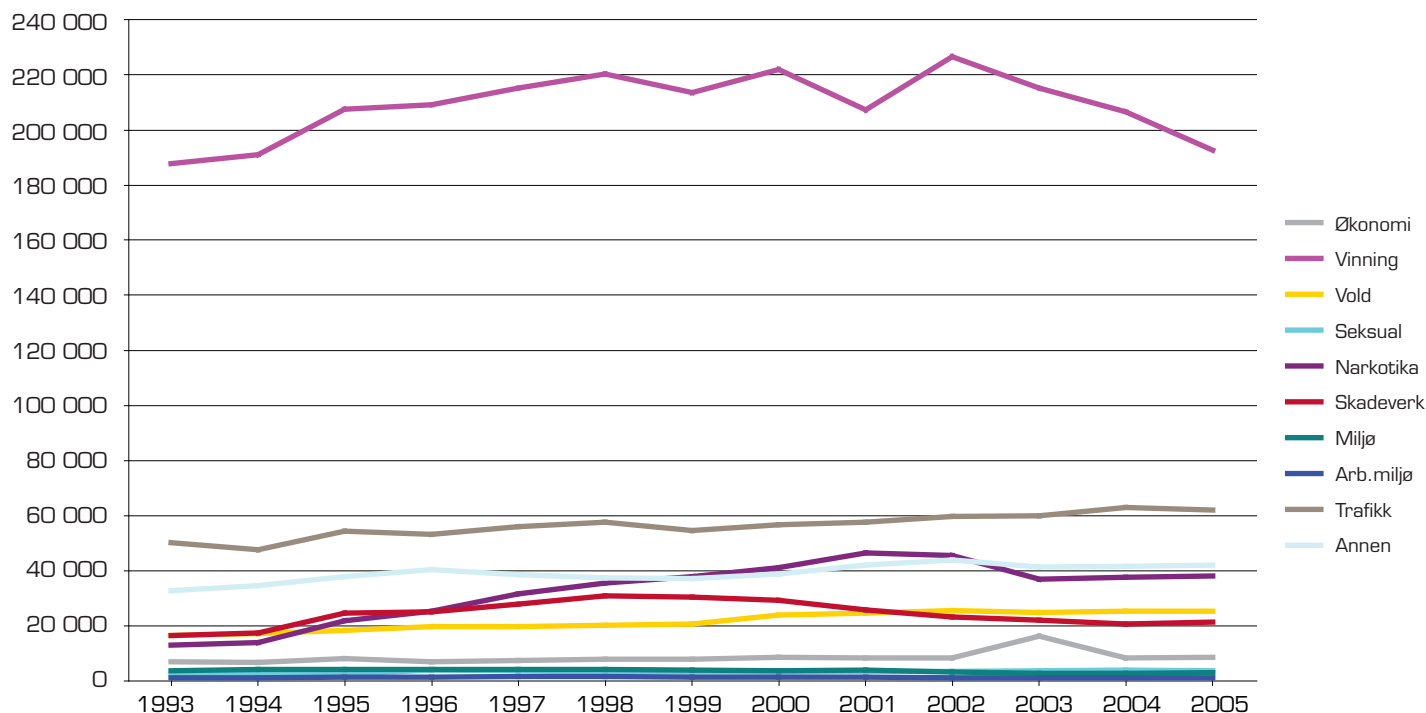
Men bildet er ikke entydig negativt. I de senere årene ser en at de ungdommene som hyppigst blir anmeldt for kriminelle forhold er noe eldre enn tidligere. Enkelte undersøkelser viser også at ungdom i dag i noe mindre grad etterspør og bruker rusmidler enn bare for noen år siden. Dette er et svært positivt trekk i utviklingen, men det er for tidlig å si om det representerer en klar tendens. Om dette er en direkte følge av et større fokus på forebyggende arbeid er vanskelig å si, noe som tilsier at det blir viktig å følge utviklingen i tiden framover.

Økt internasjonalt politisamarbeid de senere år har bedret mulighetene for blant annet utveksling av etterretningsinformasjon. Dette har gitt større mulighet til å avdekke nettverk og forgreninger innenfor den organiserte kriminaliteten som opererer på tvers av landegrensene. Land som vi bare for et tiår siden hadde små muligheter til å kommunisere aktivt med, deltar nå i internasjonale fora hvor informasjon utveksles i den hensikt å løse felles utfordringer.

Kriminalitetsutviklingen

Figur 1: Anmeldte lovbrudd 1993-2005. Absolutte tall

Kilde: SSB

Når en ser på utviklingen av alle anmeldte lovbrudd, er det iøynefallende at den registrerte kriminaliteten er stabil - stort sett for alle kriminalitetsformer. Figuren gir imidlertid et grovmasket bilde, særlig for de kriminalitetsgruppene med et lavt antall lovbrudd, noe en skal være oppmerksom på når en ser på utviklingen av all kriminalitet under ett.

□ Hvem utøver kriminalitet?

Statistisk sentralbyrå (SSB) har gjort en analyse av hvem som er siktet for lovbrudd¹. Analysen viser at vi finner flest siktede for lovbrudd i aldersgruppen 15-30 år, med en topp for aldersgruppen 18-20 år både for menn og kvinner, og at noen personer, uavhengig av alder, er mer aktive enn andre. En annen og noe eldre undersøkelse utført av SSB viste at 10 prosent av de registrerte lovbrøtterne sto for over halvparten av alle registrerte forbrytelser.²

Konklusjonen er at personer mellom 15 og 23 år, og de mest aktive gjengangerne, står bak en forholdsmessig stor andel av den begåtte kriminaliteten.

□ Hvor utøves kriminalitet?

I Statistisk årbok 2005 redegjør SSB for hvordan kriminaliteten fordeler seg ulikt i landet.

Det er registrert mest kriminalitet pr 1 000 innbyggere i Oslo.

Deretter følger Østfold, Vestfold, Buskerud, Telemark, Aust-Agder, Vest-Agder, Rogaland og Finnmark. De fylkene med minst registrert kriminell aktivitet er Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal, samt Nord-Trøndelag.

□ Hvem er utsatt for kriminalitet?

SSB utarbeidet i 2006 en ny statistikk over ofre for lovbrudd⁴.

Datagrunnlaget er hentet fra politiets straffesaksregister med utgangspunkt i rollen "fornærmet" i alle anmeldte lovbrudd registrert i 2004. Det ble totalt registrert 407 000 anmeldelser i 2004. 49 prosent av disse var registrert med personoffer, mens 17 prosent var begått mot foretak og 34 prosent var uten direkte registrert offer.

Det var registrert personoffer i ca halvparten av alle anmeldelsene. 181 000 personer ble utsatt for 198 000 lovbrudd i 2004, som betyr at ca 4 prosent av de bosatte i Norge var offer for lovbrudd. Unge voksne er samlet sett mest utsatt, med noe overrepresentasjon av menn. Tyverier er det klart vanligste lovbruddet, men politiet registrerte også mange ofre for vold og trusler. Små barn er betydelig overrepresentert blant ofre for seksualforbrytelser, men er i svært liten grad registrert som ofre for andre typer lovbrudd.

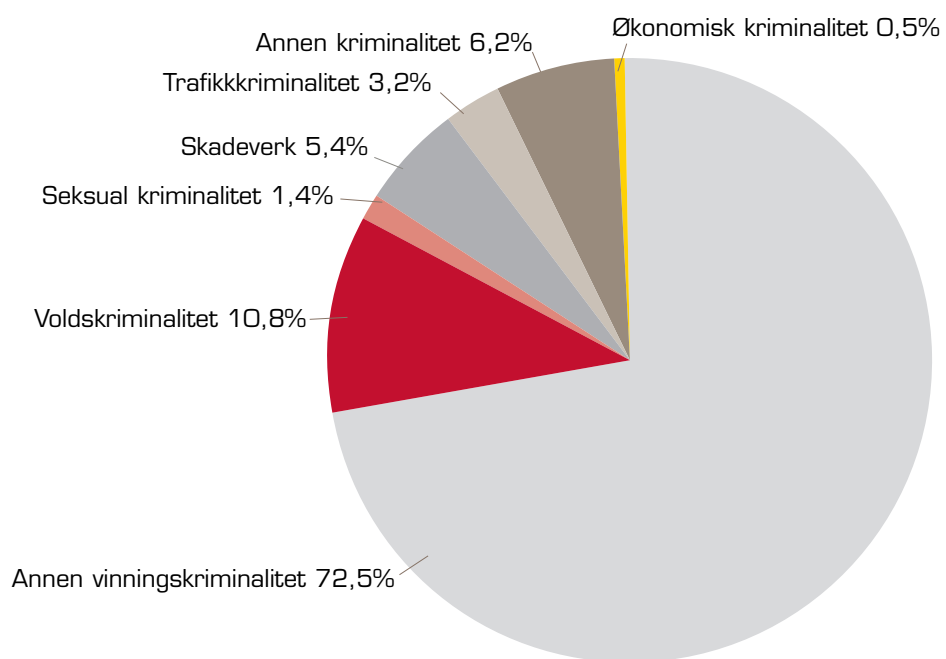
¹ Kriminalstatistikk 2006: SSB. Tabell 1, Lovbrudd anmeldt etter lovbruddsgruppe 1993-2005, absolutte tall og Tabell 4, Lovbrudd anmeldt etter type lovbrudd 1993-2005. Anmeldt lovbrudd er i statistikken definert som alle lovbrudd registrert av politiet som anmeldelse i løpet av statistikkåret. Trafikk- og tollforseelser som avgjøres med forenklede forelegg, regnes ikke som anmeldte, og er derfor ikke med i statistikken.

² Gjerningsmannen - sjelden kvinne (2006): SSB.

³ Torbjørn Skarabamar, Noen få veier tungt i kriminalitetsbildet, Samfunnsspeilet nr. 3, 2004: SSB.

⁴ Ofre for lovbrudd, anmeldt 2004 (2006): SSB.

Figur 2: Lovbrudd anmeldt med personoffer, etter lovbruddsgruppe. 2004 Prosent

Ofre er i liten grad registrert som fornærmet for flere lovbrudd i løpet av et år. Ni av ti er kun registrert for å ha vært utsatt for ett

lovbrudd, og det er sjeldent at anmeldelsene inneholder mange ulike typer overgrep mot samme person.

■ Registrert kriminalitet

□ Statistisk utvikling

I denne rapporten benyttes i hovedsak statistikk over anmeldte lovbrudd utarbeidet av SSB. Statistikken er ment å gi et bilde av kriminalitetsutviklingen, men det er imidlertid viktig å være oppmerksom på at flere forhold påvirker statistikken, ut over reelle endringer i antall lovbrudd. Det er i første rekke fire forhold som er med å påvirke hva som anmeldes:

■ Publikums tilbøyelighet til å anmelde lovbruddet

De ulike lovbruddskategoriene vil variere over tid i forhold til mørketallenes omfang, avhengig av hva som reguleres som kriminelt, tabuisering og praktiske forhold.

■ Myndighetenes kontrollprioriteringer

En del lovbrudd blir i hovedsak ikke anmeldt av andre enn ulike kontrollinstanser, som for eksempel narkotikakriminalitet, skatteunndragelser m.fl. Antallet anmeldelser i forhold til disse lovbruddsgruppene vil dermed gjenspeile kontrollmyndighetens ressurser og prioriteringer.

■ Lovendringer og publikums/kontrollmyndighetenes oppfatning av hva som er kriminelt

Hva vi ser på som kriminalitet endrer seg over tid.

■ Registreringsrutiner⁵

Det har vært relativt omfattende endringer av registreringspraksis i STRASAK. Siden 1994/1995 har hvert registrerte lovbrudd utgjort én enhet i materialet. Når anmeldelsen omfatter flere lovovertrедelser, blir alle forhold som kan komme til å utgjøre et eget punkt i siktelsen registrert. Før 1994/1995 ble bare det alvorligste lovbruddet registrert når det ble begått flere lovbrudd mot ett offer, begått flere lovbrudd

av samme person på samme tid, begått ett lovbrudd overfor en gruppe ofre eller når det ene lovbruddet ble begått for å bane vei for det andre. Den andre omleggingen av STRASAK ble gjennomført fra oktober 2002, da det ble innført et sentralt løpenummer for registreringen mot tidligere lokale løpenummer. Dette har ført til at antallet dobbeltregistreringer er redusert. Overførte saker blir ikke lenger registrert på nytt i det nye politidistriktet.

For å kompensere de omfattende endringene i kodepraksis i STRASAK, reviderte SSB i 2005 statistikken over anmeldte lovbrudd for hele tidsserien 1993-2005⁶. Tallene er nå sammenliknbare for denne perioden.

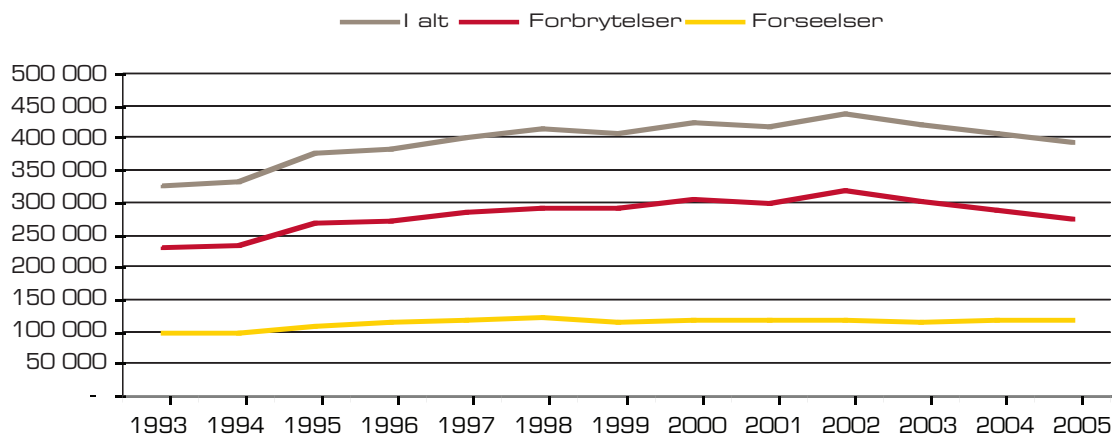
Figuren under viser antall anmeldelser i absolutte tall. Utviklingen for anmeldelser pr 1 000 innbyggere viser de samme tendenser.

Antallet anmeldte lovbrudd økte med over 100 000 i perioden fra 1993 til 2005 (327 466 anmeldelser). Dette var en økning på 34 prosent. Fra 2002 til 2005 har den registrerte kriminaliteten gått tilbake med 10 prosent eller nær 43 000 anmeldelser til totalt 394 301 anmeldelser i 2005. Hvis vi ser hele perioden under ett har det vært en økning i antall anmeldelser på ca 67 000 anmeldelser eller 20 prosent fra 1993 til 2005.

Den anmeldte kriminaliteten fordeler seg på ulike lovbruddsgrupper. I 2005 utgjorde *vinningskriminaliteten* nær halvparten av alle anmeldelsene. Andre omfattende lovbruddsgrupper er trafikk og narkotika, med henholdsvis 16 og 10 prosent. Voldskriminalitet utgjør 6 prosent av de totale anmeldelsene, mens skadeverk omfatter 5 prosent. Lovbrudd innen kategoriene økonomi, seksual, miljø og arbeidsmiljø omfatter alle mindre enn 2 prosent av det totale antallet anmeldte lovbrudd. Restkategorien annet omfatter 11 prosent av alle anmeldelser.

Figur 3: Anmeldte lovbrudd 1993-2005

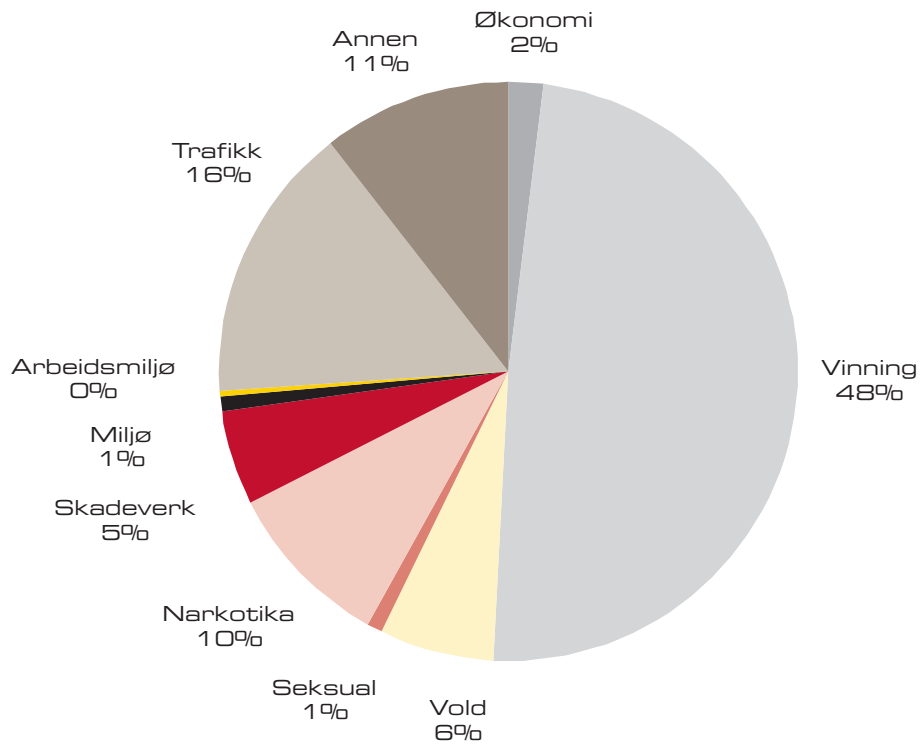
Kilde: Kriminalstatistikk SSB

⁵ Om statistikken – for anmeldte lovbrudd, (2006): SSB.

⁶ Den aktuelle revisjonen lot seg ikke gjennomføre for 1992. 1993 blir derfor regnet som det første året med SSB sin statistikk over anmeldte lovbrudd. Mer informasjon om revisjonen finnes hos SSB: Om statistikken – anmeldte lovbrudd, 2006.

Figur 4: Anmeldte lovbrudd 2005 - fordelt etter lovbruddsgrupper
 N = 394 301 anmeldelser
 Kilde SSB

Det er foretatt en sammenlikning av den anmeldte kriminaliteten fordelt på lovbruddsgrupper i 1993, 2002 og 2005, som er henholdsvis startpunkt, toppunkt og siste punkt på figuren over anmeldte lovbrudd. Den prosentvise fordelingen i de tre årene er tilnærmet lik for alle kategorier, med unntak av vinning og narkotika. Vinningsandelen

er redusert fra 57 prosent i 1993, via 51 prosent i 2002, til 48 prosent i 2005. Narkotikalovbrudd har hatt en motsatt utvikling fra 4 prosent i 1993, til å utgjøre 10 prosent i 2002 og 2005.

■ Tendenser i kriminaliteten

– utfordringer i Norge i 2007 – 2009

Videre i denne rapporten har vi valgt å prioritere noen kriminalitetsområder hvor vi mener å finne tendenser som gir særlige utfordringer for politiet i perioden 2007-2009.

- Vinningskriminalitet
- Økonomisk kriminalitet, miljøkriminalitet og arbeidsmiljølovbrudd
- Organisert kriminalitet
 - Kriminelle nettverk
 - Menneskesmugling og menneskehandel
 - Narkotikakriminalitet
- Vold
 - Trusler
 - Vold i nære relasjoner
 - Seksuallovbrudd

□ Begrunnelse for avgrensningen

Politidirektoratet har siden 2003 arbeidet for å identifisere de truslene som peker seg ut som mest bekymringsfulle. Dette byr på en rekke utfordringer. En av dem er å identifisere hva som er i endring, og hvilke drivkrefter som vil innvirke på kriminaliteten. I de følgende avsnittene er det gjort en vurdering av de utviklingstrekk som anses å utgjøre de største utfordringene de kommende tre år.

Vinningskriminalitet

Begrunnelsen for å prioritere vinningskriminalitet i denne rapporten er særlig knyttet til at:

- Den utgjør den største gruppen av all kriminalitet.
- Den rammer mange.
- Politiet har dårlige resultater i form av lav oppklaring.
- Den mindre alvorlige vinningskriminaliteten blir generelt lavt prioritert av politiet.
- Den påvirker tryggheten i samfunnet i negativ retning.
- Den er mulig å redusere med kjente metoder.

Selv om vinningskriminaliteten er vesentlig redusert de siste årene, utgjør den nær halvparten av alle anmeldte lovbrudd, og er således den kriminalitetsformen som oftest rammer folk flest. Dessuten er det den kriminalitetsformen hvor politiet har dårligst oppklaringsprosent. Det er også grunn til å anta at mørketallene er relativt store. Dette henger sammen med en økende tendens til at folk ikke anmelder vinningskriminalitet når den stjalne gjenstanden har lav verdi, og hvor egenandelen er forholdsvis høy. I tillegg kommer at enkelte forsikrings-selskaper ikke i alle tilfeller krever politianmeldelse som grunnlag for å erstatte den stjalne gjenstanden. Dette gjelder blant annet for mobiltelefoner.

Økonomisk kriminalitet, miljø- og arbeidsmiljøkriminalitet

Begrunnelsen for å prioritere økonomisk kriminalitet, arbeidsmiljøkriminalitet og miljøkriminalitet i denne rapporten er knyttet til at:

- Økonomisk kriminalitet utgjør et alvorlig samfunnsproblem, og betydelige midler unndras beskatning og offentlig kontroll, noe som går ut over fellesgodene i samfunnet.

- Politiet avdekker kun en liten del av den økonomiske kriminaliteten.
- Det er grunn til å tro at miljøkriminalitet blir lavere prioritert av politiet enn forutsatt.
- Miljøkriminaliteten har store samfunnsmessige skadevirkninger.
- Arbeidsmiljøkriminaliteten synes å øke i takt med internasjonaliseringen i arbeidslivet.

Registrerte skatte- og avgiftslovbrudd, regnskapsøvertredelser, bedragerier og hvitvasking av penger er de kategoriene som har hatt en økning siden 2002. En antar at antall anmeldelser vil fortsette å øke i fremtiden på grunn av et bedre utviklet kontrollapparat.

Økonomisk kriminalitet utgjør kun 2 prosent av alle registrerte lovbrudd. Dette kan oppfattes som et paradoks i og med at økonomisk gevinst er en drivkraft for mye kriminalitet. Økonomisk- og annen type kriminalitet må sees i sammenheng. Det er viktig å ha fokus på hvitvasking av penger og inndragning av utbytte. Avdekking av omfattende korrupsjonssaker i Norge den siste tiden, viser at dette kan være et stort problem. Det forventes at det vil bli avdekket flere saker i tiden fremover. Hver femte virksomhet oppgir at de har vært utsatt for økonomisk kriminalitet, og undersøkelser viser at en stor andel økonomiske lovbrudd begås av egne ansatte.

Miljøkriminalitet utgjør 7 promille av alle anmeldte lovbrudd. Dette gjenspeiler ikke nødvendigvis alvorligheten i lovbruddene, og kan henge sammen med lav prioritering. Flere områder peker seg ut som fremtidige utfordringer, blant annet overfiske, rømning av oppdrettsfisk, dårlig sikrede oljetransporter, håndtering av farlig avfall og dårlig kontrollrutiner i forhold til næringsmidler. Dette er alvorlige kriminalitetsformer som har internasjonale konsekvenser og langvarige skadevirkninger.

Sikkerheten i arbeidslivet kan på sikt bli dårligere. Økt konkurranse fra utenlandske arbeidere med liten tradisjon og mulighet for å stille krav til arbeidsmiljøet, kan påvirke arbeidsgivernes vilje til å sikre arbeidsbetingelser og arbeidsmiljø.

Organisert kriminalitet og narkotikakriminalitet

Begrunnelsen for å prioritere organisert kriminalitet, kriminelle nettverk, menneskesmugling/handel og narkotikakriminalitet i denne rapporten er knyttet til at:

- Organisert kriminalitet utgjør en alvorlig trussel mot samfunnets trygghet og sikkerhet.
- De kriminelle nettverkene begår svært alvorlig kriminalitet.
- De kriminelle nettverkene utfordrer politiets kompetanse og metodevalg.
- Menneskesmugling og menneskehandel er et stort internasjonalt problem med store personlige og samfunnsmessige konsekvenser.
- Narkotikamisbruket utgjør en alvorlig trussel mot barn og unges utviklingsmuligheter.
- Narkotikaomsetningen generer annen kriminalitet – vinningskriminalitet i særdeleshet.

- De kriminelle nettverkene bedriver kriminell virksomhet innenfor de områdene der det er mest å tjene.
- Brutaliteten i miljøene er bekymringsfull.

Informasjon tilsier at sentrale aktører fra ulike kriminelle nettverk samarbeider og bytter tjenester med hverandre. Kriminelle nettverk fra Polen og Baltikum er særlig aktive i forhold til omreisende vinningskriminalitet, mens nettverk fra Balkan er mest aktuelle i forhold til narkotikaomsetning. Gjenger i Oslo og omegn utgjør et alvorlig problem i forhold til narkotikaomsetning og volds- og trusselbruk. Det er også avdekket aktiv rekruttering rundt miljøene.

Det organiserte ransmiljøet synes å ha redusert kapasitet som en følge av oppklaringen av blant annet NOKAS-saken. Det er sannsynligvis ikke så mange pr. i dag som har nødvendig kompetanse til å planlegge og gjennomføre avanserte ran, men dette kan raskt endre seg. Det er blant annet grunn til bekymring når det gjelder rekruttering til ransmiljøet fra ungdomsgjenger i Oslo.

“1 % MC miljøet” består av et begrenset antall medlemmer. Erfaringer viser at det er enkelte medlemmer innen klubbene som er svært aktive kriminelle, og at de samarbeider med personer utenfor klubben.

Menneskesmugling og menneskehandel er store og økende internasjonale problemer. Menneskesmugling knyttet til ulovlig innvandring har vært et problem over lang tid i Norge, mens det er avdekket få saker knyttet til menneskehandel. Det er imidlertid grunn til å tro at dette problemet har et større omfang enn det politiet så langt har kunnet avdekke.

Selv om antall anmeldelser for narkotikakriminalitet ikke har økt vesentlig, er det liten grunn til å tro at misbruket er mindre enn tidligere. Informasjon viser blant annet at forbruket av kokain øker, mens etterspørselen etter heroin blir mindre. Årets store opiumsavling i Afghanistan, kan imidlertid få betydning for det norske heroinmarkedet. Flere av aktørene bak narkotikaomsetning synes å handle med ulike stofftyper, og samarbeider i større grad enn tidligere.

Vold, seksuallovbrudd og hatkriminalitet

Begrunnelsen for å prioritere voldskriminalitet, seksuallovbrudd og hatkriminalitet i denne rapporten er knyttet til at:

- Voldskriminaliteten har negativ innvirkning på livskvalitet, økonomi, arbeidsførighet, og det sosiale liv for mange enkeltpersoner.
- Antallet voldsanmeldelser har hatt en økning på over 50 prosent siden 1993.
- Voldskriminaliteten skaper utrygghet i det offentlige rom.
- Vold i nære relasjoner er et alvorlig samfunnsproblem som særlig rammer kvinner og barn, og som påfører ofrene fysiske og psykiske skader som kan prege dem resten av livet.

- Seksuell omgang med barn er en svært alvorlig forbrytelse som gir skadelige langtidseffekter for ofrene.
- Den økte spredningen av barnepornografi gjennom Internett har store negative personlige og samfunnsmessige konsekvenser.
- Hatkriminalitet angriper menneskers krav på likeverd, skaper utrygghet og har store negative konsekvenser for samfunnet.

Vold utgjorde en andel på 6 prosent av alle anmeldte lovbrudd i 2005. Antallet anmeldelser har hatt en økning på over 50 prosent siden 1993. Forbrytelser mot den personlige frihet økte med over 100 prosent i perioden 1993-2005, fra ca 4 000 til 8 000 anmeldelser. Forbrytelser mot den personlige frihet har en registrert økning på ca 50 prosent i samme periode, fra ca 11 000 til 16 000 anmeldelser. Det totale antall voldsanmeldelser har imidlertid ligget relativt stabilt mellom ca 24 000 og 25 000 anmeldelser siden 2000.

Registrerte saker når det gjelder vold i nære relasjoner utgjør i våre analyser en andel på 14 prosent av alle registrerte voldslovbrudd i 2005. Det knytter seg derimot usikkerhet til dette tallet på grunn av nylig etablerte registreringsrutiner. Det er videre grunn til å tro at mørketallene er store. Kvinner dominerer blant fornærmede, mens menn dominerer blant de registrerte gjerningspersonene.⁷

Trusler er den største undergruppen under kategorien forbrytelser mot den personlige frihet. Antall anmeldte trusler ble over doblet i perioden fra 1993 til 2002. Siden den gang har de registrerte anmeldelsene igjen gått tilbake. I 2005 var det registrert ca 7 800 trusler.

Det er anmeldt færre saker med seksuell omgang med barn etter 2003. Samtidig er det anmeldt flere voldtekter og mer seksuelt krenkende og uanstendig atferd. Økningen i voldtekter kan delvis forklares ved at flere handlinger defineres inn i voldtektbegrepet etter lovendringen i straffeloven i 2000.

Barnepornografi er et viktig satsningsområde for politiet. Ny teknologi gir en større arena for barnepornografi på Internett, noe som har store negative konsekvenser for individ og samfunnsnivå.

⁷ Data til figuren over er basert på et søk etter fornærmede og gjerningspersoner (mistenkt/siktet/domfêlt) i forhold i PAL for STRASAK. Forhold viser her til noe annet enn saker eller anmeldelser. Dersom det er flere personer registrert som fornærmet eller som gjerningsperson i en og samme anmeldelse, regnes det som ett forhold for hver av disse. Dato for uttrekk er 22. august 2006.

■ Nærmere beskrivelse av de utvalgte kriminalitetsområdene

□ Vinningskriminalitet

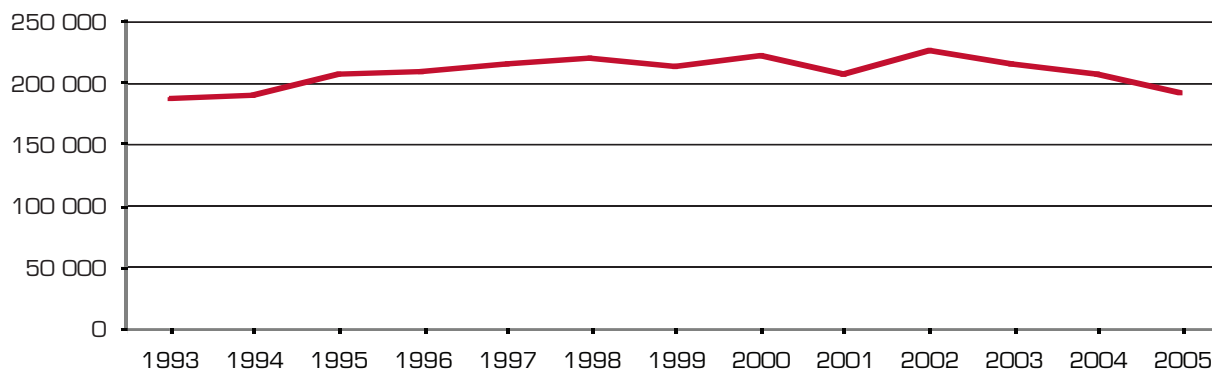
Vinningskriminalitet utgjorde 48 prosent av anmeldelsene i 2005.

Dette er som tidligere nevnt en nedgang av den totale andelen anmeldelser på 9 prosent i forhold til i 1993, da vinningskriminaliteten utgjorde 57 prosent av alle anmeldelser.

Ser vi på utviklingen til vinningskriminaliteten har antall anmeldelser økt fra 1993 til 2002, før anmeldelsene deretter har gått tilbake med ca 15 prosent til totalt ca 192 000 anmeldelser i 2005. Alle underkategoriene under vinning går tilbake etter 2000. Vi må tilbake til 1994 for å finne et lavere antall registrerte vinningslovbrudd.

Figur 5: Anmeldte vinningslovbrudd 1993-2005

Kilde: SSB

Tyverier

Innen vinningskategorien er det tyverier som dominerer, med en andel på 80 prosent. I 2005 ble det anmeldt ca 154 000 tyverier. Tyverier utgjør 39 prosent av det totale antall registrerte lovbrudd. Politiet har pr i dag for liten systematisk kunnskap om vinningskriminalitet generelt og tyverier spesielt. Det er en utfordring at en stor andel av vinningsaker er uten spor eller opplysninger om gjerningspersonen. I slike saker har politiet svært lite å arbeide ut fra for å oppklare saken. Dette gjelder særlig i saker som omhandler tyveri fra person på offentlig sted.

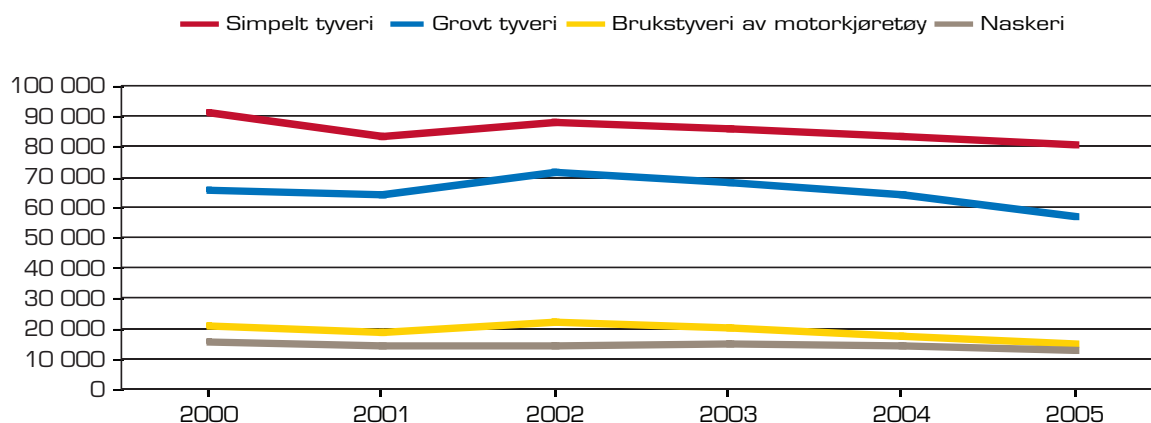
Ser vi på kategoriene simpelt tyveri, grovt tyveri, brukstyveri av motorkjøretøy og naskeri, vises følgende fordeling og utvikling:

Simple tyverier hadde en økning i antall anmeldelser fra 1993 frem til 2000, før det registrerte antallet deretter har sunket med 11 prosent frem til 2005, da det var registrert ca 82 000 anmeldelser. Grove tyverier har vist nedgang i hele perioden fra 1993 til 2005, med unntak av en topp i 2002. I 2005 var det registrert ca 57 000 anmeldelser. Brukstyveri av motorkjøretøy hadde en jevn økning fra 1993 til 2002, men har siden gått tilbake, og er med sine 15 000 anmeldelser i 2005 lavere enn i hele perioden. Registrerte naskerier økte også fra 1993 til 2000, men har siden gått tilbake til ca 13 000 anmeldelser i 2005.

Tyverier fra person utgjør en stor andel av de totale tyveriene. Oslo politidistrikt har gjort en analyse⁸, der de kom frem til at tyveri fra person på offentlig sted utgjorde 19 prosent av alle anmeldte

Figur 6: Anmeldte tyverier og naskerier 2000-2005

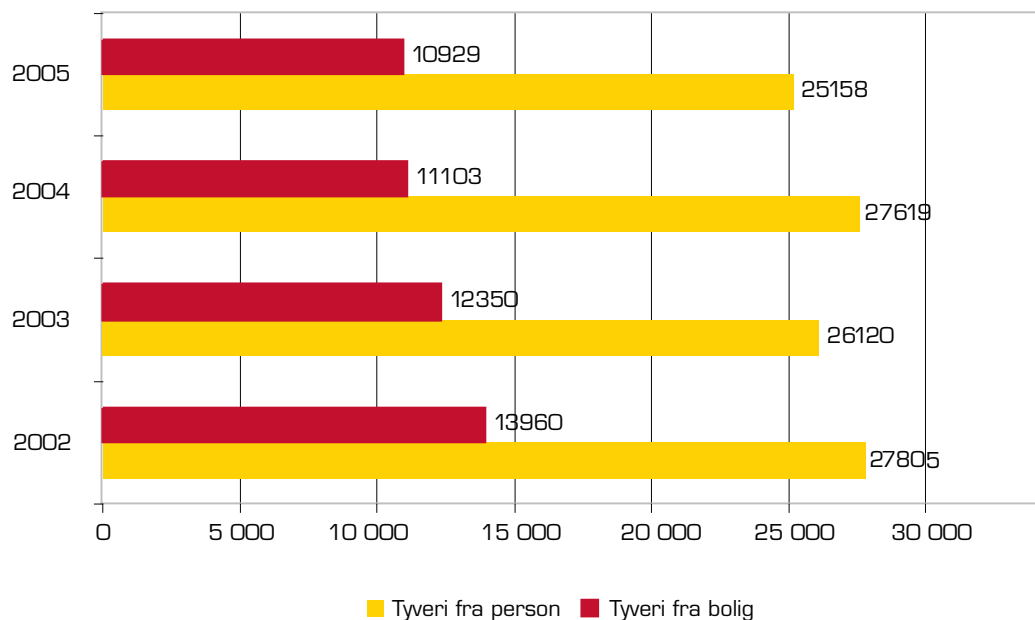
Kilde: SSB

⁸ Trendrapport 2007 :(2006) Oslo politidistrikt. Analysen omfatter både simple og grove tyverier.

Figur 7: Anmeldte tyverier fra person vs. tyverier fra bolig

Kilde: Strasak jus 065

forbrytelser i Oslo i 2005. Tilsvarende tall på landsbasis (når Oslo er trukket ut) er 7 prosent. I figuren nedenfor er ulike statistikkgrupper i STRASAK som kan betegnes som lommetyverier, slått sammen og sammenliknet med tyveri fra bolig (villa og leilighet).⁹

Figuren viser at det er mer enn dobbelt så mange tyverier fra person, som fra bolig. Antall grovt tyveri fra bolig har gått noe ned de senere årene. Dette er likevel en type kriminalitet som oppfattes som spesielt krenkende av de som blir rammet. Disse sakene bidrar sterkt til den negative oppklaringsprosenten på disse sakene spesielt, men også i forhold til politiets totale oppklaringsprosent.

Informasjon tilsier at det i hovedsak er dyre teknologigjenstander (for eksempel datamaskiner, flatskjermer og stereoanlegg) som stjeles, både fra bolig, institusjoner og forretninger. Fra bolig stjeles det i tillegg sølvtoy og smykker, men omfanget av dette synes mindre. Politiets erfaringer er at det hovedsakelig er nordmenn som står bak tyveriene – stort sett narkomane. Det er usikkert hvor tyvgodset blir

av, men det er mye som tyder på at tyvegods i større grad omsettes i utlandet. Dette vanskeliggjør politiets etterforskning. Erfaringer viser også at omreisende kriminelle fra Øst-Europa er aktive innen tyverier. Det kan se ut som om de østeuropeiske miljøene er organisert fra hjemlandet, særlig Polen og Litauen, og at det er grupper som er spesialisert mot ulike modus, som stjeling i forretninger, villainnbrudd eller tyveri av bil/båt. Mye tyder på at det er et organisert mottakerledd for tyvgods i Litauen.

Hacking er en ny form for innbrudd, der innbruddet skjer i datafiler og ikke fysisk. Sperring av tilgang på websider er en form for datakriminalitet som ikke er uvanlig internasjonalt. Det skjer ved at man hacker seg inn på en nettside til et firma og stenger av nettsiden slik at andre ikke kommer inn på denne. Internasjonalt ser en tyveri av immaterielle verdier som for eksempel opphavsrettigheter, som et økende problem. Ofte er det ansatte som begår slike handlinger i forbindelse med at de skifter jobb. Tyveri av e-post er en form for kriminalitet som ofte begås innen ungdomsmiljøer.

⁹ Statistikkgruppene som her omtales som tyveri fra person er grovt tyveri fra person på offentlig sted, tyveri fra kunde, tyveri fra restaurant/kafé, tyveri fra park/gate, tyveri fra trikk/buss/tog/fly. Erfaringsmessig er det visse fellestrekk mellom saker som registreres innenfor disse statistikkgruppene.

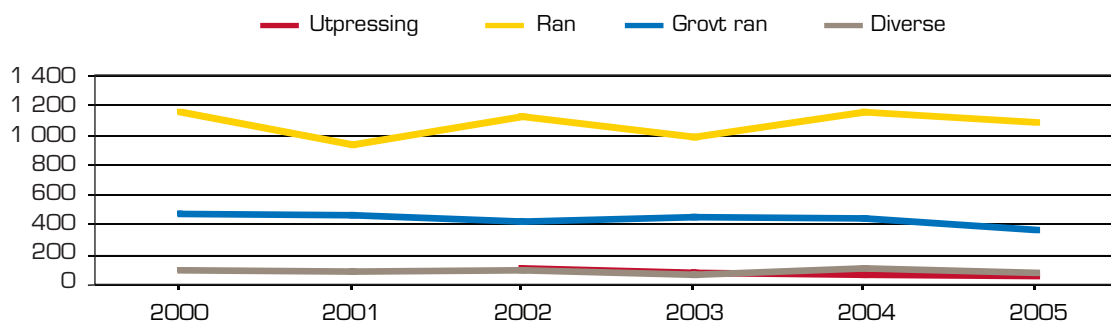
Utpressing og ran

Det totale antallet registrerte ran og utpressingssaker har hatt en økning fra 1993 frem til 2005 på nærmere 50 prosent, til totalt ca 1 600 anmeldelser i 2005. Som vi ser av figurene under, har likevel

alle underkategoriene hatt en reduksjon i antall anmeldelser fra 2000 frem til 2005, selv om kategorien ran (som er den største underkategorien) har vist variasjoner fra år til år.

Figur 8: Anmeldte lovbrudd, utpressing og ran 2000-2005

Kilde: SSB

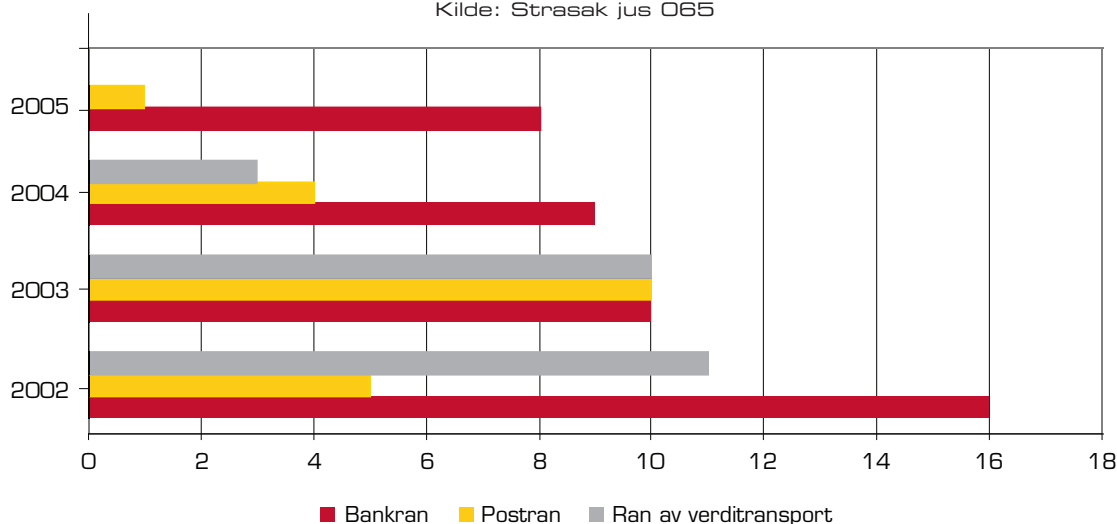

Politiet har relativt god oversikt over det organiserte ransmiljøet. Dette behandles mer inngående under kapitlet Kriminelle nettverk. I STRASAK finnes koder for bankran, postran og ran fra

verditransporter. Disse viser en kraftig nedgang de senere år, noe som i stor grad kan forklares med at sentrale aktører i ransmiljøet sitter fengslet.

Figur 9: Bankran, postran og ran av verditransport anmeldt i Norge 2002-2005

Kilde: Strasad jus 065

Vurdering

Selv om den registrerte vinningskriminaliteten har gått betydelig tilbake de siste årene, utgjør den fortsatt nær halvparten av alle anmeldte forhold. Det er således den kriminalitetsformen som rammer folk flest oftest, og som bidrar sterkest til å redusere befolkningens trygghetsfølelse. Det er også den kriminalitetsformen som politiet tradisjonelt har hatt størst problemer med å oppklare. Dette har sammenheng med at en stor del av forholdene er av relativt bagatellmessig art, og at mange av anmeldelsene inneholder få

opplysninger som kan bidra til oppklaring. Det vil ofte kreve uforholdsmessig mye ressurser å etterforske mange av disse sakene i forhold til det resultatet en oppnår i form av fellende dom. For den enkelte fornærmede, som kanskje for første gang har blitt utsatt for en kriminell handling, vil dette oppleves annerledes. Politiets tillit i befolkningen er avhengig av at de som rammes av en kriminell handling, stor eller liten, får en opplevelse av at politiet tar saken på alvor og gjør det som er mulig for å oppklare forbrytelsen.

Det er særlig to tendenser innenfor vinningskriminaliteten som gjør seg gjeldende. For det første en økende mengde anmeldelser for tyveri av mobiltelefoner og lommebøker (lommetyveri) i det offentlige rom, og hvor erstatning fra forsikringsselskapene er avhengig av at forholdet anmeldes. I mange av disse sakene inneholder anmeldelsen få holdpunkter som kan bidra til å oppklare saken, og til å avgjøre om dette er et reelt tyveri eller om det dreier seg om tap. For det andre er det en tendens til at kriminelle nettverk, blant annet fra Øst-Europa, begår bestillingstyverier og frakter varene ut av Norge. Denne formen for tyverier skiller seg fra det som var et typisk trekk for noen år siden, nemlig at narkomane brøt seg inn i private hjem for å stjele lett omsettelige varer.

Reduksjonen i vinningskriminalitet de senere årene skyldes i stor grad at bilene er blitt mer innbruddssikre, at bilstereo er integrert i bilen og at boligene er blitt bedre sikret. Dessuten har høyere velstand og lavere pris på særlig elektriske forbruksvarer bidratt til et mindre attraktivt illegalt marked. I tillegg kommer at et stort antall narkomane i dag får dekket sitt behov for rusmidler gjennom forskrivning av legale legemidler.

Endringene i mønsteret for vinningskriminalitet krever at politiet arbeider mer systematisk for å redusere muligheten for at de nye formene for vinningskriminalitet kan finne sted. Dette krever blant annet et tettere samarbeid med næringslivet og forsikringsbransjen.

Økonomisk kriminalitet, miljøkriminalitet og arbeidsmiljøkriminalitet

Mange former for kriminalitet har et økonomisk motiv, og det er ofte en nær sammenheng mellom økonomisk kriminalitet og den organiserte kriminaliteten. I denne rapporten er det foretatt en nærmere beskrivelse av noen av de sentrale områdene innenfor økonomisk kriminalitet hvor politiet ser klare utfordringer.

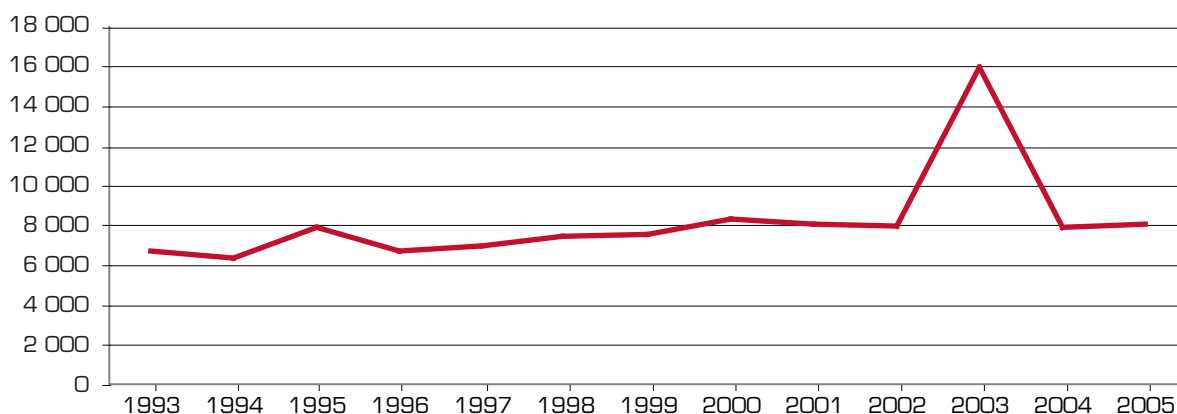
Økonomisk kriminalitet utgjør en andel på 2 prosent av all anmeldt kriminalitet. Figuren under viser utviklingen siden 1993.

Utviklingen viser en jevn liten økning, med unntak av en topp i 2003. Toppen skyldes en dobling i antall bedragerianmeldelser som en følge av en sak i Oslo politidistrikt.

Kriminalitetstyper som kommer inn under samlebegrepet økonomisk kriminalitet, reguleres av straffeloven og en rekke spesiallover. Dette medfører at økonomisk kriminalitet fordeler seg på mange ulike kodegrupper i STRASAK. I tillegg kan økonomisaker lett kodes til kriminell aktivitet som regnes inn under andre samlekategorier, for eksempel vinning. Økokrim har en "skreddersydd" statistikk over anmeldte lovbrudd, der alle naturlige statistikk-koder for økonomisk kriminalitet er sortert og samlet¹⁰. Figurene illustrerer utviklingen fra 2000 til 2005.

Figur 10: Anmeldte økonomiske lovbrudd 1993-2005

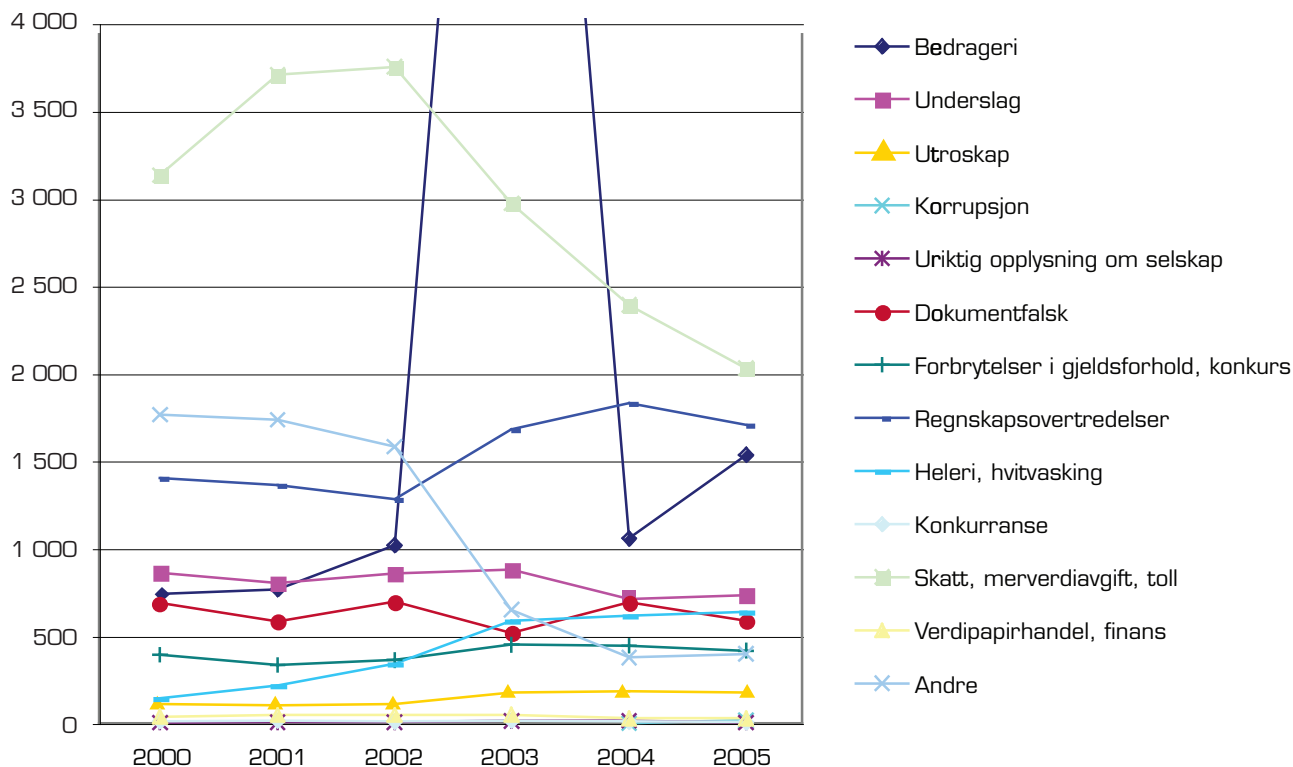
Kilde: SSB

¹⁰ Statistikken er utarbeidet av SSB, og bygger på tall fra STRASAK gruppert etter spesifisering fra ØKOKRIM for å synliggjøre kriminalitetsformer uavhengig om de er hjemlet i straffeloven eller spesiallover. Noen av anmeldelsene som kommer frem i denne "skreddersydde" statistikken kan inngå under andre kategorier (bøvedsakelig vinning) i den offisielle statistikken fra SSB.

Figur 1 1: Anmeldte økonomiske lovbrudd 2000-2005

Kilde: SSB etter spesifisering av Økokrim

Diagrammet viser at registrerte lovbrudd i forbindelse med *skatt, merverdiavgift og toll* er den største kategorien, som etter en økning frem til 2002 siden har sunket kraftig til ca 2 000 anmeldelser i 2005. *Regnskapsøvertredelser* hadde en økning fra 2002 til 2004, men har deretter gått noe tilbake, og er registrert med ca 1 700 anmeldelser i 2005. Anmeldte *bedragerier* har hatt over en dobling i antall saker i perioden til ca 1 500 anmeldelser i 2005. Toppen i 2003 skyldes som tidligere nevnt en bedragerisak i Oslo politidistrikt (katalogsaken). Samlekategorien *andre* har gått kraftig ned i perioden. Anmeldte *underslag* har gått noe ned, fra rundt 850 anmeldelser i 2000 til i overkant av 700 saker i 2005. Kategorien *dokumentfalsk* har gått noe opp og ned i perioden, men har likevel ligget relativt stabilt mellom 600 og 700 anmeldelser i året. *Forbrytelser i gjeldsforhold i forbindelse med konkurs* har ligget rundt 400 anmeldelser årlig. *Heleri og hvitvasking* har hatt en jevn økning i hele perioden fra ca 150 saker i 2000 til rundt 650 saker i 2005. Registrerte lovbrudd i forbindelse med *utroskap* har hatt tilnærmet en dobling i antall anmeldelser i perioden med ca 200 anmeldelser i 2005. *Verdipapirhandelskriminalitet* har ligget mellom ca 30 og 50 anmeldelser i året, mens registrert *konkurransekriminalitet* og *uriktige opplysninger* om selskap begge har ligget mellom ca 10 og 20 årlige anmeldelser. *Korrupsjon* har først fått egen kode i STRASAK fra 2004, og har vært registrert med henholdsvis 2 og 18 i 2004 og 2005.

Skatte- og avgiftskriminalitet

Skatte- og avgiftskriminalitet kan deles inn i to hovedkategorier. Den første er svart arbeid/virksomhet. Den andre kategorien er straffbare former for ulovlig skatte-/avgiftsplanlegging og -tilpasning. Dette er tilfeller hvor skatteyter normalt har gitt opplysninger i selvangivelse eller andre oppgaver til myndighetene, men der opplysningene gir et uriktig bilde. I tillegg til disse hovedkategoriene kommer ulike varianter av skattesvik i form av unnlatt oppgitt skattepliktige inntekter/formue eller oppgitt uriktige fradrag.

Skatt- og avgiftsunnlater er den største statistikkgruppen under registrert økonomisk kriminalitet. Denne type saker blir i hovedsak avdekket av skattemyndighetene som anmelder de alvorligste tilfellene til politiet. Den statistiske utviklingen viser en nedadgående trend fra 2002, til tross for at skatte- og avgiftsmyndighetene har opprettet fem regionale skattekrimenheter.

Faktorer som kan forklare noe av nedgangen, kan blant annet være at skattemyndighetens kontrollvirksomhet de senere årene har dreid mot større og tyngre saker, noe som tilsier færre anmeldelser. Videre tilpasser skattemyndighetene i større grad antall anmeldelser i forhold til politidistriktenes prioritering av og kapasitet til etterforskning av slike

saker. Det er viktig at politiet ikke blir en flaskehals i forhold til å etterforske og i retteføre anmeldte skatt- og avgiftssaker.

Det er særlig to forhold som er med å påvirke utviklingen av nye former for skatte- og avgiftsunndragelser. For det første er det myndighetenes arbeid med regelendringer for å tette “smutthull” i loven, for derved å sikre en mer rettferdig fordeling. For det andre er det skatte-/avgiftsreguleringenes tilpasninger til en økende global økonomi. Regelverket utvikles ikke lenger bare i Norge, men også innenfor EU/EØS rådet på fellesskapsbasis.

Det kan se ut som om bruken av skatteparadiser – for å skjule reelle eierforhold og unngå/minimere beskatningen – øker med internasjonaliseringen og teknologiutviklingen. Det er i tillegg etablert 4-5000 norske filialer av utenlandsregistrerte foretak (NUF). Mange utnytter de muligheter som oppstår som følge av redusert offentlig innsyn og manglende krav om revisjon, og skatteparadisene skaper særlige problemer gjennom sekretesse bestemmelser.

Økt mobilitet har gitt økt arbeidsinnvandring til Norge. Dette har ført med seg utfordringer både i forhold til svart arbeid, men også i forhold til utnyttelse av billig arbeidskraft samt brudd på arbeidsmiljøloven. Flere bransjer er preget av at det forekommer mye “svart arbeid/virksomhet”, som for eksempel bygg- og anlegg, restaurantbransjen, fiskerisektoren, drosjenæringen, vask og renhold, samt tannleger, revisorer, advokater og konsulentbransjen.

En stadig økende del av verdenshandelen foregår mellom konsern, og også innenfor de enkelte konsern. Internprising av varer og tjenester påvirker skattefundamentet i Norge, hovedsakelig ved at det rapporteres marginale skattbare overskudd i det norske datterselskapet/filialen, som dermed betaler lite eller ingenting i skatt. Morselskapet, som ligger utenfor Norge, viser derimot ofte store overskudd. Det kan synes som de virkelig store skatte og avgiftsunndragelsene nettopp foregår i store internasjonale konsern, og at de aktuelle firmaene driver med ulike former for kriminelle handlinger, som skatt og avgiftsunndragelse, korrupsjon, kartellvirksomhet/prissamarbeid, mv. Kontrollvirksomheten er imidlertid rettet inn mot ulike sektorer, og det er dermed sjelden noen ser samlet på eventuell kriminell aktivitet innen et selskap.

Skattebedragerier har en grense; Det er bare mulig å unndra innbetaling på den skattepliktige delen av inntekten (men denne kan på den annen side komme opp i mange milliarder kroner). Momsbedragerier derimot, har et enda større fortjenestepotensiale og vi ser stadig bedragerier mot det norske momssystemet med millionutbytte som resultat. Den til nå største kjente saken (OK-Fish) hadde et utbytte på nærmere 300 millioner kroner. Et stort problem innen EU er stadige pågående organiserte momskaruseller, hvor varer faktureres gjennom flere ledd i høyt tempo utelukkende for å generere ulovlig utbytte fra momssystemet. Det er avdekket at også norske statsborgere har vært bidragsytere i slike momskaruseller.

Regnskapsovertredelser

Erfaringen viser at regnskapslovbrudd ofte benyttes som et ledd i – eller til å skjule – andre former for alvorlig økonomisk kriminalitet, blant annet økonomisk utroskap, forbrytelser i gjeldsforhold og skatte- og avgiftsunndragelser. Dermed utgjør regnskapsovertredelser en alvorlig trussel mot så vel offentlige som private interesser.

Regnskapsovertredelser finnes i en rekke varianter, blant annet helt eller delvis unnlatelse av å føre regnskap, manglende eller villedende dokumentasjon av bokførte transaksjoner eller avleggelse av materielt uriktige regnskaper. Fra utlandet har vi i de senere år fått kjennskap til tilfeller av regnskapsmanipulasjon med store følger for næringsliv og privatpersoner (blant annet Enron- og World Com sakene). Når banker, pensjonskasser eller andre institusjoner går over ende som følge av manipulasjon med regnskaper, blir ringvirkningene svært store. Også i Norge har vi sett tilfeller av omfattende regnskapsmanipulasjon kombinert med bedragerier, hvorav den mest kjente er Finance Credit saken med et anslått tap for lånegivere på over 1 milliard kroner.

Regnskapene er det sentrale element i kommunikasjonen av økonomisk informasjon fra den enkelte regnskapspliktige aktør til omverdenen (kreditorer, offentlige myndigheter, eiere, leverandører osv.)

Bedragerier

Bedragerier utgjør en av de største gruppene innen anmeldt økonomisk kriminalitet. Den statistiske utviklingen viser at det har vært en jevn økning i antall anmeldte bedragerier siden 2000, hvis vi ser bort fra 2003 med spesielt mange anmeldelser på grunn av et stort faktura-bedragerikompleks ved Oslo politidistrikt (ca 8 000 anmeldelser).

Bedrageriene har ulik form, og en utvikling er stadig større bruk av Internett og e-post som kommunikasjonskanal mellom lovbrøttere og offer. Dette vil høyst sannsynlig øke i omfang i tiden fremover. Det er også sannsynlig at SMS og nye kommunikasjonsformer vil tas i bruk.

Noen av de mest kjente modusene for bedragerier er:

- Bedragerier i forbindelse med kjøp eller salg av timeshare/ferieklubb andeler.
- “Nigeriabrev” og utenlandske “lotterier” - hovedsakelig sendt ut via e-post. Nigerianere har vist seg å være aktive innen disse bedrageriformene. De benytter seg også av “phishing” (fisking etter informasjon), der de ringer/mailer personer og får lurt fra disse person-, konto- og kortopplysninger.
- Fakturabedragerier har i lengre tid utgjort et problem for mange næringsdrivende. Det er fortsatt mulig å oppnå betydelig urettmessig vinning ved å sende ut fakturaer med krav om betaling på noe som aldri er bestilt.
- Investeringsbedragerier i inn- eller utland. Det blir fremsatt tilbud om å kjøpe aksjer i selskaper med et fiktivt fortjenestepotensial.

- Pyramidelignende virksomhet, som f.eks. World Games og T5PC. Det som kjennetegner denne form for virksomhet, er at medlemmene får tilbud om å tegne seg som medlem og kjøpe aksjer. Aksjene blir solgt til flere tusen ganger høyere beløp enn pålydende under dekke av at det er såkalte virtuelle aksjer. 1. januar 2006 trådte ny § 16 i lotteriloven i kraft, som har gjort det forbudt å opprette, drive eller delta i eller utbre pyramidespill eller lignende system.
- Bedragerier i tilknytning til identitetstyveri har blitt mer aktuelt. Konti er blitt tappet av personer som har skaffet seg kontoehavers personopplysninger, og dermed opptrådt som om vedkommende er kontohaver. Det synes som om det kun er noen få personer som driver denne formen for bedragerier.
- Tapping av opplysninger på bank-/kredittkort er en relativt utbredt bedrageriform. Mange har vært utsatt for "skimming" ved at opplysningene på bank-/kredittkortet har blitt kopiert i forbindelse med restaurant- eller bar besøk. En ny og mer avansert form for "skimming" har gjort seg gjeldende, der gjerningsmennene får tilgang til koden og data lagret i kortet ved å montere kortleser og videokamera foran panelet på minibanken. Kriminelle fra Øst-Europa er mest aktive med slike bedragerier.
- Bedragerier av bank- og finansinstitusjoner. Bedragerier mot denne næringen utgjør i de fleste tilfeller mindre beløp. Finance Credit saken i 2002, der flere banker til sammen tapte 1,2 milliarder kroner, viste imidlertid at svært store bedragerisaker forekommer. Den største sikkerhetsmessige utfordringen for bankene i dag er sannsynligvis faren for inntrengning i bankenes datasystemer, særlig etter at flere og flere har gått over til å benytte bankenes tjenester via Internett.
- Forsikringsbedragerier viser fortsatt en økende tendens. Mer enn 10 prosent av premievolumet (ca 3 milliarder kroner) antas å gå med til å dekke uriktige/bedrageriske forsikringsoppgjør.
- I Norge erfarer vi en økende omsetning av piratkopierte produkter (Counterfeits) som innenfor spesielle tekniske områder kan ha stor skadelig virkning.
- Subsidiebedragerier. Det har vært lite oppmerksomhet rettet mot svindel med støtte- og subsidieordninger. Svindel med offentlige støtteordninger gir betydelig gevinstpotensial. Innen EU er dette en stor utfordring.
- Bedragerier mot sosial-, arbeids- og trygdeetaten medfører betydelige tap for det offentlige hvert år. Trygdebedrageri/misbruk peker seg klart ut som et risikoområde. Det utbetales årlig ca 230 milliarder kroner i ulike trygdeytelser. Selv om store beløp går til alderspensjon hvor det antas å være relativt liten grad av svindel, så utbetales også store summer til uførepensjon (ca 70 milliarder kroner), attføring/rehabilitering, sykepenger (ca 30 milliarder kroner) mv. Vi ser tendenser til mer komplekse misbrukssaker, der det foregår et samarbeid mellom lege, pasient og arbeidsgiver. Trygdebedragerier (sykepenger, rehabiliteringspenger og uførepensjon) kombineres gjerne med svart arbeid og/eller næringsvirksomhet. Trygdeetaten har etablert egne misbruksteam for å oppdage og bekjempe trygdemisbruk.

- Nasjonalt og internasjonalt har vi i de seneste årene sett flere grove tilfeller av informasjons- og regnskapsmanipulasjoner for å villede lånegivere, aksjeeiere og andre investorer, enkelte ganger muliggjort gjennom kontrollmekanismer som har sviktet (f.eks. styret og revisor). De økonomiske tapene og skadevirkningene er ofte svært betydelige. Det er fortsatt grunn til å peke på den naturlige sammenhengen mellom høy investeringstakt og de kriminelles mulighet til å bedra investorene på denne måten.

Underslag og økonomisk utroskap

Underslag og økonomisk utroskap karakteriseres ved at det foreligger brudd på et tillitsforhold mellom fornærmede og gjerningspersonen, og er en av de mest vanlige formene for økonomisk kriminalitet. Antall anmeldelser har ligget på et jevnt høyt nivå de siste årene med en svak nedadgående tendens siden 2003. Nedgangen korrelerer med tall fra en form for mørketallsundersøkelse fra PriceWaterhouseCopers i 2005.¹¹ Undersøkelsen påpeker likevel at dette er blant de typer kriminalitet som norske virksomheter hyppigst blir utsatt for.

Tillitsbruddet vil være knyttet til forvaltning av penger, materielle verdier og nøkkelinformasjon knyttet til teknologi, økonomi mv. I ytterste konsekvens kan underslag og økonomisk utroskap underminere grunnlaget for videre drift i et selskap. Risikoen for underslag kan reduseres ved holdningsskapende arbeid, god internkontroll og straffesaker.

Konkurskriminalitet

Antall konkurser svinger over tid i forhold til de økonomiske konjunktorene. Den gode økonomiske situasjonen i Norge for tiden, medfører at antall konkurser er lavere enn toppårene 2002 og 2003, med ca 3 500 konkurser i 2005. Antall konkurser er likevel høyere enn det som har vært vanlig den siste 15-års perioden. Antall tvangsavviklinger og konkursskarantener har økt de siste årene, selv om tallene i 2005 igjen gikk noe tilbake. Konkurs i seg selv er ikke kriminelt. Når vi sammenlikner antall konkurser og antall anmeldte konkursløvbrydd, er det en rimelig korrelasjon tilbake fra begynnelsen av 1990-tallet, der det anmeldes løvbrydd i mellom halvparten og to tredjedeler av alle åpnete konkurser.

Konkurskriminalitet, for eksempel manglende oppbud, bo unndragelser eller forfordeling, fører til tap for flere ulike aktører. Offentlige myndigheter er ofte en av de største taperne, som en følge av utestående skatte- og avgiftskrav. Banker og andre finansinstitusjoner taper gjerne store beløp. For mange mindre virksomheter kan konkurser hos kunder føre til betydelige problemer for egen drift.

Det finnes konkursgjengangere som systematisk kjører selskaper konkurs for å oppnå egen økonomisk gevinst. I en del tilfeller blir det gitt konkursskarantene, men vi ser likevel at noen aktører fortsetter sin aktivitet gjennom stråmenn. Konkursinstituttet benyttes også som verktøy for å skjule og slette spor etter annen alvorlig kriminalitet. En

¹¹ Global Economic Crime Survey (2005): PriceWaterhouseCopers.

bedre koordinering av bostyreoppdrag kunne avdekke flere tilfeller der de samme personene har sentrale posisjoner i forskjellige selskap som har gått konkurs.

Revisors rolle og posisjon er særdeles viktig i kampen mot konkurskriminalitet. Det er bekymringsfullt at Kredittilsynet mottar relativt mange klager på revisorer som ikke oppfyller krav som lover og regler setter for revisjonsvirksomheten. Revisorer kan i dag uten hinder av taushetsplikten underrette politiet dersom det i forbindelse med revisjonsoppdraget eller andre tjenester fremkommer forhold som gir grunn til mistanke om at det er foretatt en straffbar handling.

Når de gode økonomiske tidene snur, er det grunn til å vente en markant økning i antall konkurser, med en tilsvarende økning i økonomisk kriminalitet avdekket i forbindelse med behandling/etterforskning.

Hvitvasking og utbytteheleri

Med "hvitvasking av penger" menes vanligvis å sikre utbyttet av en straffbar handling ved å tilsøre utbyttes ulovlige opprinnelse. Hvitvasking av penger kan således sies å være en betegnelse på ulike operasjoner som foretas for at utbytte fra straffbare handlinger skal fremstå som lovlige.

Med utbytteheleri menes den som mottar eller skaffer seg eller andre del i utbytte av en straffbar handling, eller yter bistand til å sikre slikt utbytte for en annen. Utbytteheleri omfatter således alle hvitvaskings-handlinger, og favner i tillegg en rekke andre handlinger.

Politiet har hatt økt fokus på heleri og hvitvasking de siste årene, og dette gjenspeiler seg også i anmeldelsesstatistikken.

De vanligste formene for utbytteheleri fra straffbare handlinger er å bruke, konvertere, overdra, tilegne seg eller besitte formuesgoder. Dette kan gjøres ved blant annet:

- Å flytte på utbyttet - overføringer fra den ene banken til den andre, til advokat, til eiendomsmeidler.
- Holde utbyttet i ro, skaffe dokumentasjon på lovlig erverv - eks lån, arv, gave og varekjøp.
- Kombinasjonen av å flytte utbytte og falske dokumenter.
- Bruk av bankboks/safe.
- Bruk av betalingskort.
- Nedbetaling av lån eller bruk av leasing kontrakter.
- Kjøp og salg av ulike verdipapirer, herunder aksjer.
- Investeringer i utlandet.
- Kjøp og investering i ulike forsikringsprodukter, herunder livprodukter.
- Opprettelse av offshore selskaper.
- Deltakelse i ulike former for spill, herunder spill via Internett.
- Kjøp av kunst, antikviteter og særlig verdifulle gjenstander.
- Misbruk av ulike selskapsformer.

Økokrim mottar rapporter om mistenkelige transaksjoner (MT-rapporter) fra finansinstitusjoner, eiendomsmeidler, advokater,

revisorer, m.fl. Det er etablert nær kontakt med flere kontrolltater herunder Skattedirektoratet, Rikstrykdeverket og Toll- og avgifts-direktoratet. Innen skatte- og avgiftsområdet har det vært en betydelig økning i antall rapporter som knytter seg til bygg- og anleggsbransjen. Rapporterte personer og firmaer som opererer i gråmarkedet for aksjer har også vært økende. Mange er gjengangere i rapporteringen og i politiets registre.

Som følge av ny hvitvaskingslov fra 1. januar 2004 er blant annet eiendomsmeidler, advokater og revisorer rapporteringspliktige. Lovendringen medførte også at mistanke om at en transaksjon har tilknytning til forhold som rammes av terrorbestemmelsene i strl. § 147 a og § 147 b vil utløse rapporteringsplikt. Rapporter fra revisorer har mer enn doblet seg fra 2004 til 2005, mens det for advokater har vært en tilsvarende tilbakegang i antall mistenkelige transaksjoner. Økokrim har mottatt kun et fåtall rapporter fra eiendomsmeidler. Antallet MT rapporter fra nye rapporteringspliktige utgjør en liten andel av den totale mengden.

Det er de siste årene avdekket og etterforsket store uformelle bank-systemer (Hawalabanker), som driver på siden av det legale finans-systemet. Verdiene som går gjennom disse systemene, har vist seg å være mange hundre millioner kroner. I tillegg til å være en del av gamle historiske tradisjoner og systemer for overførsel av midler fra et sted til områder uten noe utbygget banksystem, viser flere saker at dette er et system som også brukes til overførsel av midler generert gjennom kriminalitet og til finansiering av terrorvirksomhet.

Bruken av selskapsstrukturer hvor enhetene er registrert i flere ulike land, og styres gjennom trustere som opererer fra skatteparadiser, gir betydelige utfordringer både for de rapporteringspliktige og for politiet. Disposisjonene og transaksjonene gjøres her mellom, i utgangspunktet, lovlige enheter og gir derfor ikke de rapporteringspliktige indikasjoner på at transaksjonene inngår i hvitvaskingsoperasjoner. Denne type selskapsstrukturer er ofte utarbeidet av advokat eller revisorer, som selv i utgangspunkt er rapporteringspliktige. Bruken av profesjonell bistand gjør oppdagelsesrisikoen mindre. Også internasjonalt er denne modusen mer fremtredende.

Tollvesenet har de siste årene hatt en jevn økning i antall valutabeslag og beslaglagt beløp, hovedsakelig på utgående kontroll fra Gardermoen.

Internett har ført med seg store samfunnsmessige utfordringer, som spill, gambling, og pyramidespill via Internett. Slik virksomhet er i dag ikke omfattet av rapporteringsplikten i hvitvaskingsloven. Kontrollen med disse spillene er vanskelig, siden ingen har oversikt over omfanget eller spillernes reelle identitet. Dette gjelder også bruk av smartkort, som har ulike former for påfylling og overføring av penger i ulike former i mange land, men fellesnevner er at det er liten legitimasjons-kontroll ved utstedelse av slike kort.

Verdipapirkriminalitet

Markedsaktørenes tillit er et grunnleggende hensyn bak reguleringen av verdipapirmarkedene. Det skal være størst mulig grad av informasjonslikhet blant aktørene, samt tro på at informasjonsasymmetri utlignes. Asymmetri i informasjonstilgangen kan blant annet utlignes ved regler om misbruk av innsideinformasjon og bestemmelser om meldeplikt og flaggeplikt. I tillegg er det sentralt for et velfungerende verdipapirmarked å hindre markedsmanipulasjon.

Verdipapirhandelens forbud mot markedsmanipulasjon er derfor viktig. Med unntak av formalovertredelser, er oppdagelsesrisikoen liten ved verdipapirkriminalitet sammenlignet med mange andre typer forbrytelser.

Verdipapirteamet ved Økokrim ble opprettet rundt årtusenskiftet. Rundt samme tidspunkt ble de øvrige deler av kontrollkjeden; markedsovervåkingen ved den største norske markedsplassen, Oslo Børs, og Kredittilsynet, tilført mer ressurser og kompetanse. Kontrollkjedens innsats, og ikke minst den rettspraksis som har kommet de siste årene, har – etter det man kan se – ledet til betydelig allmennprevensjon og bidratt til å bedre tilliten til Oslo Børs. Økningen i blant annet antall transaksjoner, volum og utenlandsk kapital leder til at børsen som markedsplass blir viktigere for ressursallokeringen i norsk næringsliv og dermed for samfunnsøkonomien.

Utviklingen i den senere tid gir grunn til å forvente at lovbruddene i fremtiden blir mer kompliserte, utfordrende og raffinerte. Blant annet av denne grunn er det sannsynlighet for at grupper på flere personer vil stå bak overtredelser i fremtiden fremfor enkeltpersoner. Vi ser blant annet indikasjoner på at investorer samarbeider med meglere ved mer raffinert misbruk av innsideinformasjon og at informasjonsflyten blir vanskeligere å følge, blant annet ved at det tas i bruk nye medier ved ordrehåndtering - som mobiltelefoner, SMS og chattekanaler på Internett (MSN) - til tross for at ordre skal tas imot på tapet telefon. Det er i den senere tid registrert flere tilfeller av omgørelser og brudd på meglernes egenhandelsbestemmelser. Årsaken til dette kan dels være uklart lovverk, men det er grunn til å tro at enkelte meglere ønsker å dra nytte av jobberelatert informasjon for egen vinning.

All handel med noterte finansielle instrumenter i Norge foregår over Oslo Børs og registreres i kun ett rettighetsregister (Verdipapirsentralen). Dette gir markedet en viss transparens og foreløpig er det kun utlendinger som er gitt adgang til å la sitt aksjeinnehav registrere hos en norsk eller utenlandsk forvalter slik at de reelle eierskapsforhold ikke kommer frem. En åpning for innlendingers adgang til forvalterregistrering av egenkapitalinstrumenter kan bety at risikoen for oppdagelse av verdipapirkriminalitet under gitte omstendigheter reduseres.

Markedet for derivater har vært i rivende utvikling verden over. Også det norske markedet har sett stadig stigende interesse for både finansielle derivater¹² som opsjoner, terminer og futures og for varederivater som handles på den nordiske kraftbørsen Nord Pool. Økokrim forventer at også disse markeder vil være utsatt for misbruk og lovovertridelser i årene som kommer.

I løpet av de siste 2-3 årene har flere meglerhus operert i det norske verdipapirmarkedet, dels ved å unngå konsesjonsreglene etter verdipapirhandelens lov. Kredittilsynet har imidlertid satt i gang tiltak mot slik virksomhet, og det forventes at "gråmeglernes" rolle i den seriøse delen av markedet vil bli redusert betydelig i fremtiden.

Utfordringene for kriminalitetsbekjempelse i det unoterte (aksje-)markedet er betydelige. Dette markedet er ikke underlagt alle bestemmelsene i verdipapirhandelens lov, noe som medfører begrenset regulering og tilsyn. Det forekommer utvilsomt ulike straffbare forhold i det unoterte markedet, eksempelvis investeringsbedragerier og lignende, og det er grunn til å tro at denne form for kriminalitet knyttet til unoterte verdipapirer, vil vedvare.

Forbindelsene mellom aktørene i verdipapirmarkedet (unotert og notert) og mer tradisjonelle vinningsforbrytere kan bli tydeligere fremover. Det er grunn til å tro at det finnes etablerte kriminelle miljøer som tilbyr tjenester for å hvitvaske utbytte fra andre straffbare forhold.

Det er videre grunn til å tro at det unoterte markedet vil være et mulig forum for å hvitvaske penger, gitt dagens begrensede regulering og tilsyn. Økokrim regner i fremtiden med et økende antall forsøk på å hvitvaske penger gjennom det norske verdipapirmarkedet, regulert eller uregulert. Gevinstbeskatning (og tapsfradrag) i aksje- og obligasjonsmarkedet på 28 prosent flat fremstår som et attraktivt alternativ til ordinær inntektsbeskatning til langt høyere satser.

Konkurranseskriminalitet

Det er stort gevinstpotensial i konkurransesamarbeid/kartellvirksomhet og liten oppdagelsesrisiko. Det anmeldes svært få tilfeller.

Færre og større aktører innen mange bransjer, samt stadig økt internasjonalisering og teknologisk utvikling, vanskeliggjør tilsynsfunksjonen. Dette medfører økt fare for kartellvirksomhet både nasjonalt og internasjonalt. Dybdekunnskap om bransje og konkurranseforhold er en forutsetning for å kunne lykkes i dette arbeidet fra politiets side. Dette er pr i dag mangelfullt, og betinger et nært samarbeid med Konkurransetilsynet.

Korrupsjon

Korrupsjon innebærer en hemmelig avtale mellom to eller flere parter, der siktemålet er å oppnå en urettmessig fordel. Det oppstår en avhengighet mellom partene hvor taushet om hverandres handlinger er den beste garantien mot å bli avslørt. Den som gir eller tilbyr en bestikkelse, kalles den aktive bestikker. Vedkommende som krever, mottar eller aksepterer en bestikkelse omtales som passiv bestikker.

Lovverket skiller ikke mellom korrupsjon i offentlig og privat sektor, og bestemmelsene kan også ramme handlinger som er foretatt i utlandet; både av norske borgere og utlendinger. Strafferammen for grov korrupsjon er ti år. Det åpner for utvidede muligheter for bruk av etterforskningsmetoder og er også et uttrykk for at lovgiver ser på korrupsjon som en alvorlig og samfunnsskadelig handling.

¹² Et derivat er en avtale om en handel som kan eller som skal skje på et fremtidig tidspunkt til en pris som fastsettes ved avtaleinngåelsen. Ved oppgjør i henhold til avtalen kan det enten skje en levering av det underliggende objekt eller en pengemessig avregning.

Korrupsjon utgjør en trussel mot rettsstaten, demokratiet, menneskerettighetene og sosial rettferdighet. Den virker konkurransevridende og reduserer potensialet for økonomisk utvikling. I noen land er trusselen fra korrupsjon strukturell og gjennomgripende, mens den oppleves som liten og tilfeldig i andre land.

Globaliseringen stiller nye krav til at nasjonal og internasjonal politikk må sees i sammenheng. Flere mellomstatlige organisasjoner har i de senere årene iverksatt tiltak for å medvirke til internasjonalt samarbeid om korrupsjonsbekjempelse. Blant disse er OECD, Europarådet, FN, Verdensbanken og EU.

Det ble opprettet en egen kode for korrupsjon i STRASAK i 2004. I 2004 ble det registrert to saker, mens det i 2005 ble registrert 18 anmeldelser i Norge.

Det er gjennomført undersøkelser om henholdsvis opplevd korrupsjon (offer), oppfatninger om omfang av korrupsjon i Norge og om befolkningens holdning til korrupsjon. I en undersøkelse SSB gjennomførte for Justisdepartementet i 2004¹³, svarte 3,6 prosent av virksomhetene at de hadde vært utsatt for utroskap, korrupsjon eller bestikkelser i foregående år (2003). På spørsmål om hvordan aktørene oppfattet risikoen for å bli utsatt for lovbrudd i egen bransje (offentlig og privat sektor), svarte 8,5 prosent av virksomhetene at det er "ganske" eller "svært vanlig" å bli utsatt for utroskap, korrupsjon eller bestikkelser i deres næring.

I SSB undersøkelsen oppga 33,8 prosent at de politianmeldte tilfellene av utroskap, korrupsjon eller bestikkelser. Dette kan bety at mange virksomheter ordner opp internt fremfor å gjøre korrupsjon kjent for utenforstående.

Erfaring fra korrupsjonssaker viser at passiv bestikker har vært ansatte i store humanitære organisasjoner, hel- eller delstatlige virksomheter innen olje-, kraft- og helsesektoren. Det er et kjennetegn at passiv bestikker har en overordnet rolle i selskapet. Den aktive bestikker i Norge synes å komme fra privateide virksomheter i alle størrelser. De mindre selskapene er i flertall og aktiv bestikker har ofte en sentral rolle som eier/deleier, gjerne kombinert med å være daglig leder. Aktiv bestikker som representerer de større selskapene, inngår ofte i ledersjiktet i virksomheten.

Personer i en innkjøpsfunksjon og/eller oppdragsgivere for entreprenøroppdrag, ser ut til å være særlig utsatt for korrupsjonshandlinger. I de få eksemplene man har for påvirkningshandel i Norge, har aktiv bestikker vært ansatt i et norskregistrert selskap og passiv bestikker er hjemmehørende i land hvor man antar at korrupsjon er mer utbredt.

Det er usikkert om trusselen fra korrupsjon i Norge vil øke eller avta i tiden fremover. Stadig opplever man i nyhetsbildet at korrupsjon nærmest fremstår som hverdagen for mange ansatte i flere bransjer. Samtidig kan ikke Norge defineres som et land med omfattende korrupsjonskultur. Handel med land der korrupsjon er mer utbredt, samt stadig sterkere internasjonal konkurranse, vil kunne resultere i økt korrupsjon. På den annen side foregår det en samfunnsmobilisering mot korrupsjon, som innebærer sterke motkrefter og som vil kunne bringe frem flere straffesaker.

Ekspertene på korrupsjon legger stor vekt på forebygging som virkemiddel mot korrupsjon. Forebyggende tiltak inkluderer holdnings- og etiske arbeid, etablering og oppfølging av etiske rammeverk og gode styringsverktøy i den enkelte organisasjon, samt krav til transparente og dokumenterte arbeidsprosesser og ulike interne og eksterne kontrolltiltak. Medias rolle som uavhengig og kritisk samfunnsaktør med fokus på uregelmessigheter og tillitsbrudd, gir viktige bidrag til bekjempelse av korrupsjon.

Analysen av økonomisk kriminalitet

I Statistisk Sentralbyrås undersøkelse *Virksomheter som ofre for kriminalitet* fant de blant annet at:

- Rundt hver femte av virksomhetene hadde selv vært utsatt for ett eller flere tilfeller av økonomisk kriminalitet i løpet av det siste året.
- Drøyt hver femte sak blir anmeldt til politiet.
- De som ikke anmelder har rene nytteorienterte begrunnelser for å la være. Svært få mener at politiet ikke er kompetente til å håndtere saken, mens flere unnlater anmeldelse fordi de tviler på at politiet har ressurser til å prioritere deres sak.
- Totalt er det svært få som begrunner manglende anmeldelse med at dette kunne skade bedriftens omdømme. Den vesentlige andelen av positivt svar ligger imidlertid i kategoriene "utroskap, korrupsjon eller bestikkelser" og "pris- anbudssamarbeid".
- Den økonomiske kriminaliteten som virksomhetene ble utsatt for, ble oftest oppdaget ved intern revisjon og bruk av egne regnskaps-systemer.

I PriceWaterhouseCoopers *Global Economic Crime Survey 2005* for Norge fremkommer også at de fleste tilfeller av økonomisk kriminalitet blir oppdaget gjennom internkontroll. Den undersøkelsen viste i tillegg at 42 prosent av de norske virksomhetene har vært utsatt for økonomisk kriminalitet de siste 2 årene, og at egne ansatte står bak 71 prosent av alvorlige hendelser. Undersøkelsen viser videre at oppfatningen av tapt omdømme i et selskap varierer med type overtredelse.

¹³ *Virksomheter som ofre for økonomisk kriminalitet (2005): SSB.*

Miljø - og arbeidsmiljøkriminalitet

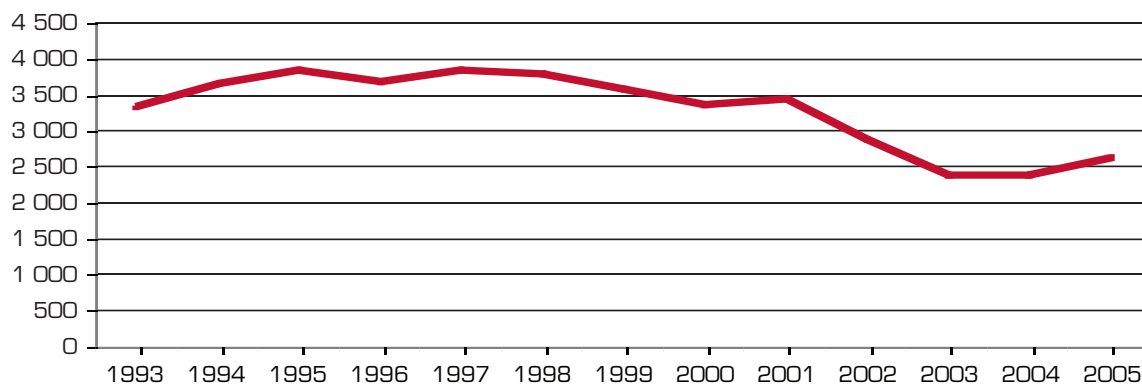
Registrert miljøkriminalitet utgjør 0,7 prosent av all anmeldt kriminalitet. Miljøkriminalitet skader som regel samfunnets fellesgoder mer enn enkeltpersoner, og konsekvensene kan i mange tilfeller ramme globale interesser. Oppdagelsesrisikoen i miljøkriminalitetssaker er lav. Dette resulterer i store mørketall. Det er viktig å understreke at miljø-

kriminalitet representerer en belastning på miljøet som kommer på toppen av den belastningen som lovlig virksomhet utgjør. Dette bidrar til å redusere vår evne til å ha kontroll på fremtidig forvaltning av naturressursene.

Antall anmeldte miljølovbrudd har gått ned fra 1993 til 2005:

Figur 12: Anmeldte miljølovbrudd 1993-2005

Kilde: SSB

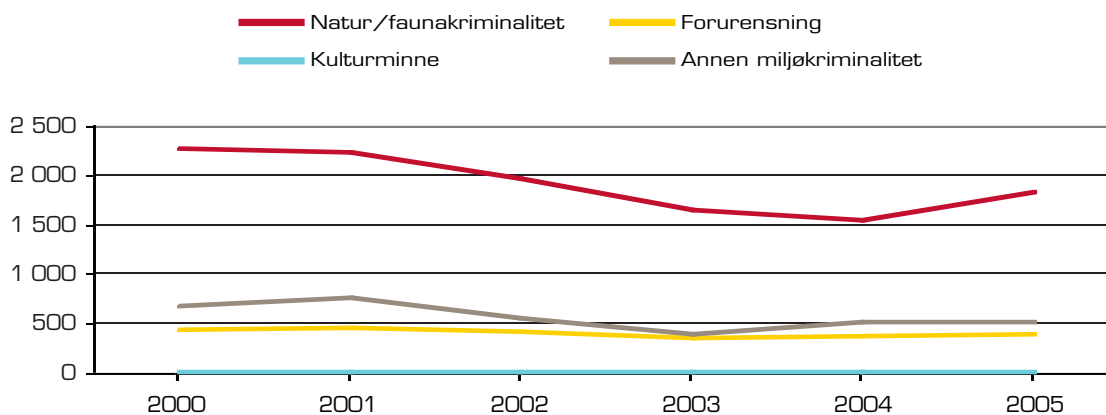
Miljøkriminalitet deles inn i tre hovedformer:

- Naturkriminalitet.
- Forurensningskriminalitet (herunder næringsmiddelkriminalitet).
- Kunst- og kulturminnekriminalitet.

Den registrerte utviklingen for de ulike gruppene ser slik ut:

Figur 13: Anmeldte miljølovbrudd 2000-2005

Kilde: SSB statistikk for Økokrim

Natur/faunakriminalitet

Fiskerinæringen forvalter store økonomiske verdier, og ikke minst forvalter de en fornybar og sårbar resurs. Erfaring fra konkrete saker de siste årene viser at mange både i og utenfor næringen begår straffbare handlinger for å oppnå kortsiktige gevinster i forbindelse med fiske og omsetning av fisk. En særlig utfordring er overfisket i Barentshavet. Massemedier¹⁴ har rettet fokus mot ulovlig fiske og omlasting av fisk i internasjonale farvann. Etter all sannsynlighet er dette fisk som er fisket ut over tildelte kvoter. Fiskeridirektoratet antar at Russland alene sto for et overfiske på ca 101 000 tonn torsk i Barentshavet i 2005. De tildelte torskekvotene i Barentshavet var på 236 300 tonn torsk til Norge og 213 700 til Russland. Vi ser altså at det antatt ulovlige fiske utgjør en betydelig andel. I tillegg foregår det ulovlig fiske både fra norske og andre utenlandske båter i samme område. Dette anses å være en stor trussel for beskatningen av fisken i Barentshavet. Det dreier seg om store verdier, og det er fisk som blir omsatt uten beskatning i flere land.

Rømning av oppdrettsfisk, særlig laks, er et stort problem. Til tross for økt satsing fra både forvaltning og næring, var 2005 det verste året med rapportert rømning på 732 000 laks. Den store rømningen er en trussel for villaksstammen. Torsk er et nytt satsningsområde innen oppdrett. Oppdrettstorsk er genetisk ulik vill torsk. Torsken oppfører seg annerledes i merdene enn laksefisk, og den nærmest "spiser" seg ut av nøtene og finner de minste hull. Rømningsfaren er derfor stor.

Motorferdsel i utmark er i utgangspunktet ulovlig og reguleres i lov om motorferdsel i utmark. Det er kommunene som forvalter denne loven, men dessverre praktiseres den ulikt fra kommune til kommune. Bruk av motoriserte fremkomstmidler har eskalert, og vi ser en økning i ren fritidskjøring.

Natur/faunakriminalitet er den største kategorien, og den viser en nedgang fra 2000 til 2004, før den øker noe igjen i 2005. Samlekategorien *annet* viser samme kurve som natur/fauna kriminalitet. Anmeldelser av *forurensning* har holdt seg jevnt rundt 400 anmeldelser i året i hele perioden. Anmeldte forhold rundt kulturminner har også holdt seg jevnt i hele perioden, på rundt 25 saker i året

Forurensningskriminalitet

Oljetransporter fra Nordvest-Russland sørover langs norskekysten er en virksomhet som har økt fra bare mindre mengder petroleumsprodukter i 2002, til 12 millioner tonn i 2004, og med et potensial på

150 millioner tonn i det neste tiårsperspektivet.¹⁵ Dette gir en utfordring hva gjelder beredskap og tilgjengelige oljevernressurser. Det er avgjørende å ha dialog med russiske myndigheter, etablere felles forståelse for lovverket, utveksle seilingsplaner, utvikle mekaniske oljevernressurser og øke slepekapasiteten langs kysten. I tillegg til dette bør reell oppdagelsesmulighet og faktisk strafferettslig håndheving av regelverket også etterstrebes.

Ulovlig grensekryssende transport av farlig avfall kan danne grunnlag for stor økonomisk gevinst. Tall fra SSB i 2003 viser at totalt 100 000 tonn farlig avfall var på avveie og/eller behandlet på ukjent måte.¹⁶ Det er knyttet store kostnader til å behandle farlig avfall på en forsvarlig og forskriftsmessig måte i Norge, noe som gir et potensial for ulovlig transport ut av landet. Konkrete saker og etterretning indikerer at infrastruktur som er etablert i forbindelse med grensekryssende transport av farlig avfall, også benyttes i andre typer kriminalitet - som hvitvasking, narkotika- og menneskesmugling.

Det har i den siste tiden blitt omsatt næringsmidler i markedet som har vært infisert av E.coli-bakterier og salmonella. Dagens marked er svært prisorientert, noe som fører til økt import av næringsmidler. Dette legger igjen press på produksjonskostnadene knyttet til den norske kjøttproduksjonen som kan se ut til å ha ført til svekkede kontrollrutiner.

Kunst- og kulturminnekriminalitet

Både nasjonal og internasjonal handel med kunst- og kulturminner er et marked for kriminalitet. Miljøene knyttet til slik virksomhet er ofte lukkede og krever spesialkompetanse på et fagområde politiet generelt ikke har kunnskap om. Hvitvasking, skatteunndragelse og heleri er ofte knyttet til den illegale handelen. Kunst- og kulturminneobjekter omfattes av kriminalitet både ut fra sin affeksjonsverdi og som verdiobjekt i tradisjonell kriminell virksomhet som f. eks betalingsmiddel ved narkotikahandel, utpressing og hvitvasking.

Det pågår også en stadig nedbryting av faste kulturminner (fornminner) ved at både private og offentlige aktører i en byggeprosess bevisst eller ubevisst overser kulturminner som er lokalisert i grunnen og som kommer i konflikt med byggeplaner. Også stående byggverk fra middelalderen, som er vernet i kraft av kulturminneloven, ødelegges mer av i utgangspunktet lovlig byggevirksomhet enn av brann og skadeverk forøvrig.

¹⁴ Blant annet NRK Brennpunkt og Aftenpostens A-magasin 2. juni 2006.

¹⁵ Miljøkrim 2-3/05 (2005): SSB.

¹⁶ Miljøstatus i Norge (2006): SSB.

Arbeidsmiljølovbrudd

Anmeldte arbeidsmiljølovbrudd utgjør en andel på 0,2 prosent av alle anmeldte lovbrudd. Grafen under viser at det var en økning i antall anmeldelser ut over 90-tallet, før kurven snudde i 1998. I 2005 er antall anmeldelser på noenlunde samme nivå som i 1994.

Trenden er at bedrifter som erkjenner de vidtrekkende kostnadene ved ulykker og tilløp til ulykker, selv innfører sikkerhetsrutiner for å spare ressurser. Dette forhindrer likevel ikke at mange virksomheter prioriterer tidsfrister fremfor sikkerhet. Økt grad av utenlandsk arbeidskraft byr også på nye utfordringer i arbeidslivet. Konjunkturavhengige næringer i Norge har et økende behov for tilførsel av arbeidskraft, samtidig som det er stor arbeidsledighet i østeuropeiske EU-land. Dette representerer sammenfallende interesser og et økende antall utenlandske arbeidstakere i Norge. Markant forskjell i levestandard gir grobunn for "sosial dumping". Utenlandske foretak som engasjerer østeuropeiske arbeidssøkende, ofte med norske bakmenn, blir konstruert spesielt med tanke på å være uangripelige for norske myndigheter. Utnyttelse av utenlandske arbeidstakere ved blant annet uforsvarlig arbeid og dårlige arbeidsforhold, kan over tid senke sikkerhetsnivået i det norske arbeidslivet.

Vurdering

Det er all grunn til å tro at omfanget av den økonomiske kriminaliteten i Norge er sterkt underrapportert. Økonomisk kriminalitet utgjør kun 2 prosent av alle registrerte lovbrudd. Til tross for at en de senere årene har sett en jevn, liten økning, er antakelig mørketallene store. Registrert skatt- og avgiftslovbrudd, regnskapsøvertredelser, bedragerier og hvitvasking av penger er de kategoriene som har hatt en økning siden 2002. Som følge av et bedre utviklet kontrollapparat, vil sannsynligvis antallet anmeldelser innenfor disse kategoriene fortsette å øke i fremtiden.

Det kan oppfattes som et paradoks at det ikke anmeldes flere saker innenfor kategorien økonomisk kriminalitet, da en vet at økonomisk gevinst er en drivkraft for mye kriminalitet. Den senere tiden har det for eksempel blitt avdekket flere omfattende korrupsjonssaker i Norge. Det er all grunn til å tro at dette ikke er enestående tilfeller, og at korrupsjon også er et stort problem i Norge. Det forventes at det innenfor dette feltet avdekkes flere saker i tiden fremover.

Undersøkelser viser at en stor andel av de økonomiske lovbruddene begås av egne ansatte. Hver femte virksomhet oppgir at de har vært utsatt for økonomisk kriminalitet.

Faktorer som spiller inn i forhold til om slike saker oppdages og anmeldes, er blant annet omfanget av ulike myndigheters kontrollvirksomhet. De senere årene har en bl.a. sett en dreining mot avdekking av mer omfattende og ressurskrevende saker på dette området.

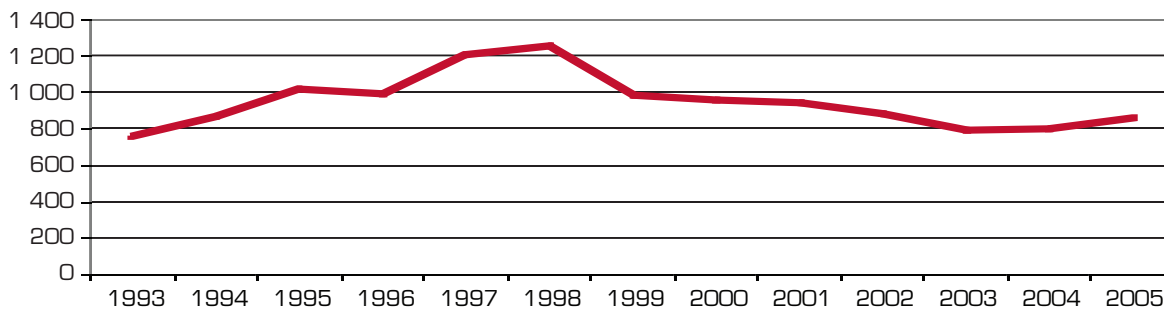
Miljøkriminalitet utgjør 7 promille av alle anmeldte lovbrudd. Dette gjenspeiler i større grad politiets manglende prioritering enn omfang og alvorlighet. Flere områder peker seg ut som fremtidige utfordringer, blant annet overfiske, rømming av oppdrettsfisk, dårlig sikrede oljetransporter, håndtering av farlig avfall og dårlig kontrollrutiner i forhold til næringsmidler. Miljøkriminaliteten har internasjonale konsekvenser og langvarige skadevirkninger.

Den økte konkurransen fra lavt lønnede utenlandske arbeidere har ført til at enkelte firmaer ikke har ivaretatt kravene til sikkerhet og arbeidsmiljø.

På lik linje med våre naboland ser vi en økende og naturlig kobling mellom økonomisk kriminalitet og annen alvorlig og ofte organisert kriminalitet. I tillegg til behovet for hvitvasking av utbytte, søker de kriminelle seg til områder der vinningen er stor og risikoen for oppdagelse er liten. Mer tradisjonelle kriminelle har oppdaget at man ikke må være ekspert for å kunne drive med økonomisk kriminalitet. Selskap etableres eller blir gjenstand for fiendtlig overtakelse og drives utelukkende med kriminalitet som forretnings ide. Disse tradisjonelle kriminelle tar med seg en kultur og metoder for forbrytelser som gir et hardere og mer hensynsløst miljø i en ny sektor. Dersom denne utviklingen ikke stoppes er det en risiko for at organiserte kriminelle grupperinger og/eller enkeltpersoner kan bli sterke aktører i en ellers lovlødig samfunnsstruktur.

Figur 14: Anmeldte arbeidsmiljølovbrudd 1993-2005

Kilde: SSB

□ Organisert kriminalitet og narkotikakriminalitet

Kriminelle nettverk

Europol har for første gang utarbeidet en trusselvurdering for organisert kriminalitet.¹⁷ Den peker på at utviklingen innen organisert kriminalitet går i to ulike retninger. Den ene er veksten i fleksible nettverk, og den andre er en mer hierarkisk organisering. Disse to ulike utviklingsretningene presenterer vidt forskjellige utfordringer for politiet, både på det strategiske og operative nivået.

Det at de kriminelle i større grad opererer i ulike nettverk stiller politiet overfor nye utfordringer. De kriminelle kan ha ulike roller i ulike prosjekter. Politiet må erverve økt kunnskap om nettverk, dets sammensetninger, funksjoner, roller, og ikke minst sårbarheter. Det betyr at politiet må ha større fokus på enkeltpersoner i nettverkene og den kriminaliteten de begår og ikke bare nettverkene som sådan. Utfordringen ved de mer hierarkiske organiserte kriminelle kan være at de er bedre organisert og legger mer arbeid i å skjule organiseringen.

Bruk av vold i de kriminelle nettverkene/organisasjonene ser ut til å være mest utbredt blant unge kriminelle. De eldre, mer veletablerte, synes å ha en høyere terskel for voldsbruk, eller de bruker andre former for å minimalisere oppdagelsesrisikoen.

Det er vanskelig å skille mellom organisert kriminalitet og tradisjonell kriminalitet som utøves på en systematisk måte. Sistnevnte kan betegnes som nettverkskriminalitet, og forekommer i mer eller mindre organisert form. Slik kriminalitet oppfyller imidlertid ikke alltid ovennevnte kriterier for organisert kriminalitet. De uklare grensene medfører en risiko for å tillegge de kriminelle aktørene høyere grad av profesjonalitet enn realiteten tilsier.

Prosjekt organisert kriminalitet¹⁸ var politiets første nasjonale analyse om organisert kriminalitet i Norge. Prosjektet avdekket en rekke

nettverk av mer eller mindre organisert karakter. Totalt kunne en se konturene av ca 125 definerte nettverk, der det inngår ca 2 160 personer. De øvrige nettverkene fremstår løsere i formen, ofte med kun 2-3 personer. De største nettverkene har store deler av Norge som nedslagsfelt, og ca 30 prosent av dem jobber internasjonalt.

Funnene fra dette arbeidet er sammenfallende med internasjonale funn og viser at kriminelle nettverk/grupper ikke holder seg til bestemt kriminalitet. Det er et tettere samarbeid mellom spesialiserte aktører på tvers av nettverk. De virker relativt omstillingsdyktige ved å utnytte svakheter ved politiets arbeid og organisering, og tilpasser seg endringer og mottiltak som kontrollmyndighetene iverksetter. Mye tilsier at profesjonelle kriminelle i økende grad skjuler sitt utbytte i utlandet.

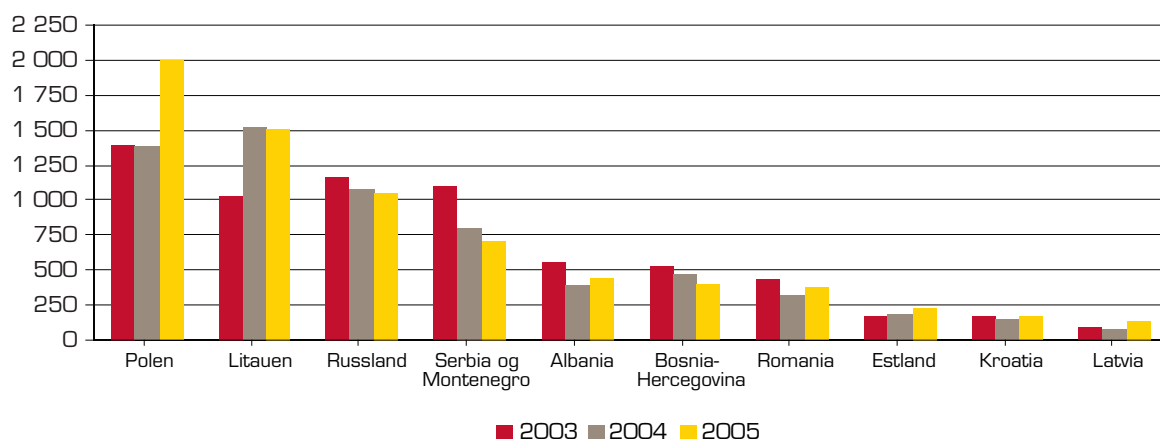
Kriminelle fra Øst-Europa

Det har i løpet av de siste tre årene totalt sett vært et relativt stabilt antall anmeldte forhold med statsborgere fra land i Øst-Europa som gjerningspersoner (mistenkt/siktet). Det har imidlertid vært en økning i antall anmeldte forhold begått av statsborgere fra Polen og Baltikum. Figuren nedenfor viser utviklingen de siste tre år for statsborgere fra de land i Øst-Europa med flest statsborgere registrert i 2005.¹⁹

Figuren viser at det særlig er blant statsborgere fra Polen og Litauen hvor det er en vekst i antall registrerte forhold. I 2003 ble det registrert 1 390 forhold med en polsk statsborger som mistenkt/siktet, mens det i 2005 ble registrert 1 999 forhold (44 prosent). I samme periode har antall registrerte forhold med en litauisk statsborger som mistenkt/siktet økt fra 1 028 til 1 513 (47 prosent).

Økningen i registrerte lovbrudd med statsborgere fra disse landene som gjerningspersoner må sees i sammenheng med EU-utvidelsen og den geografiske nærheten til Norge. EU-medlemskapet har gitt utvidete rettigheter knyttet til opphold i EU/EØS-området, og det har vært en økende tilstrømning av statsborgere fra Polen og de baltiske land til Norge. I 2005 ble det gitt 37 203 arbeidstillatelser (inkludert fornyelser)

Figur 15: Forhold begått i Norge av statsborgere fra et utvalg stater i Øst-Europa 2003-2005

¹⁷ European Union Organised Crime Threat Assessment (2006): Europol.

¹⁸ Prosjekt organisert kriminalitet (2005): Politidirektoratet.

¹⁹ Tallene er basert på et manuelt uttrekk i PAL for STRASAK. Dette er en dynamisk base og antall forhold kan derfor variere noe avhengig av tidspunktet for uttrekket. Utrekket er gjort 20. juni 2006. Statistikken omhandler kun lovbrudd hvor gjerningspersonens identitet er kjent. Gjerningspersonene trenger ikke å være formelt siktet eller domfelt, men hadde status som mistenkt/siktet ved tidspunktet for uttrekk av data fra STRASAK. Dataene ble laget i samarbeid med Oslo politidistrikt i forbindelse med Prosjekt Avalanche.

til borgere fra de nye medlemslandene i EU. Av disse ble 24 188 gitt til borgere fra Polen (65 prosent av det totale antall tillatelser til borgere fra de nye EU-landene). Dernest ble det gitt 8 902 arbeidstillatelser til borgere fra Litauen (24 prosent av totalen). Norge er det landet i Norden som gir flest arbeidstillatelser til statsborgere fra de nye EU-landene. Dette forklares med et stort behov for arbeidskraft i sesong-avhengige næringer. Dette gjelder spesielt innenfor landbruket, men også en del innenfor bygge- og anleggsbransjen.²⁰

En del av de registrerte lovbruddene med statsborgere fra land i Øst-Europa gjelder overtredelser av utlendingsloven, men det er likevel flest forhold (ca 50 prosent) knyttet til vinningskriminalitet.

Balkan

Det er en viss nedgang i antall registrerte forhold begått av statsborgere fra landene i denne regionen. En del borgere fra tidligere krigsherjede land har returnert. Når det gjelder forhold begått av personer fra Sørøst-Europa, er det flest forhold registrert med gjerningspersoner fra Serbia, Montenegro og Albania.

Blant statsborgere fra dette området er det flest forhold knyttet til vinningskriminalitet (tyverier og naskerier), fulgt av overtredelser av vegtrafikkloven, vold (liv, legeme, helbred) og overtredelser av utlendingsloven. Det er også registrert enkelte grove forbrytelser, som blant annet grov narkotikakriminalitet (Strl § 162, 2. og 3. ledd).

Kriminelle nettverk med etnisk tilhørighet til Balkan, har vært aktive i mange år i store deler av Vest-Europa og Skandinavia. Balkan ruten er fortsatt den mest aktuelle når det gjelder smugling av heroin fra Afghanistan via Tyrkia til Vest-Europa. Det er opplysninger som tyder på at ruten også er aktuell for smugling av andre stoffer, som for eksempel kokain fra Sør-Amerika.

Kriminelle gjenger i Oslo og omegn

En særegen utfordring for Oslo og omegn er kriminalitet begått av gjenger bestående av personer med fremmedkulturell bakgrunn. Gjengene står bak forskjellige typer av kriminalitet som narkotika, ran, beskyttelsespenger, illegal omsetning av våpen, trusler og voldshandlinger. Deres største inntektskilde er smugling og salg av narkotika.

Det har de siste 18 årene vært ulike oppgjør mellom gjengene. Det har vært flere skyteepisoder på åpen gate, der liv har gått tapt. Oslo politidistrikt kartla våren 2006 det illegale våpenmarkedet i Oslo, og konkluderte med at muligheten for væpnede sammenstøt mellom gjengene var høy.²¹

Det antas at Young Guns, A-gjengen og B-gjengen til sammen har rundt 50-60 medlemmer. Gjengene er hierarkisk oppbygd, og enkelte personer og familier spiller en sentral rolle. Gjengene samarbeider med andre kjente kriminelle nettverk nasjonalt og internasjonalt. Det er eksempler på at gjengmedlemmer fra de ulike fraksjonene kjøper og selger varer og tjenester av hverandre. I tillegg til disse tre gjengene

er det et fjerde miljø i Oslo som har markert seg de senere årene. Den såkalte Furusetgjengen i Groruddalen (Furuset Bad Boys) består av ca 15 personer, der noen har en mer perifer tilknytning. Denne gjengen har over år utviklet sitt kriminelle spekter fra vinningskriminalitet til grove ran, narkotika og voldskriminalitet. Flere av de sentrale medlemmene soner lange fengselsstraffer, men miljøet anses fortsatt å utgjøre en utfordring for politiet.

Det vil alltid foregå en viss rekruttering til gjengmiljøene. Dette er stort sett yngre familiemedlemmer eller venner av personer som allerede tilhører gitte miljøer. De eldre gjengmedlemmene har høy status og en rekke materielle goder som virker attraktivt. Nye medlemmer er ikke alltid like kjent for politiet, og disse kan derfor benyttes til å begå kriminalitet uten like stor fare for å bli oppdaget.²²

Det er grunn til bekymring for etablering av nye gjengmiljøer med medlemmer bestående av personer med minoritetsbakgrunn. Flere av politistasjonene i Oslo melder at de har et økende problem med ungdom som sammen opponerer mot politiet og begår kriminelle handlinger. Det er en opphopning av risikofaktorer hos enkelte grupper av minoritetsungdom som politiet og relevante samarbeidspartnere i felleskap må arbeide for å endre.

“1 % MC miljøene”

Hells Angels, Bandidos, Outlaws og Coffin Cheaters regnes som 1 % MC klubber i Norge. De siste årene har vi sett en spredning i klubbens geografiske plassering. I 2006 består miljøet av ca 170 medlemmer. Selv om det er relativt få fullverdige medlemmer, har de et stort nettverk både i og utenfor klubbene. Ca 60 prosent av medlemmene i Hells Angels, Bandidos og Coffin Cheaters er i følge SSP straffedømt²³. Det synes som klubbmedlemmene er mest involvert i smugling og omsetning av hasjissj, amfetamin og kokain. Kriminaliteten begås i all hovedsak av uavhengige grupper eller enkeltmedlemmer, i samarbeid med nettverk utenfor klubbene. De utenforstående nettverkene kan være med på å delfinansiere narkotikapartiene, noe som medfører at klubbens økonomi i liten grad påvirkes.

Enkeltmedlemmer i MC klubbene bedriver utstrakt torpedovirksomhet. Deler av overskuddet forbundet med denne virksomheten tilfaller ofte klubbkassen. Virksomheten foregår ofte i et miljø der aktørene opererer i en “gråsoner” mellom legitime og illegitime fordringer. Fordringene er også ofte videresolgt og har vært gjennom flere ledd før de ender opp hos MC miljøet. Politiet får i liten grad kjennskap til slike saker med mindre det utøves vold. Selv i disse tilfellene er det vanskelig å få fornærmede til å anmelde. Det er ikke avdekket at MC klubbene i noen større grad en tidligere er involvert i legal forretningsvirksomhet.

Alle 1 % MC klubbene i Norge har fått flere medlemmer det siste året. Særlig Outlaws MC synes å være i sterk ekspansjon. Dette kan føre til høynet konfliktnivå mellom klubbene. Det er kjent av Hells Angels og Bandidos ikke ønsker at Outlaws skal vokse og utgjøre en trussel mot disse klubbens dominans i Norge.

²⁰ *Tal og fakta 2005 (2006): Utlendingsdirektoratet.*

²¹ *En studie av det illegale våpenmarkedet i Oslo (2006): Oslo politidistrikt.*

²² *Barne- og ungdomskriminalitet i Oslo 2006 (2006): Oslo politidistrikt og Oslo kommune.*

²³ *Forelegg er ikke medregnet. Når det gjelder Outlaws, mangler oversikt over andelen straffedømte, men det vil bli utarbeidet av Kripas.*

Det organiserte ransmiljøet

Politiet oppfatter at ran av verditransporter og tellesentraler de siste årene er begått av et etablert organisert ransmiljø med tilhold rundt Oslo. Dette miljøet har fått utvikle seg over tid, og har gradvis endret sin kriminelle atferd. I begynnelsen gjennomførte de grove tyverier og bank-/postran, mens de nå har gått over til avanserte grove ran. De siste to årene er antallet slike ran imidlertid blitt redusert betraktelig og i 2006 har det ikke vært ran av bank-, post- eller verditransporter. Informasjon tilsier at aktuelle personer fra det etablerte ransmiljøet bevisst holder en lav profil i forhold til å begå nye grove ran.

Politiet har, i samarbeid med private aktører innenfor verdihåndtering, iverksatt en rekke sikringstiltak for å gjøre verdiene mindre tilgjengelige. Det er likevel grunn til å tro at enkelte bank- og postran fortsatt vil forekomme.

I kjølvannet av det organiserte ransmiljøet ser vi rekruttering av unge personer, som de siste årene blant annet har stått bak en rekke kiosk- og butikkran i Oslo. De har trolig vilje, men foreløpig ikke evne til å begå mer krevende ran. Det er grunn til å tro at ressurspersoner fra det etablerte ransmiljøet er villige til å bistå med sin kompetanse som rådgivere for nye aktører. En må derfor være forberedt på at utviklingen vil snu.

Det vil kreves en betydelig kartlegging og lokalkunnskap fra de kriminelles side for å kunne gjennomføre ran rettet mot godt beskyttede objekter. Utenlandske aktører vil derfor være avhengige av å samarbeide med etablerte nettverk, eller selv oppholde seg i nærheten av aktuelle ransobjekter, for å kartlegge rutiner og tilegne seg nødvendig detaljinformasjon.

Ran av verditransporter og tellesentraler er ikke et særnorsk fenomen. Sikringstiltak og arbeidsmetoder er sammenfallende i mange europeiske land, noe som ofte skyldes at verdiselskapene kjøper teknisk sikringsutstyr fra de samme internasjonale leverandørene. Modus for gjennomføring av organiserte ran er derfor lik i mange europeiske land. De siste årene har vi fra andre europeiske land sett en økning av ran hvor gisseltaking av ansatte eller familiemedlemmer til ansatte i selskaper som bedriver verdihåndtering, har forekommet. Slike type saker kan også skje i Norge.

Kriminelle grupperinger og nettverk fra Balkan, Baltikum og Polen har som nevnt i lengre tid utført forskjellige typer vinningskriminalitet i Norge og Europa for øvrig. I Sverige og Finland har det vært en rekke grove ran rettet mot gullsmedforretninger og urmakere, hvor gjerningsmennene har kommet fra Baltikum. Disse grupperingene opererer også i Norge, hvor de i hovedsak begår grove tyverier og smugling.

Det illegale våpenmarkedet

I Norge er det stor tilgjengelighet til registrerte våpen. I tillegg finnes det en stor andel illegale våpen. Majoriteten av disse er fra den andre verdenskrig, men også moderne våpen blant annet fra Øst Europa. Politiet har liten kunnskap om det illegale markedet, med unntak av Oslo politidistrikt som har utarbeidet en analyse.²⁴ Rapporten gir holdepunkter for å anta at selgere av illegale våpen er etniske nordmenn, mens kjøperne i hovedsak kommer fra kriminelle gjenger med annen kulturell bakgrunn. I rapporten påpekes det også at politiet bør være oppmerksomme på en mulig utvikling av nye nettverk bestående av personer med stor våpenkyndighet.

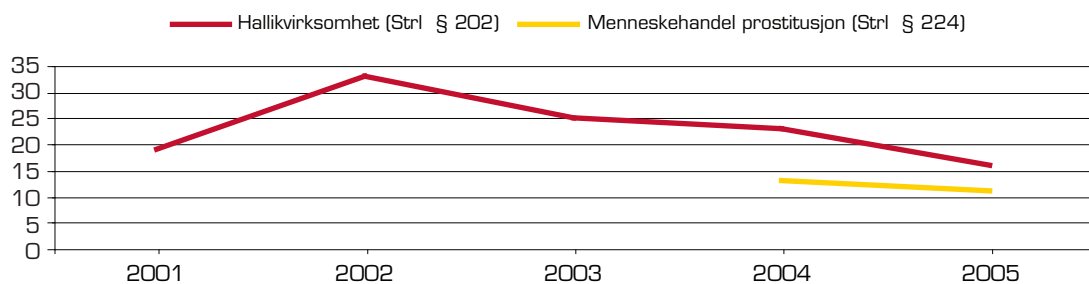
Menneskehandel

Menneskehandel globalt har fire hovedformål; utnyttelse til prostitusjon eller andre seksuelle formål, tvangsarbeid, krigstjeneste i fremmed land eller fjerning av vedkommendes organer. (Jfr strl § 224) Det er så langt ingen registrerte anmeldelser for menneskehandel i forbindelse med tvangsarbeid i Norge. Hovedfokus i forbindelse med menneskehandel har vært rettet mot prostitusjon her i landet. Det ble anmeldt 13 slike saker i 2004 og 11 saker i 2005, der henholdsvis 2 og 1 av sakene var av grov karakter.

Det er viktig å se hallikvirksomhet og menneskehandel rettet mot prostitusjon i sammenheng. Gjennom arbeid mot hallikvirksomhet vil en kunne avdekke saker hvor det brukes vold og tvang mot de prostituerte, der det er organiserte nettverk med ansvar for logistikken rundt prostitusjonsvirksomheten. Det er få anmeldte saker både for hallikvirksomhet og menneskesmugling, og den registrerte trenden har vært nedadgående fram til og med 2005. Informasjon kan imidlertid tyde på at denne tendensen nå er i ferd med å snu, da en ser en økning av saker mot slutten av 2006.

Figur 16: Anmeldt menneskesmugling og hallikvirksomhet 2001-2005

Kilde: Strasak jus 065

²⁴ En studie av det illegale våpenmarkedet i Oslo (2006): Oslo Politidistrikt.

United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) har i en rapport fra 2006 kartlagt menneskehandelens globale mønster²⁵. Der stadfesteres det at strømmen av ofre beveger seg fra fattige land, mot rike land som er særlig aktuelle som mottakerland. Norge ble kategorisert som middels aktuelt mottakerland, på linje med Sverige og Finland.

Det er antatt at organiserte kriminelle grupper er involvert i handel med mennesker. En undersøkelse foretatt av UNODC "Result of a Pilot Study of Forty Selected Organized Crime Groups in Sixteen Countries" viste at av disse 40 gruppene var åtte involvert i menneskehandel, hvorav to nesten eksklusivt hadde dette som formål.²⁶

Kriminelle nettverk som organiserer handel med kvinner har etablert seg i Norge. Den organiserte prostitusjonen domineres av utenlandske prostituerte. De dominerende nettverkene kommer fra deler av Øst-Europa, Balkan og Nigeria når det gjelder organisert prostitusjon/menneskehandel. Flere av nettverkene bestående av etniske albanere, polakker og litauere utviser en multikriminell orientering. Foruten smugling og omsetning av ulike typer narkotika, er de involvert i hallikvirksomhet, menneskehandel og organisert vinningskriminalitet.

Menneskesmugling/ulovlig innvandring

Menneskesmugling og ulovlig innvandring er en stor utfordring i Europa. Flere hundre tusen mennesker forflytter seg årlig over landegrensene med hjelp av smuglere. Det benyttes en rekke forskjellige modus for å smugle illegale innvandrere til Schengen området. Norge er hovedsakelig et mottakerland.

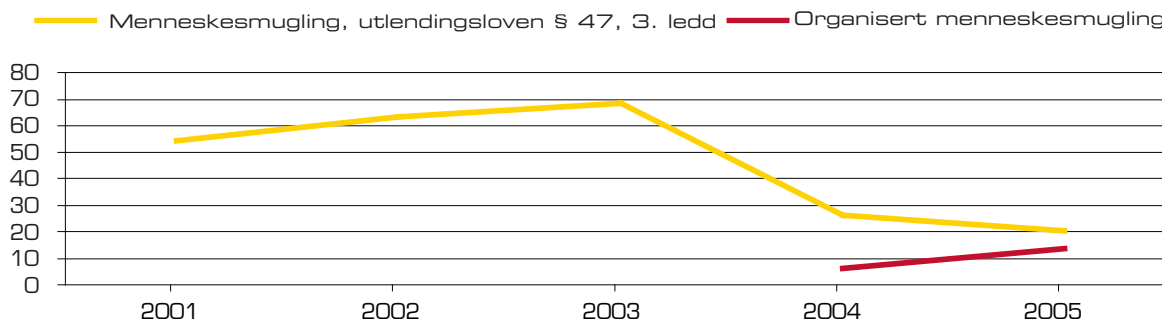
Figuren nedenfor viser utviklingen når det gjelder antall anmeldelser for menneskesmugling i perioden 2001-2005.

Organisert menneskesmugling foregår også i Norge. Norge er primært et destinasjonsland. Det er imidlertid flere enkeltsaker hvor Norge har vært transitland i forhold til destinasjoner som Storbritannia, USA,

Frankrike og Italia. Nettverk som organiserer menneskehandel for seksuell utnyttelse i Norge, har utspring fra Nigeria, Balkan (Albania, Hellas, Romania, Bulgaria), Baltikum (Estland, Polen, Latvia, Litauen) og Asia (Thailand). Flere av de smuglede har blitt utsatt for menneskehandel. Det er avdekket at det oftest er samme etniske bakgrunn på den som står for smuglingen og den/de som smugles. Noen ganger er familier delaktige i smuglingen. I de fleste tilfeller er det profesjonelle aktører som smugler landsmenn. Aktørene er en del av internasjonale nettverk. 9 av 10 asylsøkere som melder seg for norske myndigheter er uten reisedokumenter, noe som tyder på at de har fått hjelp til å komme seg hit. Kripos antar at mer enn 80 prosent av dem som søker asyl, har hatt hjelp av menneskesmuglere under hele eller deler av reisen til Norge. Det er avdekket at bakmenn organiserer reisen til destinasjonslandet, ved for eksempel å legge opp ulike transportetapper der hver person i det kriminelle nettverket har spesifikke roller og oppgaver. Den mest kjente reiseruten til Norge har vært landeveien via Danmark og Sverige. Mange kommer også med fly og ferge fra en rekke destinasjoner. Transporten til Norge synes å ha vært forholdsvis trygg for de smuglede. I Norge har vi flere eksempler på at det arrangeres proforma ekteskap med utenlandske borgere mot betaling. Visuminstituttet misbrukes ved at falske dokumenter blir forelagt utlendingsmyndighetene, eller at det blir gitt uriktige opplysninger i forbindelse med søknad om visum. Disse metodene blir også benyttet av organiserte menneskesmuglere. Når det gjelder søknader om familie-gjenforening, kjenner politiet til at det gis uriktige og fabrikkerte opplysninger om slektskapsforhold. Familie-gjenforeningsinstituttet brukes således som en metode for ulovlig innvandring. En utfordring i forhold til dette er at det ikke blir tatt fingeravtrykk av dem som blir innvilget familie-gjenforening. Det er dermed mulig å inneha flere identiteter i Norge og i andre land dersom man søker asyl under forskjellige navn.

Figur 17: Anmeldte menneskesmugling 2001-2005

Kilde: Strasak jus 065

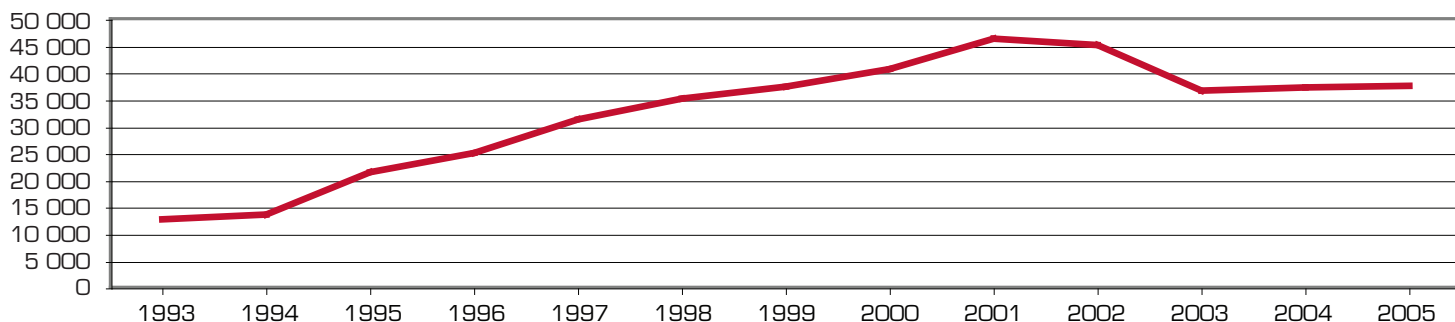

²⁵ *Trafficking in persons. Global Patterns (2006): United Nations Office on Drugs and Crime.*

²⁶ *Result of a Pilot Study of Forty Selected Organized Crime Groups in Sixteen Countries (2002): UNODC.*

Figur 18: Anmeldte narkotikalovbrudd 1993-2005

Kilde: SSB

Narkotikakriminalitet

I denne rapporten er narkotikakriminalitet plassert sammen med organisert kriminalitet, selv om ikke alle former for narkotikakriminalitet kan regnes som organisert.

Fram til 2001 var det en stadig økning av antall anmeldelser for brudd på narkotikalovgivningen. Etter 2001 viser tallene mer variasjon. I 2005 utgjorde narkotikaforbrytelser 10 prosent av alle anmeldte lovbrudd. Det har vært en økning i antall på over 260 prosent fra 1993 til 2001. Etter en liten reduksjon fra 2001 til 2002, sank antallet anmeldelser 19 prosent fra 2002 til 2003, før det fra 2003 igjen har vært en liten økning på 2 prosent fram til 2005. Antall anmeldte narkotikaforbrytelser ligger idag på noenlunde samme nivå som i 1999.

Anmeldelser jfr. Straffelovens § 162 og brudd på legemiddeloven er i stor grad et speilbilde av politiets og tollvesenets innsats, da det i hovedsak kun er kontrollmyndighetene som anmelder narkotikakriminalitet.

Det var en økning i antall anmeldelser både når det gjelder bruk av narkotika og besittelse av narkotika frem til 2001. Deretter har antallet

gått tilbake med ca 22 prosent til i 2005. Dette til tross for at det registrerte narkotika bruket økte fra 2004 til 2005.

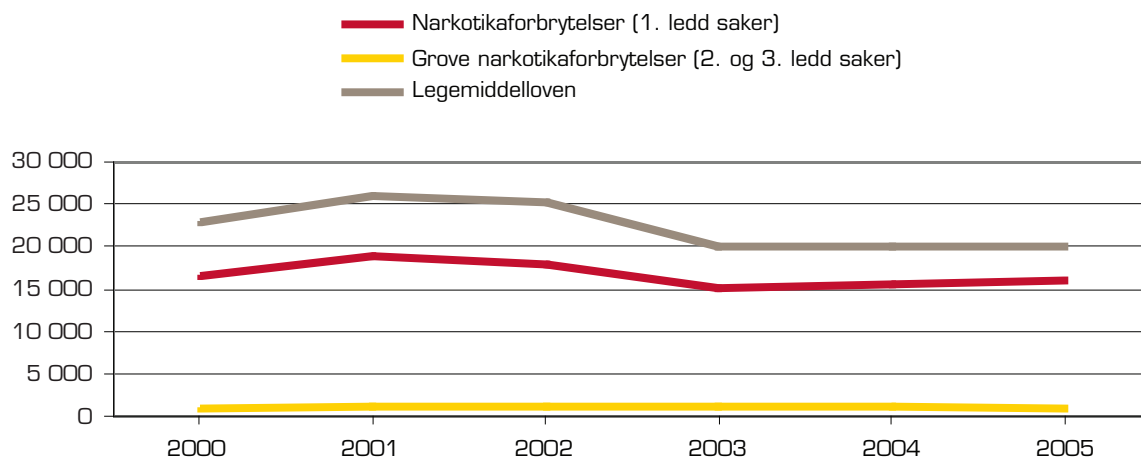
Narkotikaforbrytelse etter *straffelovens § 162, første ledd* viser samme kurve som forbrytelser mot legemiddeloven. Det var en økning i antall anmeldelser frem til 2001, før det var en nedgang fra 2001 til 2003 på 20 prosent. Deretter har det vært en økning i antall anmeldelser på 8 prosent frem til 2005, da det var anmeldt ca 16 000 førsteledd saker.

De groveste narkotikaforbrytelsene (andre- og tredjeleddsaker) utgjør få saker, med 955 anmeldelser i 2005. Tallene viser at andreledd sakene hadde en økning frem til 2002, før de deretter gikk tilbake fra 2004 (1 014 anmeldelser) til 2005 (897 anmeldelser). Tredjeledd sakene har økt relativt sterkt hele perioden fra 55 saker i 2000 til 151 i 2004, før de i 2005 falt kraftig - til 57 anmeldelser.

Hvis en ser på utviklingen for narkotikalovbrudd fra 1993 til 2005 har det totalt sett vært en stor økning i antall anmeldelser. Det er likevel viktig å se på hvorfor anmeldelsene gikk så kraftig tilbake fra 2001 til 2003. Politidirektoratet har nylig gjennomført en undersøkelse hvor en

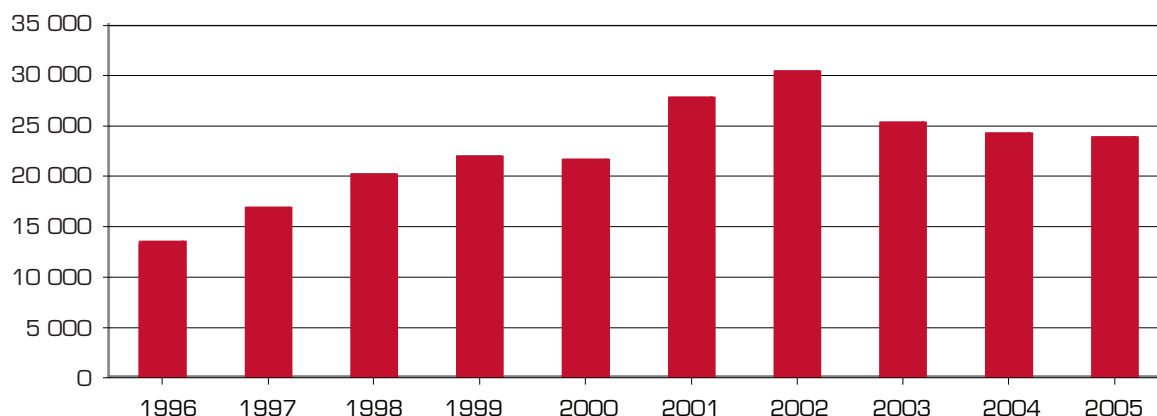
Figur 19: Narkotikakriminalitet 2000-2005 - fordeling

Kilde: SSB

Figur 20: Samlet antall narkotikabeslag 1995-2005

Kilde: Kripos

har sett på denne utviklingen, og har trukket frem ulike påvirkningsfaktorer²⁷, og det trekkes frem flere årsaksforklaringer:

- Økt bruk av utradisjonelle etterforskningsmetoder har ført til flere tunge pågående saker. Dette opptar mye ressurser og kan ha medført at politiet har liten kapasitet til å avdekke nye omfattende saker.
- Politiet har hatt en bevisst satsning mot “bakmenn”, noe som har ført til mindre fokus på brukermiljøene. Dette kan forklare nedgangen i de mindre alvorlige narkotikasakene og økningen i de mest alvorlige sakene frem til 2004. Mindre fokus på brukermiljøene kan ha ført til at politiet mister nødvendig informasjon for å kunne avdekke større saker, noe som igjen kan forklare siste års nedgang i tredjeledd saker.
- Politiets prioriteringer forklarer ikke nødvendigvis endringene i tallene alene. Markedskreftene, tilgang og etterspørsel, er en faktor i seg selv. I den senere tid er det indikasjoner på at etterspørselen etter enkelte stofftyper kan være avtagende. Dette gjelder særlig heroin. En av grunnene til dette kan være den økte satsingen på legemiddellassisteret behandling. Tall fra SIRUS og Folkehelsa om bruk/misbruk viser i stor grad samme tendens.

Utviklingen i 2006 tyder på en endring i anmeldelsestallene. Data fra politidistriktene mot slutten av 2006 viser en stigning på mindre alvorlige narkotikalovbrudd. Dette kan indikere at politidistriktene i økende grad har rettet fokus mot brukermiljøene og omsetningsleddene på “gateplan” ut fra ønsket om å ha bedre kontakt med brukermiljøene og slik skaffe seg bedre informasjon for å kunne opprettholde innsatsen mot de alvorligste sakene.

Utvikling innen ulike stofftyper

Kripos fører statistikk over beslag av narkotika. Dataene er basert på opplysninger fra distriktene ved rekvisisjon av analyse eller destruksjon av narkotika²⁸. Statistikken viser at det totale antall narkotikabeslag økte sterkt utover i 1990-årene frem til 2002, da antallet beslag lå på sitt

høyeste med ca 30 000. Fra 2002 til 2003 falt antallet saker kraftig, og vi så også en liten nedgang også i 2004 og 2005. Nedgang i antall beslag er registrert i de fleste politidistriktene. I 2005 ble det registrert 23 754 beslag av narkotika, og den store nedgangen i antall beslag som har vært registrert siden toppåret 2002, ser derfor ut til å ha stagnert. Dette synes også å vise seg i de foreløpige tallene for 2006.

Selv om det er variasjoner mellom de ulike stofftypene, har det generelt vært en nedgang i antall beslag de senere årene.

Cannabis utgjør den største gruppen narkotikabeslag. Disse økte sterkt siste halvdel av nittiårene, men har ligget stabilt på rundt 10 000 saker etter årtusenskiftet. Når det gjelder beslaglagt mengde, har denne variert mye. I 2003 og 2004 var det nær 2 300 kg, mens det i 2005 var nede på 1 359 kg. Selv om mengden beslaglagt cannabis er lav i 2005 i forhold til de to foregående årene, er dette likevel høyere enn i årene 1999-2002. Cannabis er det mest brukte narkotikum i verden. Alle politidistrikt i Norge beslagla cannabis i 2005. Kripos mener cannabis er mer etterspurt og har større spredning enn før. Politiet har stor oppmerksomhet på både omsetning og bruk av stoffet. Cannabis blir i hovedsak smuglet fra Marokko, via Spania. Fra Spania transporteres stoffet stort sett landveien.

Amfetamin/metamfetamin er den nest største gruppen av antall narkotikabeslag. Fra midten av nittiårene til 2002 økte antallet beslag sterkt, mens den har ligget relativt stabilt etter dette. Til tross for en halvering av beslaglagt mengde amfetamin og metamfetamin fra 2004 til 2005, er det samlet registrert en økning i antall beslag. Beslaglagt mengde stoff har variert fra 30 til 230 kg i tiårsperioden fra 1995 til 2005. I 2005 lå samlet beslag på 114,5 kg. Alle politidistriktene gjorde beslag av enten amfetamin eller metamfetamin i 2005. Det meste av amfetaminen som smugles til Norge, kommer fra Baltikum eller Polen.

Både beslaglagt mengde og antall beslag av *Heroin* går ned. Vi må helt tilbake til 1993 for å finne beslag på samme nivå som i 2005. Det er imidlertid viktig å merke seg at den store reduksjonen på landsbasis i

²⁷ Narkotikakriminalitet i Norge. Utviklingstrekk og påvirkningsfaktorer (2006): Politidirektoratet. (Upublisert).

²⁸ Narkotikastatistikk 2005 (2006): Kripos.

hovedsak skyldes beslagstallene fra Oslo pd. I Oslo ble det for eksempel i 1998 gjort 1 366 beslag av heroin, mens det i 2005 ble gjort 424 beslag.

Heroin utgjør i 2005 bare en andel på 5 prosent av det totale antallet narkotikabeslag, mot 20 prosent i 1998.

I følge Kripos er det ikke er grunn til å tro at tilgjengeligheten på heroin har gått ned. Derimot er det flere ting som indikerer en redusert etterspørsel. Bl.a. er det grunn til å tro at det økende antallet personer som får legemiddelassistert behandling (som for eksempel Metadon-behandling) er en av flere årsaker til at det omsettes stadig mindre heroin på gateplan.²⁹ I 2005 var 3 500 heroinavhengige under behandling med metadon. Redusert bruk av heroin samsvarer også med en nedadgående trend for narkotikarelaterte dødsfall.³⁰ Utviklingen etter 2001, da antallet dødsfall var på sitt høyeste, viser en nedgang fra 338 tilfeller til 184 i 2005.

I en FN-rapport (UNODC World Drug Report) anslås det at ca 90 prosent av all opium produseres i Afghanistan³¹. Det er internasjonale tilbakemeldinger på at årets opiumavling i Afghanistan blir rekordstor. Det er usikkert om dette vil få noen betydning på tilgang og prisnivået i Norge. Kripos mener heroinen som kommer til Norge, hovedsakelig blir smuglet via Balkan.

Beslag av *ecstasy* økte stadig frem til 2001. Siden har både mengden og antall beslag gått ned. Det ble beslaglagt *ecstasy* i 22 av landets politidistrikt i 2005, men markert færre beslag enn tidligere. Det kan tyde på at *ecstasy* har mindre spredning i dag enn ved begynnelsen av 2000-årene. *Ecstasy* kommer hovedsakelig fra Nederland.

*Kokain*beslag utgjorde lenge små tall i Norge. I 1995 var det 54 beslag av kokain. Antallet beslag har etter dette økt jevnt til ca 580 beslag i 2002. I 2003 og 2004 var det igjen en nedgang. 2005 var et helt spesielt år med høye tall for antall beslag for både mengde (175 kg) og antall beslag (660). Det er imidlertid verd å merke seg at et enkeltbeslag dette året var på 152 kg, det største beslaget av kokain som noen gang er gjort her i landet. Etterforskning viste at kokainpartiet trolig ikke var tiltenkt det norske markedet. Hvis vi trekker ut dette beslaget, er summen for 2005 ca 23 kg. Dette er mindre enn det som har vært gjennomsnittet de senere årene. Det høye antallet beslag og det at det er gjort beslag i 26 av landets distrikter i 2005, gjør at Kripos og flere politidistrikter oppfatter at kokain spres og brukes mer enn noen gang. Kripos mener kokain smugles fra Sør-Amerika, via Sør-Europa, før det transporteres videre til Norge. Kokain er ved flere anledninger blitt smuglet i samme partier som hasjiss. Europol nevner også Balkan og Baltikum som mulig nye transport ruter for kokain til Norden.³²

I Oslo domineres heroinmarkedet av etniske albanere. I tillegg er det opplysninger om at etniske pakistane og personer fra flere afrikanske land fremstår som utfordrere på dette markedet.

Holdning til narkotikamisbruk

Siden 1968 har SIRUS foretatt årlige spørreundersøkelser blant ungdom mellom 15 og 20 år for å kartlegge utviklingen av rusmiddelbruk.

Undersøkelsen ble først gjennomført i Oslo, men fra 1990 ble den utvidet til å gjelde ungdom fra hele landet³³. De jevnlig ungdomsundersøkelsene fra SIRUS er en viktig kilde for å si noe om rekrutteringen til narkotikamisbruk og om selvrapportert misbruk blant ungdom.

De siste brukerundersøkelsene (2004 og 2005) viser at færre av ungdommene oppgir å ha brukt narkotika, og at deres holdning til narkotika er blitt noe mindre liberale. Undersøkelsen viser at andelen ungdom mellom 15 og 20 år, som oppgav noen gang å ha prøvd cannabis eller andre narkotiske stoffer, økte fra første halvdel av nitti-årene fram til årtusenskiftet, da henholdsvis 18 prosent på landsbasis og 27-28 prosent i Oslo oppgav at de noen gang hadde brukt cannabis. Etter 2001 skimtes en viss nedgang og stabilisering. I 2005 var det på landsbasis 15 prosent som oppgav å ha brukt cannabis noen gang, mens andelen i Oslo lå på 21 prosent.

Cannabis er det stoffet som er desidert mest brukt blant ungdom i Norge, som i resten av den vestlige verden. 15 prosent av ungdommene rapporterte at de hadde brukt cannabis i 2005, 4 prosent sa de hadde brukt amfetamin, 2 prosent hadde brukt henholdsvis kokain og ecstasy.

Ungdomsundersøkelsen indikerer at det ikke har vært økning i tilgjengeligheten av illegale rusmidler de senere årene. Andelen som sier de er blitt tilbudt cannabis har ligget stabilt på rundt 40 prosent de senere årene.

Undersøkelsen fra 2005 bekrefter en tidligere synlig tendens om at andelen som uttrykker en positiv holdning til narkotika ikke lenger øker. I 2005 oppga 8 prosent av de spurte ungdommene at cannabis bør kunne selges fritt. Ved slutten av nittiårene oppgav mer enn 12 prosent det samme. I Oslo lå tilsvarende andeler på 10 prosent i 2005 og 16 prosent i 1998.

Vurdering

Utviklingen innenfor organisert kriminalitet i Europa synes å gå i to retninger. Det ene er en økning av antall fleksible nettverk, som betyr at enkeltpersoner har ulike roller og deltar i kriminell aktivitet på tvers av de organiserte nettverkene. Den andre hovedretningen er de nettverkene som er mer hierarkisk oppbygd. Det er også en økende tendens til å benytte vold som et virkemiddel for å oppnå den hensikt de er ute etter.

Kriminelle nettverk fra landene på Balkan har siden begynnelsen av 90-tallet dominert ulike deler av den kriminelle virksomheten i Norge. I tillegg, og som følge av EU-utvidelsen, har Norge de senere årene i økende grad stiftet bekjentskap med mer eller mindre organiserte kriminelle fra Øst-Europa, særlig Polen og Litauen.

De kriminelle gjengene og det organiserte ransmiljøet har stått for den mest utfordrende organiserte kriminaliteten i Norge de siste årene. De kriminelle gjengene med fremmedkulturell bakgrunn, har over en periode på nærmere 20 år stått bak svært mye alvorlig kriminalitet i Oslo-området. Politiet har over lang tid hatt oppsikt med dette

²⁹ Bønes, T: 30 år med heroin i Norge (2006): Kripos.

³⁰ Narkotikarelaterte dødsfall er ikke nødvendigvis er det samme som heroindødsfall. Dødsfallene skyldes gjerne en blanding av flere stoffer, men heroin inngår vanligvis.

³¹ World Drug Report (2006): United Nations Office on Drugs and Crime.

³² 2005 EU Organised Crime Report (2005): Europol.

³³ Rusmidler i Norge 2005 (2006): SIRUS. Ungdomsundersøkelsene til SIRUS er basert på spørreskjema som sendes til et representativt utvalg ungdommer i alderen 15-20 år. Svarprosenten har de siste årene sunket fra ca. 70 prosent til rett i underkant av 50 prosent. Dette gjør at det krytter seg en viss usikkerhet til tallene.

miljøet, og det er sporadisk foretatt aksjoner for å stanse og begrense utviklingen av organisert gjengkriminalitet. Kraftinnsatsen som ble iverksatt av politidistriktene i østlandsområdet mot slutten av 2006, var helt nødvendig for å stanse den negative utviklingen en har sett over tid. Episoder med bruk av skytevåpen i sentrum Oslo gjorde det nødvendig å sette inn store ressurser for å stanse denne utviklingen.

Selv om store deler av det organiserte ransmiljøet for tiden sitter fengslet etter særlig NOKAS-saken, er det ingen grunn til å tvile på at nye eller andre kriminelle miljøer har vilje til å forsøke å begå bank- og verditransportran også i nær framtid.

En av de store utfordringene i verden i dag er menneskehandel og menneskesmugling/ulovlig innvandring. Enten dette gjelder seksuell utnyttelse, ulike former for tvangsarbeid, eller mennesker fra fattige deler av verden som forsøker å ta seg inn i Vest-Europa ved hjelp av organiserte menneskesmuglere. Denne formen for kriminalitet stiller store krav til internasjonalt politisamarbeid. Uten et tett samarbeid mellom myndighetene i de landene som er utsatt for denne formen for kriminalitet, og med myndighetene i de landene mennesker smugles fra, er mulighetene små for å stanse den negative utviklingen en har sett over tid.

Mange av de som søker asyl, har hatt hjelp av menneskesmuglere under hele eller deler av reisen til Norge. Det er avdekket tilfeller der Norge har vært brukt som transitland. Den vanligste reiseruten til Norge har vært landeveien via Danmark og Sverige. Det er også mange som ankommer med fly og ferge. Det inngås proforma ekteskap med utenlandske borgere mot betaling. Visuminstituttet misbrukes ved at blant annet falske dokumenter blir forelagt utlendingsmyndighetene, samt at det blir gitt uriktige opplysninger i forbindelse med søknad om visum. I forbindelse med familiegjenforening oppkonstrueres det falske slektskapsforhold, slik at familiegjenforeningsinstituttet på den måten brukes som en metode for ulovlig innvandring. En utfordring i forhold til dette er at det ikke blir tatt fingeravtrykk av dem som blir innvilget familiegjenforening. Det er dermed mulig å inneha flere identiteter i Norge, dersom man søker asyl under forskjellige navn. Det har vist seg at bruk av språktest har vært et nyttig redskap for å avdekke falske identiteter.

Antall anmeldte narkotikaforbrytelser ligger idag på noenlunde samme nivå som i 1999.

Vi ser en stor saksøkning når det gjelder antall beslag den senere tiden. Informasjon fra distriktene viser at det har vært stor aktivitet siste del av 2006, spesielt på brukersiden, noe som antakelig vil vises i den endelige statistikken for 2006. Kripas ser også en økning i antall beslag av Metadon. Økningen har forståelig nok skjedd i takt med økt bruk av dette medikamentet. Per i dag utgjør metadonbeslagene ca 10 % av alle heroinbeslagene.

Selv om det er variasjoner mellom de ulike stofftypene, har det generelt vært en nedgang i antall beslag de senere årene. Politiets prioriteringer forklarer ikke nødvendigvis endringene i tallene alene. I de senere år har politiet i større grad tatt i bruk utradisjonelle etterforskningsmetoder og

det har vært en bevisst satsning mot "bakmenn", noe som har ført til mindre fokus på brukermiljøene. Dette har gitt utslag i statistikken over anmeldelser. I tillegg til dette, er det grunn til å tro at vanlige markeds-mekanismer også gjelder i narkotikamiljøene. Tilgangen til et stoff påvirkes av etterspørselen, og omvendt. I den senere tid er det indikasjon på at etterspørselen etter enkelte stofftyper kan være avtagende. Dette gjelder særlig heroin. Både beslaglagt mengde og antall beslag av heroin har gått ned. Det er ikke grunn til å tro at tilgjengeligheten på heroin har gått ned i samme periode.

Årets opiumavling i Afghanistan er rekordstor, og det er grunn til å tro at dette også vil ha betydning for det norske markedet både når det gjelder prisnivå og tilgjengelighet. Det gjenstår imidlertid å se om tiltak som for eksempel økt satsingen på legemiddelasistert behandling, vil vise at etterspørselen etter heroin ikke vil øke nevneverdig selv om tilgjengeligheten eventuelt blir større.

Det er viktig at norske myndigheter samarbeider tett med andre land i bekjempelsen av narkotikakriminaliteten. I denne sammenhengen er det avgjørende at en ikke ser narkotikaproblemene isolert, men i en større helhet. Dyrking og produksjon av narkotika øker, og det eneste som går ned er prisene. Problemet er sammensatt, og derfor må innsatsen i forhold til bekjempelsen også være det. Vi ser at narkotikakriminaliteten ofte er en del av en større internasjonal kriminell kontekst hvor ulovlig omsetning av våpen, menneskesmugling/handel, smugling av biler og annet, også inngår. Det er viktig å være ydmyk i forhold til at de ulike deltakerne i dette markedet har ulike motiver. Dette være seg misbrukeren, "selgeren", bonden eller den profesjonelle bakmannen. Alle land har et ansvar i kampen mot narkotikakriminaliteten, og i dette arbeidet er det ikke noen deltakere som kun er vinnere.

Vi vil stadig stå overfor nye utfordringer også nasjonalt, i forhold til narkotikafeltet. Til tross for at de siste brukerundersøkelsene (2004 og 2005) foretatt av SIRUS, viser at færre av ungdommene i Norge oppgir noen gang å ha brukt narkotika, og at deres holdning til narkotika er blitt noe mindre liberale enn de var tidligere år, er det så langt ikke grunn til å tro at problemene knyttet til narkotikafeltet blir mindre. Blant annet ser vi at den teknologiske utviklingen gir muligheter for narkotikaomsetning via Internett, noe som synes å være et økende problem.

Det er grunn til å tro at det foregår dyrking av narkotiske planter i et viss omfang også i Norge, selv om det per i dag er kun fem planter som står på vår narkotikaliste. Det er grunn til å ha et våkent øye med utviklingen på dette feltet. Videre er det også viktig at vi øker bevisstheten omkring omsetningen av de ulike kjemikaliene som brukes til produksjon av narkotiske stoffer (precursors), slik at Norge ikke blir attraktivt i forhold til å etablere produksjonssteder/fabrikker for fremstilling av narkotiske stoffer. Generell informasjonsutveksling og deling av mer spesiell etterretningsinformasjon er sentrale elementer i bekjempelsen. Avdekking av korrupsjon og hvitvasking av penger er andre viktige elementer.

□ Voldskriminalitet, seksuallovbrudd og hatkriminalitet

Å bli utsatt for vold og seksuelle overgrep er en svært alvorlig belastning for de som blir utsatt for det. Mange påføres fysiske og psykiske skader som vil prege dem resten av livet. Ca. fem prosent av befolkningen over 16 år oppgir i publikumsundersøkelser at de har vært utsatt for vold og trusler. I tillegg er det et økt fokus på vold i nære relasjoner. Selv om mer avdekkes nå enn før, er det all grunn til å tro at mørketallene på dette området er store. Dette stiller politiet overfor store utfordringer i forhold til å finne gode tiltak som kan bidra til å redusere volden.

Vold utgjorde en andel på 6 prosent av alle anmeldte lovbrudd i 2005. Antallet anmeldelser har hatt en økning på over 50 prosent siden 1993. Forbrytelser mot den personlige frihet økte med over 100 prosent i perioden, fra ca 4 000 til 8 000 anmeldelser. Forbrytelser mot den personlige frihet har en registrert økning på ca 50 prosent i samme periode, fra ca 11 000 til 16 000 anmeldelser. Det totale antall voldsanmeldelser har imidlertid ligget relativt stabilt mellom ca 24 000 og 25 000 anmeldelser siden 2000.

Oslo og Finnmark har flest anmeldte tilfeller av voldskriminalitet – sett i forhold til befolkningens mengde, til tross for nedgang i begge fylkene siste år. I 2005 hadde Oslo 8,3 registrerte voldslovbrudd pr 1 000 innbyggere, mens tilsvarende tall for Finnmark var 7,4. Lavest

omfang av registrert voldskriminalitet var det i Hedmark samt Sogn og Fjordane, som begge hadde 3,7 voldstilfeller pr 1 000 innbyggere. Ut fra anmeldelsene de to siste årene, er Rogaland det gjerningsfylket med klart størst økning (15 prosent) i antallet tilfeller av voldskriminalitet³⁴.

Liv, legeme og helbred

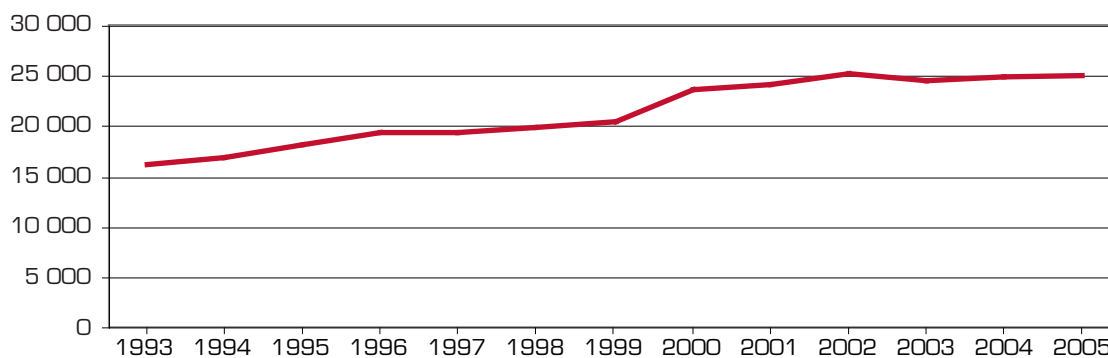
Lovbrudd mot liv, legeme og helbred utgjør den største saksmengden innefor kategorien vold. *Legemsfornærmelser* (Strl. § 228, 1. og 2. ledd) utgjorde i 2005 om lag halvparten av den registrerte volden, med 12 500 anmeldelser. Kategorien har økt år for år fra 1993 og frem til 2005.

I tillegg til vinningskriminaliteten er det vold som i størst grad påvirker befolkningens opplevelse av trygghet. I 2005 mottok politiet hele 25 064 anmeldelser for vold. Levekårsundersøkelser viser at 5 % av den voksne befolkningen årlig blir utsatt for vold og trusler om vold. Voldskriminaliteten utgjør derfor et alvorlig samfunnsproblem, og den påvirker livskvaliteten i negativ retning for svært mange mennesker årlig.

Legemsbeskadigelser (Strl. § 229) har ligget jevnt rundt ca 3 000 registrerte lovbrudd i perioden fra 2000 til 2005. *Grov legemsbeskadigelse* utgjør et lite antall saker, og viser variasjon i antall anmeldelser. Det er ingen klar tendens. I perioden 2000 til 2005 er det registrert mellom 16 og 44 lovbrudd. Kategorien *uaktsom legemsbeskadigelse* teller også få saker.

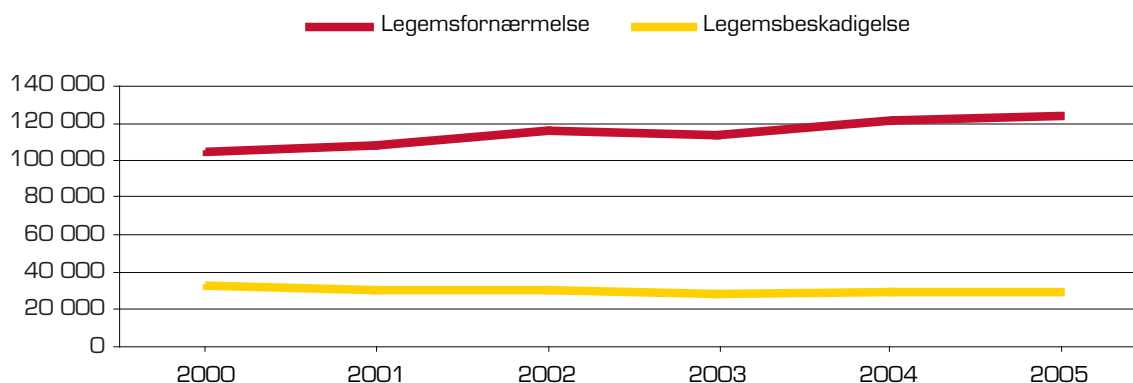
Figur 21: Anmeldte voldslovbrudd 1993-2005

Kilde: SSB

Figur 22: Legemsfornærmelse og legemsbeskadigelse 2000-2005

Kilde: SSB

³⁴ Anmeldte lovbrudd 2005 (2006): SSB.

Her er det i samme periode en variasjon, uten noen klar tendens, mellom 27 og 46 saker. I STRASAK registreres bruken av kniv og skytevåpen ved legemsbeskadigelser. Det er relativt få legemssaker der kniv eller våpen er registrert benyttet. I 2005 var det 265 anmeldelser for *legemsbeskadigelser med kniv*, mens det var 17 *legemsbeskadigelse med skytevåpen*. Begge kategoriene har vist en nedadgående trend de siste fem årene.

Drap

Tabellen nedenfor viser antall offer for drap i perioden 2000-2005³⁵. De siste to årene har antall drap ligget lavt sammenliknet med tidligere år.

I 2005 er de 29 ofrene fordelt på 28 ulike saker, noe som betyr at det var ett dobbeltdrap. 35 gjerningspersoner er enten domfelt, siktet eller tatt ut tiltale mot i de aktuelle sakene.

Kategoriene *drapsforsøk* og *uaktsomme drap* viser seg å være relativt stabile. Det er registrert rundt 60 forsøk på drap i året i perioden fra 2000 til 2005. I samme periode har antallet uaktsomme drap ligget mellom 34 og 45.

Forbrytelser mot den personlige frihet

Trusler er den største undergruppen under kategorien forbrytelser mot den personlige frihet. Antall anmeldte trusler ble mer enn doblet i perioden fra 1993 til 2002. Siden har de registrerte anmeldelsene igjen gått tilbake. I 2005 var det registrert ca 7 800 trusler.

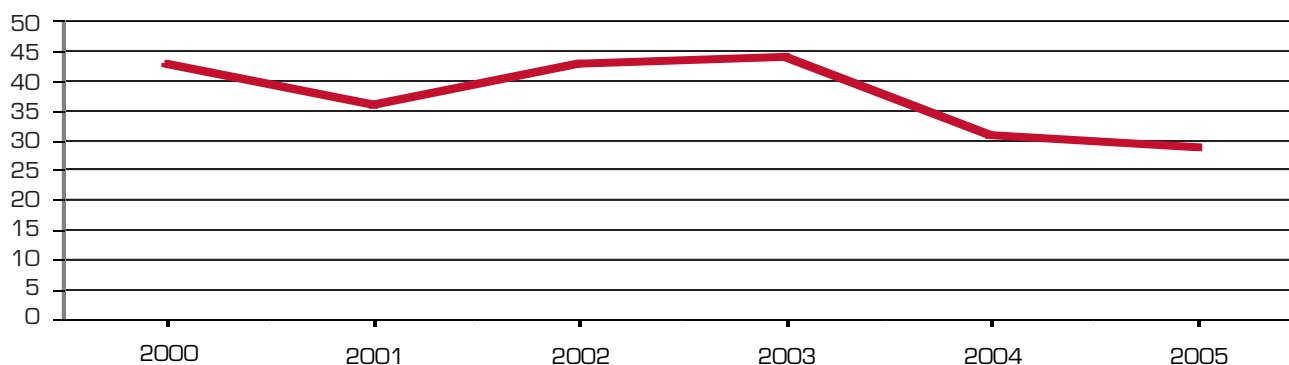
Tabellen nedenfor viser utviklingen i antall anmeldelser av trusler i perioden 2000-2005.

Trusler med kniv og med skytevåpen viste en økning frem til 2001, men har deretter gått tilbake. Trusler med kniv har totalt gått ned med 13 prosent siste fem år, til 765 saker i 2005. Trusler med skytevåpen har sunket 42,5 prosent i samme periode, og var i 2005 registrert med 276 anmeldelser.

Tvang/fribetsberovelse økte år for år fra 1993 til 2000. Etter 2000 kan vi grovt sett si at antallet registrerte saker har ligget mellom 200 og 250 anmeldelser i året.

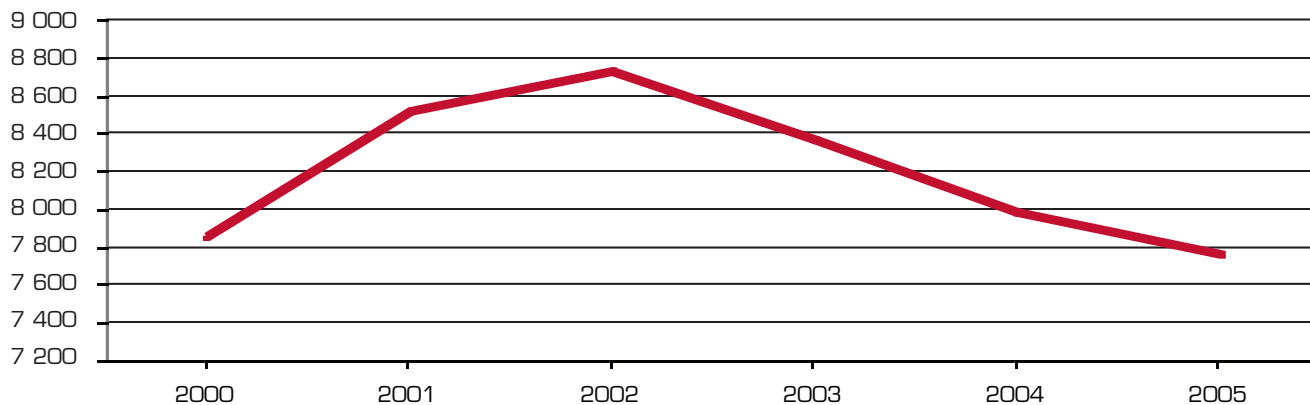
Figur 23: Antall ofre for drap 2000-2005

Kilde: Kripas

Figur 24: Trusler 2000-2005

Kilde: SSB

³⁵ Kripas og SSBs drapsstatistikker inneholder forskjellig tallmateriale. Grunnen til dette er at SSBs statistikk baseres på antall anmeldelser på registreringstidspunktet, mens drapsstatistikken til Kripas oppdateres kontinuerlig. Begge statistikkene omfatter forsettlig eller overlatt drap (strl. § 233 1. og 2. ledd), ikke uaktsomt drap, drapsforsøk, eller legemsbeskadigelse med døden til følge.

Vold i nære relasjoner

Vold i nære relasjoner har vært et kriminalpolitisk fokusområde de siste årene. I 2002 ble det innført familievoldskoordinator i hvert politidistrikt. Det ble lagt vekt på at politiet skal gripe inn så tidlig som mulig, siden vold i nære relasjoner stort sett er et gjentakende problem.

Politidistriktene har siden slutten av 2004 kunnet merke av vold i nære relasjoner som egen sakstype i STRASAK. Det knytter seg noe usikkerhet til tallene grunnet variasjon i registreringsrutiner mellom politidistriktene. Det er derfor grunn til å anta at de reelle tallene er noe høyere enn det som presenteres her.

I 2005 ble det registrert 3 395 familievoldssaker.³⁶ Det er ikke mulig å sammenlikne med tall lenger tilbake i tid siden funksjonen er av ganske ny dato.

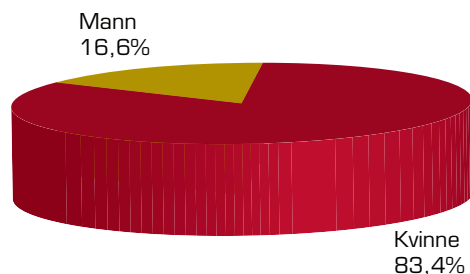
Registrerte familievoldssaker utgjorde en andel på 14 prosent av alle registrerte voldslovbrudd i 2005. Kvinner dominerer blant fornærmede for familievold, mens menn dominerer blant de registrerte gjerningspersonene.³⁷

I Levekårsundersøkelsene fra SSB oppgir om lag fem prosent av de spurte at de har blitt utsatt for vold eller trusler om vold i løpet av de siste 12 månedene. Omkring halvparten av volden og truslene kvinner utsettes for, skjer i, eller i tilknytning til egen bolig. Hvert fjerde volds-tilfelle mot kvinner blir begått av nåværende eller tidligere familie-medlemmer eller slektning (SSB 2005). I en landsomfattende undersøkelse om vold i parforhold foretatt an Norsk institutt for by- og regionsforskning (NIBR), rapporterte hele 27 prosent av kvinnene som hadde levd i parforhold, at de hadde opplevd en eller flere former for vold i nåværende eller tidligere parforhold. Andelen kvinner som hadde opplevd potensielt livstruende vold fra partner, var 9 prosent (NIBR 2003:3).

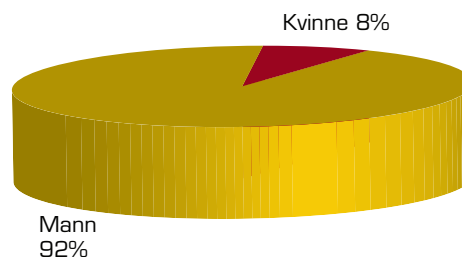
Seksuallovbrudd

Seksuallovbrudd utgjorde en andel på 1 prosent av alle anmeldte lovbrudd med ca 3 300 saker i 2005. Antallet anmeldelser har hatt en økning på over 50 prosent siden 1993. Av grafen under kan vi se at det er til dels kraftige svingninger i antall anmeldelser innen seksuallovbrudd. Dette kan i hovedsak tilskrives endringer innen kategorien pornografi, som i stor grad er et speil av politiets aksjoner mot barnepornografi.

Figur 25: Fornærmede i familievoldssaker i 2005 etter kjønn (N=3376 forhold)

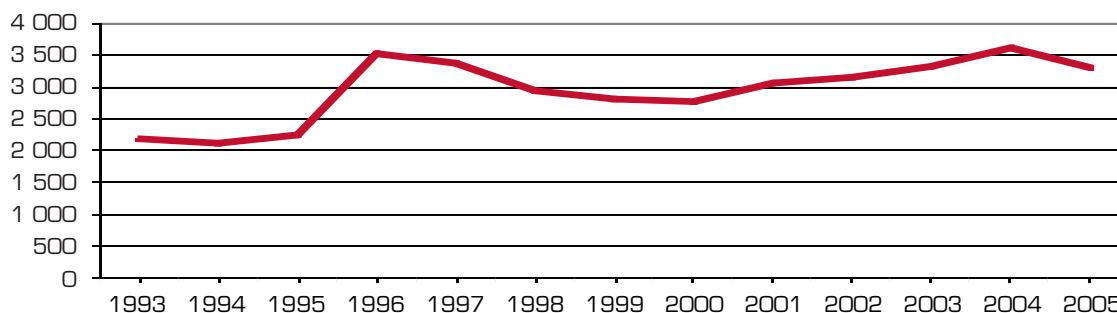

Figur 26: Gjerningspersoner i familievoldssaker i 2005 etter kjønn (N=3486 forhold)

Figur 27: Anmeldte seksuallovbrudd 1993-2005

Kilde: SSB

³⁶ Tallet er basert på et manuelt uttrekk fra PAL for STRASAK. Dette er en dynamisk base og dato for uttrekk kan således ha betydning for tallene. Uttrekket er gjort 22. august 2006. Søket er basert på et uttrekk av alle saker innenfor kriminalitetstypen vold hvor sakstype familievold er kodet inn. Søker man kun ut sakstype familievold vil man få et høyere antall saker fordi det er en del saker innenfor andre kriminalitetstyper som kodes som familievoldsrelaterte. Dette gjelder blant annet sedelighetssaker hvor offer og gjerningsperson har nære relasjoner, men også andre kriminalitetstyper som for eksempel skadeverk.

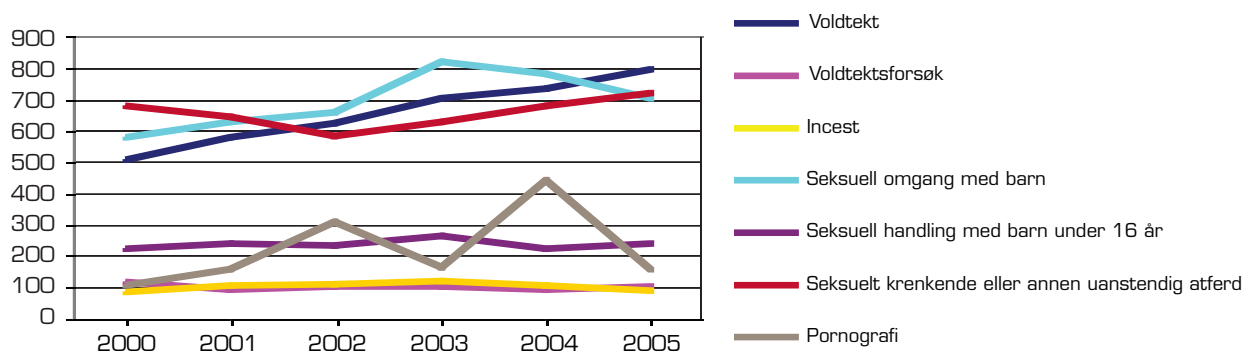
³⁷ Data til figuren under er basert på et søk etter fornærmede og gjerningspersoner (mistenkt/siktet/domfelt) i forhold i PAL for STRASAK). Forhold viser ber til noe annet enn saker eller anmeldelser. Dersom det er flere personer registrert som fornærmet eller som gjerningsperson i en og samme anmeldelse regnes det som et forhold for hver av disse. Dato for uttrekk er 22. august 2006.

Ser vi nærmere på fordelingen og utviklingen for de enkelte under-kategorier under sedelighetslovbrudd, ser utviklingen slik

ut fra 2000 til 2005.

Figur 28: Anmeldte seksuallovbrudd 2000-2005

Kilde: SSB

Lovbruddsgruppene som illustreres av figuren over har alle små måltall, slik at relativt små endringer i antall anmeldelser kommer visuelt tydelig til syne. Kategoriene *voldtektsforsøk* og *incest* har begge ligget relativt stabilt rundt 100 anmeldelser i året. *Pornografi varierer*, som nevnt over, i stor grad i forhold til politiets innsats/aksjoner mot barnepornografi på Internett. *Seksuell handling med barn under 16 år* har ligget jevnt rundt 250 saker i året. *Seksuelt krenkende eller annen uanstendig atferd*, der blant annet blotting inngår har vist en økning i antall anmeldelser fra 2002, etter at det hadde vært en forutgående jevn nedgang fra slutten av 1990-tallet. Vi har ingen klar formening om hvorfor den nedadgående trenden snudde i 2002. *Seksuell omgang med barn* hadde en jevn økning fra 1993 til 2002, før kategorien øker kraftig i 2003, før det deretter er en jevn reduksjon i antall anmeldelser frem til 2005.

Voldtekt

Voldtekt har vist en jevn økning i antall anmeldelser i hele perioden fra 1993 til 2005. Kategorien har økt med over 100 prosent fra ca 370 anmeldelser 1993 til ca 800 registrerte saker i 2005. Voldtektsaker har svært høy frifinnelsesprosent sammenliknet med andre seksuallovbrudd og lovbrudd for øvrig. Riksadvokaten har satt ned en arbeidsgruppe som ser nærmere på politi og påtalemyndighetens saksbehandlingsrutiner i voldtektsaker. Arbeidsgruppen skal ferdigstille sitt arbeid i løpet av 2006. De har så langt gått gjennom ca 120 dommer for voldtekt med kjent gjerningsmann fra 2003, 2004 og 2005. Deres foreløpige inntrykk er blant annet at det synes å være en sammenheng mellom økning i antall anmeldelser og endringer i sedelighetskapitlet i straffeloven ved lov av 11. august 2000 nr. 76³⁸. Ved lovendringen ble voldtektsbegrepet utvidet, særlig i forhold til innhold, men også i forhold til skyldkrav³⁹. Dette innebærer at flere handlinger enn tidligere kan registreres som voldtekt etter 2000.

Økt samfunnsfokus de siste årene på kriminalitet begått mot kvinner, kan ha ført til mindre tabuisering og økt tillit til hjelpeinstanser, noe som igjen kan ha ført til at flere velger å anmelde.

Barnepornografi

Datateknologi og utbredelsen av Internett i den norske befolkningen de seneste årene har gjort besittelse og distribusjon av dokumenterte seksuelle overgrep betydelig mer omfattende. Kommunikasjon og distribusjon foregår over Internett, noe som stiller nye og andre krav til etterforskning av slike saker. Dokumentasjon på slik distribusjon er gjort enklere, trafikken på Internett i stor grad registreres og logges, samtidig som slik distribusjon lett drukner i mengden legal trafikk.

Det finnes en rekke hjemmesider som tilbyr overgrepsmateriale mot betaling. Innholdet på disse kan være stjålet, lånt, byttet til seg, kopiert eller manipulert – men det foregår også en stor egenproduksjon, utelukkende ment for kommersiell distribusjon. Dette materialet består for en stor del av såkalte "lolitabilder" av nakne barn i seksuell kontekst, men sjeldent i rene overgrepssituasjoner. Det er avdekket en del profesjonelle produsenter i internasjonale etterforskninger, men ofte forblir disse uoppdaget. Noe av årsaken til dette er at produksjonen foregår i land med manglende lovverk og/eller prioritet i forhold til slik kriminalitet.

Også i Norge foregår det en betydelig egenproduksjon av bilder. Introduksjonen av digital bilde- og filmhåndtering har ført til at et av leddene med størst oppdagelsesrisiko, fremkallingsprosessen, er borte. Dette materialet benyttes ofte innledningsvis av overgriper eller en nær denne, til å bytte til seg nytt materiale, skaffe seg adgang til lukkede områder/grupper eller som annen betaling, men vil ofte ende opp som en del av et kommersielt tilbud.

Etterforskning mot ulike nettsteder tyder på en klar organisering og definering av roller relatert til omsetning av overgrepsmateriale. En gruppe står bak fremskaffing av materialet, mens andre forestår layout og design, oppdatering og flytting av sider eller håndtering av betalingssystemene. Det synes som om utsiktene til stor profitt kombinert med liten oppdagelsesrisiko er drivkraften bak de kommersielle sidene, ikke nødvendigvis en seksuell interesse for barn.

³⁸ Telefonsamtale 28.08.06 med arbeidsgruppens leder statsadvokat Bjørn Kr. Soknes, Møre og Romsdal, Sogn og Fjordane statsadvokatembeter.

³⁹ Det som tidligere var § 192 første ledd er nå blitt første og annet ledd i statistikken med noen utvidelser. Utvidelsene består blant annet i at gammel § 193, første ledd og deler av gammel § 194 nå inngår i § 192 første ledd. Gammel § 192 annet ledd er blitt nytt tredje ledd med utvidelser av begrepet ("begått av flere i fellesskap" og "på særlig smertefull eller krenkende måte"). Videre er grov uaktsom voldtekt føyd til som § 192, fjerde ledd.

Disse nettsidene utgjør en betydelig utfordring, siden de stadig flyttes mellom ulike servere verden over, noen ganger etter predefinerte mønstre. Sletting av materialet på en server vil normalt ikke medføre annet enn at det samme materialet dukker opp på en annen server, i en annen verdensdel.

I Norge, Sverige og Danmark har man de siste årene implementert et filter som hindrer distribusjon av straffbare sider, ved at brukeren som etterspør eller ved et uhell havner på en slik side, i stedet får opp informasjon fra politiet om innholdet på siden. Innføringen av filteret har ført til at nettsider som inneholder dokumenterte seksuelle overgrep mot barn, er et betydelig mindre problem i dag enn før innføring av filteret. Andre lands politimyndigheter arbeider med å skaffe seg like eller tilsvarende filtre, og norsk politi samarbeider med disse.

Kripos mottar ofte opplysninger om norske internetbrukere som laster ned eller distribuerer materiale gjennom ulike fildelingssystemer, dvs. at de har gjort deler av sin datamaskin tilgjengelig for utveksling av filer. Etterforskning av slike saker er svært omfattende og teknisk krevende, men det er gjennomført en rekke vellykkede etterforskninger i inn- og utland de siste årene. Politienhetene i de ulike land vil normalt dele informasjon om brukere som avdekkes i slike etterforskninger med andre lands politienheter, for lokal etterforskning og irettføring.

Det er viktig for politiet å ha oversikt over aktuelle seksualforbrytere, da disse ofte forgriper seg igjen og igjen. Det er videre viktig at politiet har oversikt over overgrepsmateriale som er produsert lokalt, med kjente ofre, åsteder og gjerningsmenn. En slik oversikt må koordineres med internasjonale databaser, slik at duplisert arbeid unngås. Man har sett en rekke eksempler på at politiet i ett land legger ned store ressurser på å identifisere personer i materiale som allerede er pådømt og identifisert i et annet.

Alle de landene som arbeider målrettet i forhold til identifisering av offer og gjerningsmann i overgrepsmateriale har lokale databaser med informasjon om kjent materiale. En eventuell norsk database må kunne kontrolleres mot andre lands referansedatabaser og/eller en sentral database inneholdende alle lands identifiserte og oppklarte saker.

Hatkriminalitet

Hatkriminalitet blir definert som kriminelle handlinger mot person, organisasjon eller eiendom, og som er motivert ut i fra ideologisk overbevisning eller fiendtlig innstilling mot offeret, med bakgrunn i nasjonal eller etniske opprinnelse, hudfarge, seksuelle legning eller tro.

Politiet har gjennom de siste års styringsdokumenter fra overordnet myndighet fått i oppdrag å prioritere denne formen for kriminalitet høyt. Forbedring av politiets registreringsrutiner er et ledd i arbeidet for å skaffe bedre oversikt over omfanget av denne formen for kriminalitet, mens gjennomgang og revisjon av straffeloven vil bidra til å tydeliggjøre politiets grunnlag for å prioritere etterforskningen av disse sakene. Dette arbeidet er allerede påbegynt.

I 2004 ble det besluttet å utvide STRASAKs kodeverk med en egen kode for rasediskriminering i forhold til strl. § 349a. Et eksempel på statistikk på hele dette området, herunder strl. § 135a) pr. 1.7.2006 ser slik ut:

Strl. § 135 a	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Rase (generell)	29	77	40	46	25	23
Legning	9	7	4	3	5	5
Via data	0	0	5	2	3	3
Strl. § 349 a						
Diskriminering	15	23	6	13	-	-
- før 2004 (kode 3412)						
Diskriminering - etter 2004 (kode 3412)	-	-	-	-	4	0
Legning	-	-	-	-	9	4
Rase	-	-	-	-	5	16

Kilde: jus065

Denne registreringen får derimot ikke med seg alle de sakene der en form for diskriminering har foranlediget det straffbare forholdet. Dette skyldes at motivasjonen for det straffbare forholdet eller gjeldende rett ikke er et straffbarhetsvilkår, men et straffeutmålingsmoment. Dette kan føre til at en slik sak kodes under en annen kategori, og den vil dermed ikke bli synlig som en diskrimineringssak.

Vurdering

Å bli utsatt for en voldsforbrytelse eller et seksuelt overgrep er en stor belastning. Konsekvensene i forhold til helse, selvfølelse og trygghetsfølelse vil prege mange for resten av livet.

Selv om voldsanmeldelsene har ligget relativt stabilt de siste fem årene, er det svært bekymringsfullt at det har vært en økning på over 50 prosent siden 1993. Lovbrudd mot liv, legeme og helbred utgjør den største saksmengden innefor kategorien vold, mens trusler er den største undergruppen under kategorien forbrytelser mot den personlige frihet. Flere politidistrikter har lenge arbeidet målrettet for å forebygge den volden som ofte oppstår under innflytelse av alkohol i tilknytning til barer og restauranter på kvelds – og nattetid i helgene. Det er gjort mange gode erfaringer med samarbeid mellom politiet og kommunale myndigheter for å regulere de arenaene hvor vold ofte oppstår. Mange har oppnådd betydelig reduksjon av volden når det gripes inn med målrettede tiltak i et tett samarbeid mellom politiet, skjenkemyndigheter, mattilsyn, skattemyndigheter med flere.

I 2005 ble det anmeldt ca. 800 voldtekter, noe som utgjør en økning på ca. 100 prosent siden 1993. Det er grunn til å tro at den store økningen skyldes en endring i sedlighetskapitlet i straffeloven i 2000. Med lovendringen ble voldtektbegrepet utvidet, særlig i forhold til innhold, men også i forhold til skyldkrav. Seksuallovbrudd har økt med ca. 50 prosent i samme periode. Ny datateknologi og utbredelsen av Internett har gjort besittelse og distribusjon av dokumenterte seksuelle overgrep betydelig mer omfattende. Det finnes i dag en rekke hjemmesider som tilbyr overgrepsmateriale mot betaling. Også i Norge foregår det en betydelig egenproduksjon av bilder.

Innenfor lovbruddskategorien pornografi, er politiets fokus i særlig grad rettet mot barnepornografi. Utnyttelse og overgrep mot barn gir dem som blir utsatt for overgrepene uoprettelige skader for resten av livet.

I de senere årene har det vært rettet mye fokus mot vold i nære relasjoner. Selv om politiet har økt innsatsen mot denne formen for overgrep, er det grunn til å tro at mørketallene fortsatt er store. Når voldsutøvelse finner sted i nære relasjoner, er konsekvensene ofte mer omfattende og dyptgripende enn de synlige skadevirkningene som følger av selve voldshandlingen. Volden utøves ofte i det skjulte, og personene som berøres er betydningsfulle i hverandres liv gjennom felles historie, gjensidige forpliktelser og avhengighet. Den som utsettes for volden bebreider ofte seg selv, og opplever skam og skyldfølelse. Om volden er synlig, vegrer likevel mange seg for å gripe inn i det man tolker som "private forhold". Dette bidrar til å holde overgrepene skjult for dem som kunne ha ytt hjelp. Flere undersøkelser har også vist at volden eskalerer i grovhet og omfang ved samlivsbrudd. Enkelte forskere hevder at økt aggresjon i denne fasen er så sannsynlig at begrepet "separasjonsvold" er en dekkende betegnelse for det som skjer. Ivaretagelse av sikkerhet er derfor av sentral betydning i denne fasen, ikke bare for å beskytte de kvinnene som risikerer å bli utsatt for vold, men også for å ivareta sikkerheten til deres eventuelle barn. Både politiet og andre myndigheter har derfor en viktig rolle å spille her.

I løpet av de senere årene har myndighetene gjennomført en rekke tiltak for å bekjempe vold i nære relasjoner. I all hovedsak har innsatsen vært kanalisert gjennom handlingsplanene "Vold mot kvinner" (2000-2003) og handlingsplanen om "Vold i nære relasjoner" (2004-2007). Politiets rolle er viet en sentral plass i begge handlingsplanene, og det er utviklet

flere verktøy for å sette politiet bedre i stand til å kunne beskytte volds- og trusselutsatte. Verktøyene er av både rettslig og praktisk karakter, og omfatter blant annet ordningen med familievolds-koordinatorer, voldsalarmer, adressesperre, regler om besøksforbud, kontaktforbud og bestemmelser om fiktiv identitet.

Det vil i tiden som kommer sannsynligvis også være behov for ytterligere tiltak for å øke tryggheten for volds- og trusselutsatte. Økt fokus på denne typen kriminalitet generelt i samfunnet og spesielt i politiet, har ført til at antall saker og anmeldelser har økt de senere årene. Der er all grunn til å tro at denne tendensen vil fortsette i tiden som kommer.

For å oppnå reduksjon i vold generelt må politiet arbeide systematisk, og i tett samarbeid med kommunale myndigheter og næringslivet, for å kartlegge de arenaene hvor vold erfaringsmessig oppstår. Det må benyttes tiltak innenfor hele forebyggingskjeden. Det vil si situasjonsorienterte tiltak, som har som formål å redusere muligheten for at voldshandlinger kan finne sted, tilstedeværelse og effektiv inngripen til de tider og på de steder hvor volden skjer, og effektiv etterforskning og iretteføring når voldshandlinger har skjedd. I tillegg har målrettet innsats mot de typiske gjengangerne vist seg å ha god effekt når det kombineres med tiltak innenfor hele forebyggingskjeden.

Hatkriminalitet angriper menneskers krav til likeverdighet og påfører mange grupper og enkeltpersoner uttrykk og belastninger i tillegg til den kriminaliteten de blir utsatt for. Økt oppmerksomhet, i form av prioritert etterforskning, endring av registreringsrutiner, og gjennomgang av lovverket, kan på sikt bidra til en reduksjon av denne formen for kriminalitet.

■ Anbefalinger

Økt globalisering og ny teknologi vil forsterke endringene i kriminalitetsbildet fremover, og vil stille politiet overfor nye utfordringer i forhold til valg av strategier og arbeidsmetoder. Tradisjonelt har politiet i stor grad fokusert på straffeforfølgning og reaktive fremgangsmåter i bekjempelsen av kriminalitet. Forebyggende strategier er imidlertid nå satt tydelig på dagsorden, og det blir derfor viktig at den problemorienterte/kunnskapsbaserte politimetoden integreres på alle nivåer i organisasjonen. Dette innebærer at politiet i større grad må se etter mønstre i kriminaliteten for å hindre at uønskede hendelser og problemer oppstår. Oppdagelsesrisikoen må økes gjennom formell eller uformell kontroll, ved blant annet å være synlige på steder og tidspunkter hvor kriminalitet erfaringsmessig skjer. En god del av kriminaliteten begås fordi muligheten byr seg og kontrollen er svak eller fraværende.

For å sikre en helhetlig og koordinert tilnærming av politiets arbeid er det nødvendig i større grad å se på kriminalitet som et samfunnsproblem. Langsiktige løsninger krever inngående kunnskap også om

årsakene. Dette betyr at politiet må skaffe seg nødvendig kompetanse og avsette nødvendige ressurser til å arbeide analytisk. Videre må etterretningsarbeidet i politiet styrkes. Samarbeid på tvers av profesjoner og etatsgrenser må bedres for å videreutvikle målrettede strategier og tiltak. Forebygging og bekjempelse av kriminalitet er ikke en oppgave politiet kan utføre alene. For å utnytte politiets ressurser på en best mulig måte, og sikre at samfunnets samlede ressurser benyttes optimalt, er det viktig at politiet avklarer sin rolle i forhold til andre offentlige myndigheter og private aktører.

Endringer i kriminalitetsbildet og nye strategier i kriminalitetsbekjempelsen utfordrer også politiets måte å organisere seg på. Det er derfor viktig å se metodeutvikling og organisasjonsutvikling i sammenheng. En effektiv forebygging og bekjempelse av kriminalitet krever en god balanse mellom forebyggende og etterfølgende tiltak, samt god utvikling og utnyttelse av metoder.

□ Vinningskriminalitet

Vinningskriminaliteten må gis større oppmerksomhet, ikke minst fordi den utgjør nærmere halvparten av all registrert kriminalitet i Norge, den rammer mange, og politiet oppnår dårlige resultater i form av lav oppklaring og irettføring.

Det anbefales at;

- Alle politidistriktene gjennomfører en kartlegging og en analyse for å finne mønstre i tyverisakene, for deretter å iverksette målrettede tiltak.
- Politiet har mer fokus på tyveri fra person på offentlig sted.
- Politiet, i samarbeid med næringslivet og lokale myndigheter, iverksetter situasjonsforebyggende tiltak for å hindre innbrudd og tyveri. Dette som et supplement til tradisjonell straffefølgning av kjente og potensielle gjerningspersoner.
- Det gjennomføres en analyse av vinningskriminaliteten som begås av mer eller mindre organiserte miljøer fra Øst-Europa.
- Koordineringen og samarbeidet mellom politidistriktene styrkes for å bekjempe organisert vinningskriminalitet.
- Det innledes et tettere samarbeid med politiet i de landene gjerningspersonene kommer fra for å avdekke organiserte nettverk som er involvert i vinningskriminalitet i Norge.
- Politidistriktene prioriterer arbeidet med gjengangerproblematikk.

□ Økonomisk kriminalitet, miljøkriminalitet og arbeidsmiljøkriminalitet

Den viktigste begrunnelsen for å prioritere alvorlig økonomisk kriminalitet, miljøkriminalitet og arbeidsmiljøkriminalitet er at den utgjør et alvorlig samfunnsproblem og er en trussel mot fellesgodene i samfunnet. I tillegg er det en kjensgjerning av politiet avdekker bare en liten del av den faktiske begåtte økonomiske kriminaliteten.

Det anbefales at;

- Politiet i større grad ser økonomisk og organisert kriminalitet i sammenheng, og at fokus i større grad rettes mot hvitvasking av penger og inndragning av utbytte fra sentrale aktører.
- Samarbeidet mellom Økokrim, Kripos og politidistriktene må utvikles videre.
- Det etableres et enda tettere og mer forpliktende samarbeid mellom politiet og de forvaltningsmyndighetene som har et ansvar i forhold til å avdekke og bekjempe økonomisk kriminalitet, miljøkriminalitet og brudd på arbeidsmiljøbestemmelsene.
- Politi og næringsliv samarbeider om å forbedre kontrollrutinene som kan bidra til å forebygge økonomisk kriminalitet begått av ansatte i bedrifter.
- Miljøkriminalitet vies større oppmerksomhet i politiet. Samarbeidet med andre offentlige kontrollmyndigheter videreutvikles.
- Det gjennomføres en større analyse av omfang og utfordringer for politiet innenfor feltet miljøkriminalitet.
- Brudd på arbeidsmiljøbestemmelsene gis større oppmerksomhet i politiet ved at kontakten til offentlige tilsynsmyndigheter styrkes, særlig i forhold til saker med personskade og sosial dumping.

□ Organisert kriminalitet og narkotikakriminalitet

Den viktigste begrunnelsen for å prioritere organisert kriminalitet er at de kriminelle nettverkene begår svært alvorlig kriminalitet som utgjør en trussel mot samfunnets trygghet og sikkerhet.

Det anbefales at;

- Det samarbeidet som lå til grunn for utarbeidelsen av “Prosjekt organisert kriminalitet – 2005” videreføres, for å sikre en kontinuerlig oppdatering, kartlegging og analyse av utviklingen innenfor organisert kriminalitet i Norge.
- Det utarbeides omverdensanalyser for å få en bedre oversikt over de internasjonale trendene innenfor organisert kriminalitet.
- Gjengkriminaliteten, særlig i Oslo, prioriteres også på lang sikt i den hensikt å hindre rekruttering til miljøene, og for å forebygge kriminalitet begått av organiserte gjenger.
- Samarbeidet på strategisk nivå mellom ulike offentlige etater og tjenester som har et delansvar for å avdekke og hindre organisert kriminalitet videreutvikles. Dette gjelder i særlig grad Politidirektoratet, Kripos, Økokrim, Tollvesenet, Trygdeetaten, Skattemyndighetene og partene i arbeidslivet.
- Omsetningen av illegale våpen kartlegges og analyseres av Kripos med tanke på å avdekke potensielle objekter, omsetningsledd og kriminelle nettverk.
- Politiet videreutvikler det internasjonale samarbeidet for å avdekke organiserte kriminelle grupper som er involvert i menneskehandel, blant annet handel i forbindelse med prostitusjon.
- Politiets innsats mot narkotikakriminaliteten har hovedfokus på “ytterpunktene i kjeden” – d.v.s. på innførsel og omsetning på den ene siden, og fokus på avdekking og inngripen i forhold til begynnende bruk blant barn og unge på den andre siden.

□ Voldskriminalitet og seksuallovbrudd

Den viktigste begrunnelsen for å prioritere voldskriminalitet og seksuallovbrudd, er at antallet voldsanmeldelser er doblet siden 1993, og at ofrene påføres skader som i mange tilfeller reduserer livs-kvaliteten for resten av livet. I tillegg kommer at mange av ofrene for seksuallovbrudd og vold i nære relasjoner er barn.

Det anbefales at;

- Politidistriktene, med bakgrunn i en grundig analyse av volden i det offentlige rom, utarbeider tiltaksplaner. Erfaringene fra lokale prosjekter som har lyktes med å redusere volden, bør legges til grunn for arbeidet.
- Vold i nære relasjoner og seksualforbrytelser mot barn gis høyere prioritet i politiet. Handlingsplaner og føringer som er gitt på disse områdene følges opp, og det må etableres adekvate rapporteringsrutiner.
- Politiet har særlig oppmerksomhet mot spredning av barnepornografi gjennom internett. Den teknologiske utviklingen av elektroniske medier gjør at politiet kontinuerlig må oppdatere sin kompetanse og videreutvikle det internasjonale politisamarbeidet for å forebygge og avdekke spredning av barnepornografi.

■ Referanser

- Anmeldte lovbrudd 2005* (2006): SSB.
- Barne- og ungdomskriminalitet* (2006): Oslo politidistrikt og Oslo kommune.
- Bønes, Tormod: *30 år med heroin i Norge* (2006): Kripos.
- Ekbrand, Hans (2001): "Mäns våld mot kvinnor i samband med separation" I: *Kön och våld i Norden. Gender and violence in the Nordic Countries*: TemaNord 2002:545.
- En studie av det illegale väpnarmarkedet i Oslo* (2006): Oslo politidistrikt.
- Evalueringsrapport av voldskoordinatordningen – rapport* (2004): Politidirektoratet.
- Gjerningsmannen – sjelden kvinne* (2006): SSB.
- Global Economic Crime Survey* (2005): PriceWaterhouseCopers.
- Jenkins og Davidson (1999) "Concensus and Contradictions in understanding Domestic Violence: Implications for Policy and Modell Programs" I: *Violence in Homes and Communities. Prevention, Intervention and Treatment*. T:P.Gullotta og S.J.McElhaney (red.) Thousand Oaks: Sage Publications.
- Kriminalstatistikk. Tabell 1, Lovbrudd anmeldt etter lovbruddsgruppe 1993-2005. Absolutte tall* (2006): SSB.
- Kriminalstatistikk. Tabell 4, Lovbrudd anmeldt etter type lovbrudd 1993-2005* (2006): SSB.
- Miljøkrim 2-3/05* (2005): SSB.
- Miljøstatus i Norge* (2006): SSB.
- Narkotikakriminalitet i Norge. Utviklingstrekk og påvirkningsfaktorer* (2006): Politidirektoratet. (Upublisert).
- Narkotikastatistikk 2005* (2006): Kripos.
- Ofre for lovbrudd, anmeldt, 2004* (2006): SSB.
- Om statistikken – for anmeldte lovbrudd* (2006): SSB.
- Pressemelding vedrørende drapsstatistikk 2005*, 19. januar 2006: Kripos.
- Prosjekt organisert kriminalitet* (2005): Politidirektoratet.
- Prosjektrapport 2003:3* (2003): Norsk institutt for by- og regionsforskning.
- Rapport Jus 065 fra Politiets straffesaksregister (STRASAK)*: Politidirektoratet.
- Registrerte voldstiltfeller (liv/legeme/ helbred) i Oslo politidistrikt med bruk av kniv eller liknende gjenstander – 1. halvår 2006* (2006): Oslo politidistrikt.
- Result of a Pilot Study of Forty Selected Organized Crime Groups in Sixteen Countries*. (2002): United Nations Office on Drugs and Crime.
- Rusmidler i Norge, statistikk 2005* (2005): SIRUS.
- Skardhamar, Torbjørn (2004): *Noen få veier tungt i kriminalitetsbildet*. I: Samfunnsspeilet nr. 3, 2004: SSB.
- Skilbrei, Tveit og Brunovskis (2006). *Afrikanske drømmer på europeiske gater – Nigerianske kvinner i prostitusjon i Norge*: FAFO.
- Statistisk årbok* (2005): SSB.
- Tal og fakta 2005* (2006): Utlendingsdirektoratet.
- Tilstandsbeskrivelse for uttrykningspolitiet 2006* (2006): Utrykningspolitiet.
- Trafficking in persons. Global Patterns* (2006): United Nations Office on Drugs and Crime.
- Trendrapport 2007* (2006): Oslo politidistrikt.
- Virksomheter som ofre for kriminalitet* (2005): SSB.
- Vold i Oslo 2003: Hva anmeldes?* (2004): Oslo politidistrikt.
- World Drug Report* (2006): United Nations Office on Drugs and Crime.
- Årsrapport 2005. Kommenterte STRASAK-tall* (2006): Politidirektoratet.
- 2005 EU Organised Crime Report* (2005): Europol.
- 2006 European Union Organised Crime Threat Assessment* (2006): Europol.

Politidirektoratet
Januar 2007
Design: Degrafo

ISBN 978-82-92524-19-0
POD publikasjon 2007/01
Seksjon for
analyse og forebygging